

97

2025/4

irodalom - művészet

OLIS

TARTALOM

Szépírás

Iancu Laura: <i>És kegyetlen,</i> <i>Ablakból</i> (versek)	3
Szárász Pál: <i>Csak átutazóban</i> (novella)	4
Debreczeny György: <i>AAA</i> (vers)	7
Sámán Kata: <i>Kitáncoltatás</i> (novella)	10
Farkas Arnold Levente: <i>a névhez tartozó</i> (versciklus)	13
Mester Györgyi: <i>Zsuzsanna és</i> <i>a vénék</i> (novella)	18
Bálint Erika: <i>Átváltozás</i> (novella)	20
Kugler Viktor: <i>pinokkió 2. levele,</i> <i>dzsepettó 2. levele</i> (versek)	22
Imolai Judit: <i>Kétségek mélyén</i> (novella)	24
Parragi Eszter: <i>Kerti csillagnézés</i> <i>Liebenwaldében, négysoros,</i> <i>mosás, előtte-utána (volt egy ilyen)</i> (versek)	28
Leczo Bence: <i>És a házam se a házam</i> (novella)	32
Oláh András: <i>túlélő, sorsunk, műtét után,</i> <i>szemtanú</i> (versek)	34
Fiala Ilona: <i>Mobiltelefon</i> (novella)	37
Murányi Zita: <i>ablak, zsákutca, vérmező,</i> <i>mérleg, végzet</i> (versek)	40
Szedes Réka: <i>Ahogy rád emlékezünk,</i> <i>Ezek a fránya határok, A tehetségről</i> (kisprózák)	43
Bíró József: <i>Vers 1, 2, 3</i> (versek)	48
Harmatos Mária: <i>Membrán</i> (novella)	51
Opus – 35 éves az SZMÍT	
Nagy Erika: <i>Határokon túl</i> <i>(Beszélgetés a 90 éves</i> <i>Tőzsér Árpáddal)</i>	54

Opus-napló

Németh István Péter: <i>Tapolcai levél</i> <i>Somlyó Györgyről a bogláriaknak</i>	57
--	----

Opus-esszé

Erni-Szakács Szilárd: <i>1. A világfelfordulás</i> <i>perspektívái Krasznahorkai László</i> <i>epikájában (Sátántangó),</i> <i>2. Az erőszak történetei Mózes Attila</i> <i>elbeszéléseiben</i>	62
---	----

Opus-tanulmány

dr. Kiss László: <i>Jókai Mór</i> <i>a magyar Verne?</i>	72
---	----

Könyvek között

Tamási Orosz János: <i>„...hogy felszínen</i> <i>maradhasson a jövő...” (Hodossy Gyula</i> <i>újabb sorsközösség-szimfóniája)</i>	78
Péntek Imre: <i>Egy verses önéletrajz</i> <i>újabb fejezetei (Tóth László:</i> <i>Rossz napok, Új versek</i> <i>és rátalálások)</i>	81
Szemes Péter: <i>Hármas szellemi</i> <i>mérföldkő (Füzi László</i> <i>Fent s alant című könyvéről)</i>	87

Küszöb

Koczkás Kitty: <i>A zenélő fadoboz</i> (novella)	92
Bittera Sophie Iman: <i>A nagy fa</i> (novella)	96

A SZMÍT és a szerkesztőség hírei	99
Lapszámunk szerzői	100

KÖVETKEZŐ SZÁMAINK TARTALMÁBÓL:

Hodossy Gyula verse – Angyal Sándor beszélgetése Hodossy Gyulával az SZMÍT 35 évéről – Iman Mersal versei Tüske László fordításában – Póda Erzsébet *Gyűjtemények* című kisprózája – Bakonyi István kritikája Fellinger Károly új kötetről – Néhány vers Saitos Lajos hagyatékából Sajtos Orsi válogatásában – Utry Attila *A jó versről* című esszéje – Vasvári Zoltán *Palócföldi mesemondók* című tanulmánya – Fellinger Károly, Lutter Imre, Czingel Ádám versei – Fekete Tünde recenziója Simon Márton *Hideg pizza* című kötetről – Lárαι Eszter prózaversei

A lap elérhető a következő helyszíneken:

Budapest: Írók Boltja, Andrásy út 45.

Dunaszerdahely: Molnár Könyv, Vámbéry tér 14/55

Dunaszerdahely: NFG Klub, Bartók B. korzó 788/1

Érsekújvár: Kultúra Könyvesbolt, Mihály bástya 4.

Fülek: Városi könyvtár, Fő u. 14.

Galánta: Molnár Könyv, Fő u. 918/2

Ipolyság: Litera Könyvesbolt, Janko Král' utca 46/27

Kassa: Rovás Művészetek Háza, Kmeťova 34.

Királyhelmeç: Bodrogközi Magyar Közösség Háza, Fő utca 787/87

Királyhelmeç: Regionális könyvtár, Fő utca 72.

Komárom: Diderot Könyvesbolt, Lúdpiac tér 4810.

Nagykapos: Magyar Közösségi Ház, Csepely 64.

Pozsony: ArtForum, Kozia 611/20

Vágsellye: Molnár Könyv, Dolná 524/1

Zselíz: Magyar Ház, Schubert u. 26.

17. évfolyam, 4. szám (augusztus)

Felelős kiadó: **Hodossy Gyula**

Főszerkesztő: **Petőcz András**

(szerkesztoseg.opus@gmail.com)

Vezető szerkesztő: **Angyal Sándor**

(angyal.opus@gmail.com)

Szerkesztő, olvasószerkesztő: **Kovács Balázs**

(kovacs.balazs.opus@gmail.com)

Tanácsadó testület: **Balázs F. Attila,**

Hogya György, Lackfi János

Tördelés és nyomdai előkészítés: **Rácz Éva**

Szerkesztőség: Duna Palota, Galantská c. 658/2F, 1. e. 5,

92901 Dunajská Streda, www.szmit.sk,

E-mail: szerkesztoseg.opus@gmail.com

Nyomta: **PRESS GROUP, Kft., Besztercebánya**

Megjelent 2025 augusztusában 700 példányban.

Regisztrációs szám: EV 5895/20

Dvojmesačník. 17. ročník, 4. číslo (august)

Vydavateľ: Spoločnosť maďarských spisovateľov na Slovensku

Tel/fax: +421/315527964, +421/911239479, IČO 30806372

Sídlo spoločnosti: Palác Duna, Galantská c. 658/2F, 92901

Dunajská Streda, www.szmit.sk,

E-mail: szerkesztoseg.opus@gmail.com

Vydavateľ: **Gyula Hodossy**

Šéfredaktor: **András Petőcz**

(szerkesztoseg.opus@gmail.com)

Hlavný editor: **Sándor Angyal** (angyal.opus@gmail.com)

Redaktor, korektúra: **Balázs Kovács**

(kovacs.balazs.opus@gmail.com)

Poradný zbor: **Attila F. Balázs,**

György Hogya, János Lackfi

Sadzba a predtlačová príprava: **Éva Rácz**

Tlač: **PRESS GROUP, s.r.o., Banská Bystrica**

Vyšlo v auguste 2025. Náklad 700 ks.

Registračné číslo: EV 5895/20

ISSN: 1338-0265

www.opus-folyoirat.sk

www.facebook.com/Opus.irodalmi.folyoirat

Ingenyes / Nepredajné

OPUS

i r o d a l m i - m ű v é s z e t

M E G J E L E N I K K É T H A V O N T A

Kiadja a Szlovákiai Magyar Írók Társasága

Tel: +421/911 239 479

Megjelent a Szlovák Köztársaság Kisebbségi Kulturális Alapja támogatásával – Realizované s finančnou podporou Fondu na podporu kultúry národnostných menšín

És kegyetlen

megtanultam hogy a hajnal: visszatérés
megtanultam hogy aki lát: megvakulhat
megbotlik aki fut s az uralkodó: gazdag halott
megtanultam hogy nem veszíteni: nyertesnek lenni nehezebb
hogy a meleg és a hideg egymás hiányából létezhet
megtanultam hogy távolságod nemléted: szerelem
koraszülött elősködő ismeretlen
megtanultam hogy a szeretet nem szó nem érzés
nincs keze ajka nem szúr szíven
a törvények törvénye igazságos és kegyetlen

Ablakból

akit szeretek mindig látom
külső vagy belső szememmel

pogány istenekkel
teli az ég a határban
de kitisztul amikor érkezel

Csak átutazóban

Augusztus óta – valahányszor nyugtalan volt az álma – csak rájuk gondolt. És mert meglehetősen rossz alvó volt; igen sokat gondolt hármójukra: Jaromírara, Helmutra és Robertre. Csakhogy régebben az emlékezés végül is elandalította, álomba ringatta, most viszont még nyugtalanabbá tette.

Elena, mióta meghalt a férje, a Duna-parti kétszobás, tágas lakásban élt, a ház legfelső emeletén. A házat a vízútkezelőség építette a folyami hajósoknak néhány tíz évvel ezelőtt.

Amikor beköltöztek, úgy tűnt, minden álma megvalósult. De hirtelen meghalt a férje, és most egyedül él. Nem a pénz miatt, csak hogy elfoglalja magát, munkát kért a vízútkezelőségtől. Azóta kikötőőr. Szereti ezt a munkát. Amikor kinéz a lakása ablakán, és tekintete végigpásztazza a holdfényben úszó folyót, úgy érzi, mintha a világítótoronyból figyelné az éjszakai kikötő látszólag zajtalan, mozduatlan, de a beavatott számára nagyon is mozgalmas, zsibongó életét.

Csakhogy ez a lakás üres, akár a világítótorony maga. Ha legközelebb hazajön a lánya és Helmut, biz' isten elkéri tőlük Robertkot. Elena boldog volt, hogy a lánya egy vontató kapitányához ment férjhez, s így a családban – ki tudja hány nemzedék óta – folytatódik a hajósélet. Itt minden tele van a víz és a hajózás élményével. A házbeli gyerekek és az öregek házi készítésű csónakjaiban ugrálnak naphosszat, és mezítlábas seregük újra meg újra eljátszotta apjuk napi munkáját. Robert is velük játszozhatna, hiszen ő is folyami gyerek, szinte csecsemőkorától hozzászokott a Dunához.

Elena meredek agyagos úton megy a folyó felé. Odalenn ismerős motorbúgás. Éjjeli vontató...

– Jó estét, Elena – hallja a háta mögül. Visszanéz. A kikötőügyeletes az. – Megjöttek a tieid.

A vontató hónaponként köt ki az ő kis állomásukon, azután továbbmegy a Dunán, s mögötte lassan, méltóságteljesen a vízre tapadva halad az uszály. Kikötés után néha egy-két napra, néha rövidebb időre láthatja a családját Elena.

Alig kötöttek ki, a környék megtelt izgatott zajjal, mintha nem is éjszaka volna. Felvillannak az égő cigaretták fényjelei, matrózok halk párbeszédei, nevetgélés hallatszik a fedélzetről.

Helmut elhaladt Elena mellett, és némán odabiccentett. Az asszony megfordult utána, s a mindig szigorú, szófukar Helmutot most még komorabbnak találta.

– Mi van veletek, minden rendben?

– Minden rendben, mama – felelte sietve Jaromíra. – Helmut beszaladt az ügyeleteshez, indulni kell máris. Áradás van, várnak minket.

Elena barna kis kosarat tartott a kezében.

– Hoztam nektek egy kis harapnivalót.

– Hálásak lesznek a fiúk – mosolygott Jaromíra. – Jó étvágya van a legénységnek. Jaj, tényleg, minek is állunk itt? – kapott észbe, és a vaslépcsőn levezette anyját a kapitányi kajütbe.

Villanyt gyújtottak, Elena hunyorgott, szétnézett. Két összecsukható ágy, kis asztal, mi más kell még a hajós embernek és feleségének? Valahányszor belépett ebbe a kajütbe, arra gondolt, hogy valaha ő is hajón élt a férjével, aki szintén kapitány volt...

A tábori ágyon, tenyerét a térde közé szorítva, aludt Robertko feltűrt ujjú matróztrikóban, amely alól kilátszott egyenletesen leburnult teste.

– Kis matrózom... – mosolyodott el Elena, és leült a tábori ágyra.

– Nem is matróz, hanem kapitány! – helyesbítette suttogva Jaromíra. – Múlt héten iskolába akart menni. Alig tudtam lebeszélni, hogy úgyse vennék fel, egy évig várnia kell még. Egyre csak azt hajtogatja: Kapitány akarok lenni, kapitányságot akarok tanulni... De hiszen úgyis ő itt a kapitány... A legjobb kapitány...

Elnevezték magukat. Elena ismét arra gondolt, milyen szép volna, ha Roberttel lakhatna a vízparti lakásban, reggelente néznék a csendes folyót, állnának a láthatatlan kormány mellett, és kormányoznák a házat, mint valami hajót, az ismeretlen távolokba.

– Ne félj, mama – mondta Jaromíra. Szinte kitalálta az anyja gondolatait. – Beáll a jég, akkor hazamegyünk. Helmut majd a téli kikötőbe jár, figyelj, hogyan javítgatják a vontatót. Robertnek kifestőkönyveket veszünk, olyanokat, amelyen hajók, csónakok, halak vannak, hogy rajzoljon, kifesse a folyót és hajókat, halakat. Én meg... No, igen, én mit fogok csinálni?

Amíg a férje élt, Elena a nyarat szerette, most a tél a kedvenc évszaka. Vasárnap reggel Helmut és Robert elmegy sétálni a Dunán át a rétre és még messzebb, az erdőbe. Sötét van, mikorra kipirult arccal, hóillatúan, éhesen hazaérnek. Megvacsoráznak, isszák a forró teát, azután bekapcsolják a tévét, és bágyadtan nézik a sportot.

*

– Az udvarunkban rengeteg játékcsonak van, olyanok, mint az igaziak. A gyerekek valóságos tengeri csatákat játszanak. Azután futkároznának az utcán, meleg, puha homokban. Ha Robert is ott szaladhatna velük. Már érnek a gyümölcsök.

– Nehezen engedem el Robertet. Ő se akar menni. Meg aztán a legénység is megszerette. Az út néha elhúzódik, és a gyerek megszépíti az egyhangúságot.

Robert megmoccant a tábori ágyon, öklével megdörzsölte arcát, a szája szélét rágta. A két asszony elhallgatott, nehogy felébredjen a kisfiú.

– Gyerünk – mondta Jaromíra, és leoltotta a villanyt.

A fedélzeten ott álltak a matrózok, a kapitány összehívta a legénységet. Elena a sötétben is látta szemük izgatott csillogását. Mit mond a kapitány?

Csak ennyit mondott:

– Vagy százhusz kilométerre gabonával tele áll egy uszály, el kell vontatnunk a kikötőbe. Az átrakodóhelyen napok óta várnak. A menetrend szerint csak holnap reggel indulnánk. Döntsetek ti.

– Hisz az csak egy köpésre van – szólalt meg a gépész. – Ott születtem az egyik kis falucskában. Gyerünk rögvest. Hajnalban aztán máshová megyünk.

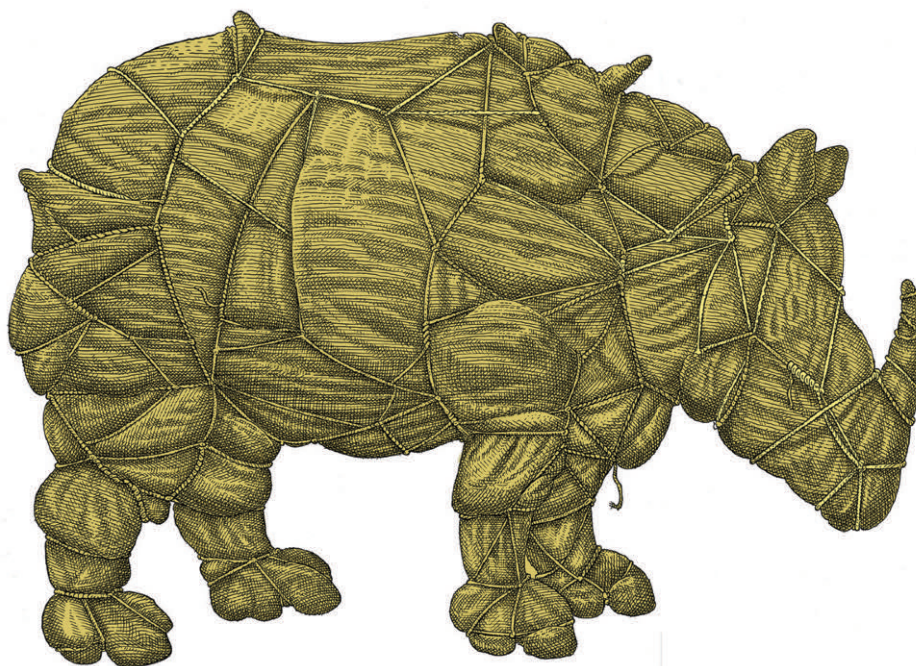
– Na, ha ott születél, akkor pláne menjünk – mondta egy másik matróz. – Különben is, ha az átrakodók nem alszanak, akkor mi is kibírjuk.

A matrózok kórusban helyeseltek. Helmut kiadta a parancsot.

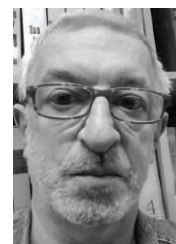
– Mindenki a helyére!

Elena tudta, hogy ha a vontató most elindul, akkor Robertot egy jó darabig megint nem látja. És mégis úgy érezte, ez így van rendjén. Bár csak folyami hajósok ők, de ez is tengerész élet. Most hazamegy. Augusztusi éjszaka van, az ablakból messzire lát. A Dunán, a csillogó vízen halad a vontató. A korlátnál ott áll Jaromíra, és Elena hallja – talán csak vigasznak szánt – búcsúszavait:

– Nemsokára visszajövünk, akkor elviszem hozzád Robertet. Csak nem akartam felébreszteni... Hallod, mama?

Orosz István: Becsomagolt Rinocérosz

AAA¹

volt nekem három betűm
pontosabban csak egy
még hozzá az első az ábécéből
de az aztán háromszor egymás után
AAA
imhol keletkezett
de nem csak úgy magától
hanem az ultrahangtól
vagyis nem is attól
hanem a doktornőtől
aki egy szép tavaszi napon
elküldött hasi ultrahangra
és annak során derült ki
hogy egy hasi aorta aneurizma
boldog vagy inkább rémült birtokosa vagyok
a csípőartéria leágazása közelében
volt található a bolt
vagyis a kiboltosodás kitüremkedés
hát volt is nagy ijedelem
hogy mennyi ideig bírja még
a verőér elvékonyodott fala
a reá ható hol kisebb hol nagyobb nyomást
igaz hogy amíg nem voltak ezek a modern
képalkotó eljárások
addig nem volt ilyen aggodalom sem
mivel jobbára már csak a kórboncnok
diagnosztizálta a betegséget
amikor az artéria fala átszakadt
szóval tavasztól ősziig rettegés
hogy az artéria vajon bírja-e
kibír-e engem

¹ abdominális (hasi) aorta aneurizma

és én ezt az állapotot
aztán az ősz elején bekerültem
az országos szakintézménybe
ahol másnap megműtöttek
a beteg érszakasz helyére
kaptam egy tubing névre hallgató műeret
és intenzíven integettem
amikor felébredtem az intenzíven
mert műtét előtt mondták hogy integessek
és akkor kivették a trachea-tubust
onnantól magam lélegeztem
másnap amikor visszavittek a kórterembe
egy hosszú-hosszú varratot láttam
a mellkasomtól egészen le a köldökömig
majd ott balra kanyarodott
és lejjebb tovább folytatódott
végig fájt rettenetesen
(nem írom azt hogy kibaszottul
mert ilyet mégse illik) amikor
az ágyban először felültem
aztán ahogy teltek a napok
egyre lejjebb vándorolt a fájás
felül már nem fájt egyáltalán
de lejjebb még igen
és amikor lábra tudtam állni
felvettem szürke köntösömet
és a lifttel lementem az alagsorba
onnan pedig ki az utcára cigizni
aztán rendes betegként
vissza az ágyba olvasni könyvemet
akkor tanultam meg a bal oldalamon
fekve olvasni a könyvem
mert különben hason fekve szoktam
de hát azt nem lehetett
s ahogy teltek-múltak a napok
állapotom egyre *jobbodott*
így egy hét után mehettem haza
6 hét lábadozás céljából
és csak otthon vettem észre
kék-lila-zöld-sárga bal alkaromat
amin úgy látszik nem találtak vénát
de azért próbálkoztak becsülettel

ezért preparálhattak végül
egy centrális vénát
először nem tudtam mi az a műanyag izé
ami olyan szépen lóg a nyakamból
azt hittem talán valami ékszer
eszükbe juthatott volna előbb is
kellett úgy két hét mire felszívódtak
a sokszínű vérömlenyek
de hát végül is örülhettem
hogy egyáltalán életben maradtam
már elközlekedtem a lakásban
aztán amikor a gyerekeim kocsival
elvittek megnézni az óriásplakát
kiállítást és a parkolóhelytől
úgy 50-100 métert kellett megtennem gyalog
hát az nagyon sokáig tartott
mert fájt még nagyon
a műtéti heg de idővel
igaz hogy egyre lejjebb vándorolt
a fájás aztán szép lassan megszűnt
de akkor még csak valahol félúton járhatott
így hát igencsak belefáradtam a sétába
az autótól a plakátokig és vissza
de aztán ahogy telt-múlt az idő
lassanként rendbe jöttem
nem fájtam már többé
pontosabban nem a hasam fájt
és boldog voltam hogy újra
ereje teljében lévő
embernek érezhettem magamat
akinek valószínűleg már nem robban szét
a hasában a főverőér
és boldog voltam hogy járhatok
és dolgozhatok újra a könyvtárban
és immár hat éve írom
írhatom tovább
ezeket a szörnyű verseket

Kitáncoltatás

Most is, mint minden szombaton, izgatottan készülődtem a táncmulatságra. Für-
gén megmosakodtam, tiszta ingbe bújtam, derekamra a legszebben pörgős szok-
nyámat kanyarítottam. Hajamat újrafésültem, hátul hosszú varkocsba fontam, s
így is a derekamig ért.

– Kátó, megjöttünk – zörgettek be a lányok az ablakon. Barátnőim, akárcsak
én, mint az illatozó virágszálak, frissek, üdék voltak. Apám nem kis elfogultsággal
nézte legkisebb lányát – már tizenhét éves, kész felnőtt nő.

Megkérdeztem most is, mint minden alkalommal, mikorra kell itthon len-
nem, majd boldogan elkészöntem, és barátnőim társaságában útnak indultam.
Az utcában a függönyök rejtekéből több kíváncsi szempár figyelte vonulásunkat.
„Na, vajon ki kíséri őket haza?”

Mi ügyet sem vetettünk rájuk, azt vitattuk éppen, melyik kocsmába menjünk
ma este. Ismertük a legények szokásait, tudtuk, melyikben ki található, a kérdés
tehát az volt, kivel szeretnénk táncolni.

– Menjünk Bajára – mondta barátnőm, – kell egy kis változatosság, nézzük
meg, ott kik vannak.

Ismertük a bajai fiúkat, volt köztük ilyen is, olyan is, mint ahogyan mindenütt.

– Én Bajára nem megyek. Szentisványi lányok vagyunk, van itt elég kocsmá,
miért mennénk mi Bajára?

Mária elmondta, hogy egy bajai fiú meghívta őt, ezért kért bennünket, men-
jünk ma este oda, nem fogjuk megbánni. Tetszett neki a fiú, de egyedül nem me-
het. Így aztán végül Baján kötöttünk ki, az ottani legények legnagyobb örömére,
a szentistvániak bánatára.

De olyan jól táncoltam, mint tán még soha! Kézről kézre adtak mindnyájunkat,
de a lábunk bírta. Amikor épp szünetet tartott a zenekar, szóltam a lányoknak,
most pedig menjünk, mert különben baj lesz. Ha ezek haza akarnak kísé-
rni, el-
süllyedek a szégyentől, bajai fiú engem ne kísérgessen.

De a legények szemmel tartottak ám minket, csak ilyen-olyan ürüggyel tudtunk
elszabadulni. Azt mondtuk, hogy csak friss levegőt szívunk, mindjárt jövünk. De
nem is láttak minket aznap este többet! Szedtük a lábunkat, meg sem álltunk a
szentistváni kocsmáig!

Hírünk azonban gyorsabb volt minálunk, tudták már a fiaink, hogy hol jártunk, megcsalatra érezték magukat. Bánatukban bizony – vagy inkább mérgükben – fel-felhajtottak egy-egy pohárral, izzott a levegő odabent. Villámló szemekkel nézték a hűtleneket, amint beléptünk az ajtón.

Volt köztük egy hangadó, igen csinos legény, aki igencsak szemet vetett rám, nem is titkolta soha.

Egy pillanatra megállt a levegő, amikor megláttak bennünket. De csak egy lélegzetvételnyi szünet volt, majd Péro, mert így hívták, elkiáltotta magát:

– Kitáncoltatás! – Lassan, minden szótagot kihangsúlyozva mondta ki a szót, közben intett a zenekarnak, mire az rákezdde, először csak lassan, fokozatosan erősödve és gyorsulva. Összenéztünk barátnőimmal, sebaj, ha ők így gondolják, akkor mi is. Egymásba karolva a kijárat felé indultunk, itt minket nem látnak ma este szívesen, akár mehetünk is. Péro, látva, hogy mire készülünk, az ajtóban termett, elállva utunkat.

– Nem addig a! Egy láda sörbe fogadtam, hogy ma innen kitáncoltatunk benneteket! De vesszen a láda sör, én bizony innen ki nem engedlek! – azzal elkapta a karomat, és már vitt is, ahogy a zenekar gyorsult, forogtunk körbe-körbe, egyre tempósabban. Barátnőimet sem hagyták petrezselymet árulni, akadt legény bőven, mindhárman roptuk a táncot egyre fokozódó sebességgel. Bár már Baján is épp eleget ugráltunk, meg visszafelé sokat szaladtunk is, a lábunk – bár fáradt volt már kicsit – a zene hallatán, ha akartuk volna, sem tud egy helyben maradni. A legényekről már ömlött a víz, a vad forगतagban csak úgy permetezték szét magukról az izzadságot. De nem adták fel, mint ahogyan mi sem. Érezhető volt, hogy itt bizony a zenekar adja fel legelőbb, mert egy idő után a tempó már nem fokozható tovább.

Amint csend lett, elkaptam a lányok karját:

– Fussunk, mielőtt ezek itt magukhoz térnek – mondtam, s kiosontunk a hátsó ajtón.

Mire felocsúdtak odabent a legények, mi már a kertek alatt iparkodtunk hazafelé. Szaporán szedtük a lábunkat, meg már késő is volt, apám meg ne szidjon. Nem mehettünk az utcán, mert ott ránk találtak volna, és bizony nehéz az italos legényektől szabadulni, ha ők nem akarják!

Az utcabeli asszonyok most is kutakodó szemekkel lesték, vajon kivel kísértetjük magunkat haza, de bizony csalódniuk kellett, mert csak mi magunk voltunk. Bizony jól mulattunk – gondoltam magamban, és míg el nem aludtam, egyre csak pörögtem, forogtam, és Péro-t láttam a szemem előtt, ahogy dühödten addig akar táncoltatni, míg össze nem esek. De engem biz nem olyan fából faragtak!

*

Nem sokkal ezután Péro apja bejelentkezett hozzánk, jönnének lánykérőbe. Csinosan felöltözve jelentek meg szüleimnél. Tetszett nekem is a legény, de ennek semmi jelét nem adtam – nem lett volna illendő.

– Nem eladó a mi Kátónk, van nekünk még egy idősebb, azt kell elébb férjhez adni – mondta anyám, kitérő udvariassággal a szegről-végről rokon Gabráéknak. Megköszönték szépen egymásnak a látogatást, békésen elváltak. Nem mondom, hogy jólesett anyám válaszát hallanom, de soha, egyetlen egyszer sem kérdőjeleztem meg, helyesen döntött-e apám vagy anyám. Amit ők mondtak, azt én elfogadtam, olyan volt, mint a szentírás.

Nem sokkal később Pérónak egy utcánkbeli idősebb lányt kommandáltak, megnősült. Már vőlegény volt, ki voltak hirdetve, amikor a szomszédunk lánya férjhez ment. Az ilyen események mindig megmozgatták az egész falut, boldogboldogtalan ott legyeskedett a lakodalmas ház körül, mi is mentünk száját tátatni a barátnőimmal. Péro elkapott az utcán, ott lesz-e a lakodalmas háznál.

– Hogyne lennék – feleltem – más lakodalmaknál is ott szoktunk lenni, gyönyörködünk a menyasszonyban, ez meg ráadásul itt lesz a szomszédban. Persze hogy ott leszünk, nézelődünk mi is.

Ilyenkor mi, a hívatlanok, nem vettünk részt a mulatságon, csak oldalról nézelődtünk, tervezgettük, vajon a miénk majd milyen lesz.

Volt nagy zenebona, tánc, egyszer csak Péro odalépett és elkapott:

– Gyere velem táncolni, Kató!

– Nem megyek én, van tenéked menyasszonyod, azzal táncolj, meg különben is, nem vagyok úgy öltözve, nem lenne az illendő!

De ő nem engedett a huszonegyből, elkapott és vitt, és a gyanakvó tekintetek keresztüzében bizony alaposan megtáncoltatott. Alig tudtam kiszabadulni a szorításából, mindjárt hazaszaladtam. Nem is mertem visszamenni, de még arra nézni sem!

Néha meglesett, amikor mentem a boltba. Kérdeztem is: – Mit keresel te erre felé, Péro, ne járd utánam, van tenéked szép feleséged, azután futkossál!

De ő hajthatatlan maradt. – Bár menne el, és téged vennék el!

– Ne mondj ilyen bolondságot, eriggy haza!

– Jó, jó, csak a mosolygós szemeidet akartam látni, még mindig olyan szépen ragyognak-e!

Évekkel később, amikor már én is férjnél voltam, egyszer azt mondta az uramnak:

– Tudod, Jóska, ha csak két évet vártam volna, most az enyém lenne Kátó, nem a tiéd, csak két évet!

Két évvel a lánykérés után ugyanis férjhez ment a nővérem, így én is eladósorba kerültem.

Péro és a felesége rosszul éltek. Péro inni kezdett, tönkrement a házasságuk is, ő is. Ahogyan ma is, akkor is csak így mentek a dolgok.

a névhez tartozó

a hóhér hasonmása
sokáig nem tudta,
hogy kire is hasonlít,
történt aztán egyszer,
hogy egy európai nagy-
városban valaki rá-
köszönt, szabadságon,
kérdelte az illető
a hasonmástól, akkor
az illető megmondta
a hóhér nevét, de
a névhez tartozó foglalkozást
nem hozta szóba, nem
én vagyok, mondta
a hóhér hasonmása, persze
én is titkolnám, ha
emberek kivégzése volna
a munkám

*

barátai sokáig nem
tudták, hogy a hóhér
hasonmása a hóhér hason-
mása, mert a hóhér a hó-
hér hasonmására hasonlított,
persze mindenki
hasonlít valakire,
akkor is így van ez, ha
csak egyetlen ember él
a földön, üresnek érzem

magam, írta fel naplójába
a hóhér vasárnap délután

*

cetlire írja a hóhér
hasonmása
a hóhér telefonszámát,
sosem lehet tudni,
bármikor jól jöhet
egy ismerős arc
a kivégzés utáni
forgatagban,
két pont meghatároz
egy egyenest,
három pont,
ami nem írható fel
egyetlen egyenesre, meg-
határoz egy kört,
nincs unalmasabb
az egyenes vonalnál,
a hóhér egyedül ebédel

*

délben a hóhér
egyedül ebédel,
míg a hóhér hasonmása,
az egyik, mert a lányom
szerint mindenkinek
átlagosan hat hasonmása van,
érdekes dolog
ez a hasonlóság,
mit jelent hasonlítani,
az egyik arc olyan, mint
a másik, mégsem történik
meg az azonosság, például
ikrek, olyan az arc,
mint a szó, jelentést
kapcsol hozzá az értelem

*

finom volt az ebéd,
mégis magára hagytuk,
a jó hóhér egyedül ebédel,
érdekes dolog ez a hasonlóság,
hajnalban a hóhér
kivégzi a hóhér hasonmását,
egy idegen ország ismeretlen
fővárosában sétálunk
a színes utcán, egy fehér
templomban hasonló bűnökért
imádkozunk, elmúlik
a hasonlóság, mint
az angyalok tévedése
tavasszal

*

görögül olvassa a hébereket,
azt mondja, a valóság
időnként kedvez a látszatoknak,
a hóhér kivégzését várja
a hóhér hasonmása, köpenye
árnyékát fügefára akasztja,
aztán elindul két út közül
a harmadikon,
téved és meginog

*

hóhér vagyok, munkaköri
leírásom szerint
a dolgom emberek
kivégzése szakszerű módon,
ezeket a szavakat
ismételgeti a tükör előtt
állva a hóhér
hasonmása, mert el akarja
játszani a halálraítélt
hasonmásának a kivégzését

*

ismeretlenek irgalmában
bízva kivégezte a hóhér
hasonmása hajnalban
a hóhért, a helyére állt,
szívét kezébe vette, úgy
kiabált, nem én vagyok
a hóhér, kiáltotta, a látszat
a valóságot csúfolta, sárga
madarak repültek az égen,
a hóhér özvegye ott
állt középen, nem követtem el
semmiféle dolgot, morgott
a hasonmás, aztán lemondott

*

jóslatot kér a hóhér
hasonmása a tükörtől,
el fog tűnni az arcod,
a halálraítélt teste
belemered az estbe,
mint a tévedés neve,
források körül apró
állatok szaladgálnak,
nekivág a szent hajó
a nyári éjszakának

*

képzeld, hóhér vagyok,
egy vasgolyóhoz hasonlítok,
ha pedig létezik hóhér,
létezhet a hóhér hasonmása is,
nincs unalmasabb az unalom-
nál, mert olyan az ismétlés,
mint az egyenes vonal,
akasztófáról lógó kötél,
akasztófázunk, kérdezi a halál-
raítélt hasonmása a hóhér ha-
sonmásától a kivégzés hajnalán,

akasztófahumor, de
ilyet egy hóhérről szóló
versbe nem írnék

*

lovakra kötik a testet,
négy ló a négy égtáj felé,
a hóhér hasonmása
nem gondol az arcra,
pedig az arc álarc is lehet,
tépi a körmét, véres az ujja,
a hasonlóság különbség
is lehet, egy darabka
szénnel lerajzolja,
nem lehet összerakni

Orosz István: Rino és elefánt

Zsuzsanna és a vének

„Öné az állás. Hétfőn kezdhet” – többször is el kellett olvasnia a kurta e-mail-üzenetet, mivel alig mert hinni a szemének. Csupán pár hónapja végzett az egyetemen, ahol művészettörténetet tanult, és most a leghőbb vágya is teljesült: egy szobrász maga mellé vette, felfogadta asszisztensének.

A negyvenes évei elején járó, elismert művész azért keresett maga mellé asszisztentst, hogy legyen, aki megrendeli számára az alapanyagokat, intézi a kiállításai szervezését, amellet a munkavállaló feladatkörébe tartozott jó takarítónőt, kiváló ételszállítót találni, figyelemmel kíséreni a könyvelést, és nem utolsósorban fejben tartani – helyette – családtagjai születés- és névnapját, szülei házassági évfordulóját stb. A sajátját nem kellett, agglegény volt.

Szépen indult a dolog. A szobrász abszolút elégedett volt a lány teljesítményével.

A művész nemcsak zárkózott ember volt, de meglehetősen különc is. Ez utóbbi tulajdonsága abban is megmutatkozott, hogy modell nélkül dolgozott.

Pedig nemcsak kőből, márványból alkotott, a festékekkel is fantasztikusan bánt, ezen a területen is remekműveket hozott létre. És kizárólag fantáziából, sohasem modell igénybevételével.

Ez okból, egyévnnyi közös munka után, az asszisztens igencsak meglepődött, amikor a szobrász váratlanul közölte vele: keressen neki modellt, a legújabb szobrához. Egy fiatal nőre gondolt, akinek filigrán termete, formás alakja van, szép a bőre – bár a márvány ezen még „csiszolhat” – és ami az egyik legfontosabb elvárás: legyen rövid a haja, hogy hátulról is látható legyen az ívelt, karcsú nyaka, kecses vállvonala.

Asszisztensként ő magában kicsit megmosolyogta, hogy a művész úr talán egy „hattyúra” gondolt, de aztán komolyra vette a dolgot, és lelkesen nyomába eredt a fellelhető alanyoknak.

Modelliskolákkal vette fel a kapcsolatot, ahonnan a szobrásznak több fiatal nőt is kiközvetítettek, de a művész úrnak, valamiért, egyik se tetszett. Nem feleltek meg maradéktalanul az elvárásainak.

Az egyik ilyen sikertelen kísérlet után úgy érezte, már teljesen kivan. A rekkenő, nyári hőségben térdig lejárta a lábát, rengeteget telefonált, megszemlélte a lányokat – eredménytelenül. A művész úr elégedetlen volt.

A megbeszélést követően kénytelen volt megkérni munkaadóját, engedné meg, hogy hazamenetel előtt lezuhanyozhasson nála. Ígéri, utána rendben hagy mindent a fürdőszobában, kitakarítja maga után a zuhanykabint.

Persze, engedélyt kapott rá.

A nő bement a fürdőbe, a szobrász pedig – most éppen festői minőségben – folytatta a megkezdett munkáját. Olyannyira belemerült, hogy el is feledkezett róla, nincs egyedül a lakásban.

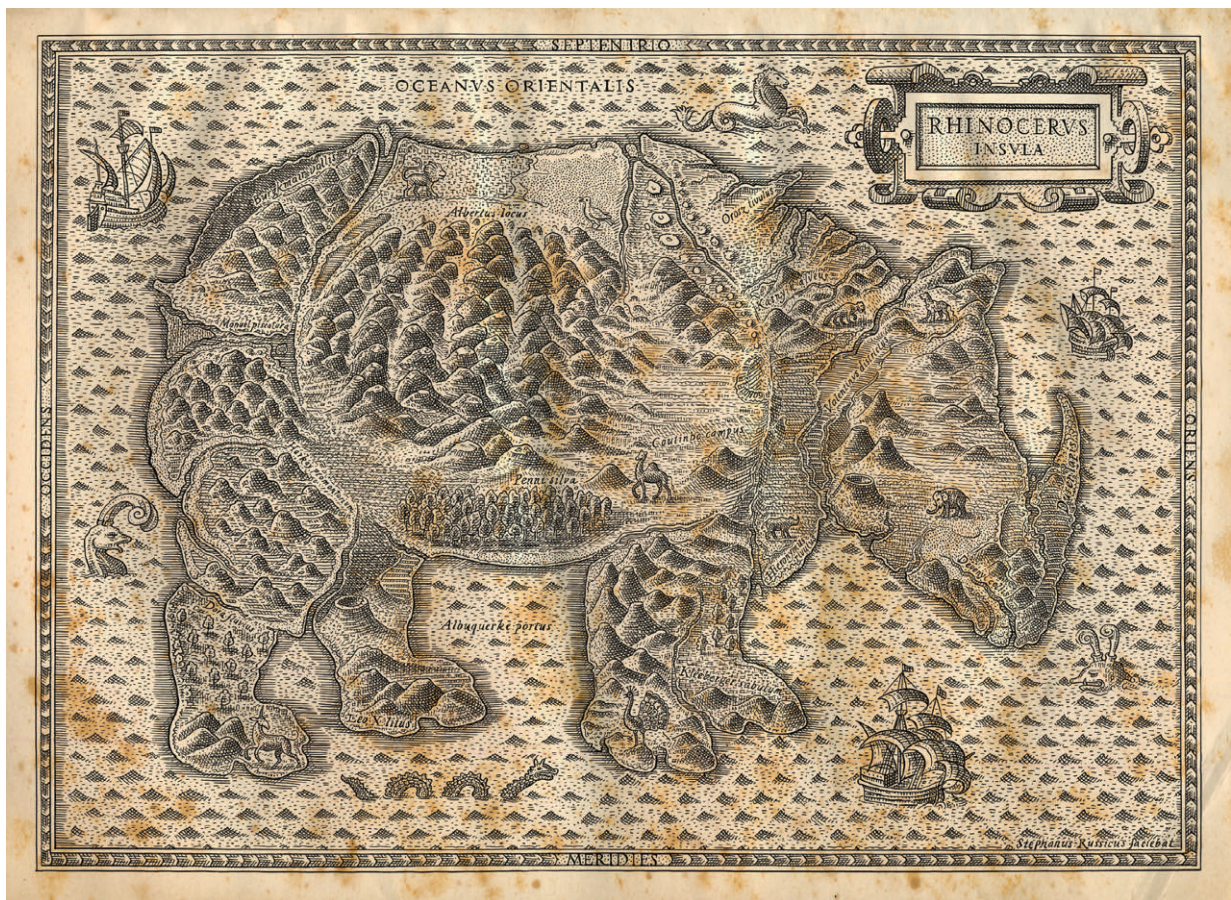
Nagy lendülettel nyitott be a fürdőszobába, ahol megdöbbenéssel vette tudomásul, a zuhanykabinban zubog a víz, de érdekes módon, a kabin üvegfala teljesen átlátszó, mintha nem is érné a pára.

És ekkor, az üvegen túl, meglátott egy nőalakot. Pontosan olyant, amilyent márványból szeretett volna kifaragni: filigrán testalkat, formás alak, karcsú hatyúnyak – ami a hosszú haját kontyba tűző lány ívelt hátát koronázta.

Csendben behúzta maga mögött az ajtót, remélve, talán észre se veszik, hogy ott járt.

És akkor az jutott eszébe, olyat tett, mint a „Zsuzsanna és a vének” sokak által megfestett jelenetében: meglesett egy fürdőző, fiatal nőt. Ő, a „vén” negyvenes.

Amikor a lány kijött a fürdőből, azzal fogadta: megtaláltam a legmegfelelőbb modellt. Már ha vállalja, Susanne...

Orosz István: Rino sziget

Átváltozás

Találnak egy régi selyemruhát. A ruhásszekrényben, egy dobozban hever. Valamikor táncba vitték. Színházba. Parfümillatot, párkányra könyöklést idéz. Az öv gyűrött, a vállrészen kis repedés. Más időben, más testre szabták.

Felpróbálják.

– Neked jobban áll – mondja a lány.

A tükör előtt forognak. Játشانak. Nevetnek.

*

A fiú egyre többször előveszi a ruhát. A lány segít neki, igazgatja a gallért, púderes.

A fiú ügyetlen. Megcsúszik a szemceruza, szétkenődik a rúzs. Aztán egyre pontosabb. Mozdulataiból eltűnik a tétovaság. Néha elidőzik a tekintete.

A lány már csak figyel.

– Melyik vagy te? – kérdezi.

*

Egy napon a fiú leveszi a lány kezéről a karkötőt. Magára csatolja. Aztán leül, keresztbe teszi a lábát.

A lány sokáig nézi. Nem kérdez.

Akkor se, amikor a fürdőszobában a tükör alatt talál egy cetlit. Egy nevet írtak rá. Nem az övé, de nem is a fiúé. Valaki másé.

A betűk határozottak.

*

Egy napon a selyemruha ott marad a széken. Áthajtva a támlán. A fiú elmegy.

Nyár végén jön vissza. Mellén megfeszül az új ruha.

A lány teát főz. Két csésze az asztalon. Az egyik régi. A másik új.

A fürdőszobában a borotva mellé új sminkkészlet kerül. A fehérneműs fiókba szivaccsal kitömött fekete melltartó. A szoba levegőjében zavarba ejtő illat.

Púderes, meleg, ismeretlen.

*

A lány nem tudja, hogyan kell most beszélni. Hogy mi számít szeretetnek. Hogy lehet-e még.

Ha egymás mellé fekszenek, a test melege még ugyanaz, de a ritmusa más. Mintha máshogy lélegezne. És csend van. A lány nem tudja kimondani azt az új nevet.

Egyre gyakrabban néz félre, ha a fiú a tükör elé áll.

*

Egy téli este kiveszi a szekrényből a kabátját.

– Megyünk valahova? – kérdezi a fiú.

Nem várja meg a választ. Kabátot vesz. Az újat, azt a piros kétsorososat. Állnak a tükör előtt, mint régen. Amikor még csak játszottak.

A fiú nevet.

A lány kilép a képből.

Orosz István: Paradoxonomia I

pinokkió 2. levele

apa, paraván vagy, kitakarod
előlem az életet. mikor melléd
settenkedek és mögéd pillantok,
a hátadon látszik, hogy igazából
pajzs vagy egy kivégzőosztag
és köztem. felfogod a kínzást,
az öldöklés domborzatát hordod
lapockáidon. az ütések lilájának
komplementereit csillogja szerteszét
szemed. erőt gyűjtesz, magadra
szorítod szemhéjad, és növeled
magadban szemeid klausztofóbiáját.

dzsepettó 2. levele

fiam, azt hitted, bátor vagyok,
pedig csak a gyávaság megtévesztő
prototípusának mondanám magam.
dicsekedni a gyávasággal, ennyit
adhatok. tudod, a legerősebb apák
a határban laknak. ők védenek,
de miattuk is vagyunk kiszolgáltatottak.
a centrumban élünk, a város
félelemérzete vagyunk. itt, ahol
mindig megfordulnak a szavak,
valamikor egy sorsára hagyott
intertextus állt, széttorzított formában,
még az emléket is kihúztam. iszonyodom,
hogy mindig a holnap paranoiájába
kell taszítanom a testem, és miközben

mászom kifelé belőle, a számban
a szabadulás segédigéivel, olyan
helyre érkezem, ahol mintha mindig
csak tegnap lenne. fiam, igen sokszor
érezem, hogy az életet mintha mellém
szabták volna, és csak a periferiáján
éldegélek. szóval ilyen félni, fiam,
varázslatosan egyszerű.

Orosz István: Art

Kétségek mélyén

A nappaliban a konyhaasztalon halvány csíkok, a redőny az alkonyat utolsó fény-sávjait engedi be, furcsán törnek meg a könyvkupacokon. Jegyzethalmok sorakoznak külön-külön csoportosítva, egy darab gyűrött papír zsebkendőben a faragott grafitceruzák egymásba tekergőző maradványai. Zita magasra tornyosuló irodalomkönyvei hosszú éjszakát ígérnek.

A lány berendezgeti a sorrendet, hogyan fogja falatonként befogadni ezt a kása-hegyet. Aztán ezzel meg is elégedik, mint aki végzett, lassan feláll, átnéz a szomszéd szoba felé. Keresztmama távolinak tűnik, a sötétedő fényeket még feketébbé teszi a szája sarkában lógó pipa füstje. Ma nagyon belemélyedt a sors vizsgálatába, felváltva veszi kezébe a cigánykártya lapjait és a kristálygömböt. Nem néz kifelé, csak az előtte lévő jelképekre összpontosít.

Zita csendben a saját szobájába megy, de a parkettán lehetetlen teljes csendben végiglopakodni, a lassú léptek inkább csak még visszhangosabbá teszik a haladást. A nagyszekrény felé lép, igen lassan nyitja ki a sötét diófaszekrény ajtaját, az mégis nyikordul. Elővesz egy szűk fekete felsőrészt, a matt szárnyas toalett-tükör előtt kihúzza tanulásban hajlott hátát, és feketére húzza ki a szemét. Lackó talán ma észreveszi, a művészettörténet kurzuson szoktak egy párban gyakorolni. A fiú egyébként szótlan, és még soha nem volt hajlandó másról beszélni, csak a versekről. Zita biztosan tudja egy ellesett telefonüzenetből, hogy a fiú ma este le fog menni a fröccspincébe, ahol az évfolyam nagyobb arcai menőznek. Lackó rendszerint csak a fiúk társaságát keresi.

Zita kérdően néz a homályos tükörré, nem tudja, milyen hangja van egy édesanyának, amikor útnak indít. Nem emlékszik arra, hogy valaha is igazán dicsérte vagy szidta volna valaki, inkább csak üresség van körülötte – tátongó csend, másoknak a szülői szavak visszhangzanak. Az apja nem több egy fényképnél, amit a keresztmama tartott meg a fiók mélyén, és időnként elővette, ha a lány kérdezett valamit róla. Az anyjáról több szó esett, de csak bírálat: hogyan lehet egy kislányt csak úgy otthagyni, mert ő valami külföldi férfival lépett le.

Zita soha nem kérdez, csak néz a tükörbe. És a fiúkra. Azokra, akik úgy tűnnek, tudják, mit akarnak. Ő meg nem tud semmit. Sem azt, hogyan kellene nőnek lennie, sem azt, miért nem érzi magát annak. Keresztmama próbált valamilyen anyapótlék lenni – meleg teákkal, borsos tanácsokkal, és azzal a homályos kristálygömbbel, amellyel mindig többet beszélget, mint a lánnyal. Zita annak hitt,

aki egyáltalán szolt hozzá. Talán így történhetett, hogy Lackót – aki csak annyit mondott: „Milyen szorgalmas vagy” – ő már magáénak hitte, és rögtön kölcsön is adta neki a pedáns jegyzeteit.

Az eső ütemesen kopog a gangos folyosó kovácsoltvas korlátjain. A lépcsőház dohos és hideg, most még erősebben terjeng a salétromszag, a pincéből felkúszik a savanyú levegő. Zita halkán csukja be maga után a bejárati ajtót, csak az utcára kilépve mer rendesen a sarkára rálépni. Nézi a testét a földszinti lakások ablaküvegeiben, egy vékony alakot lát: se nem nő, se nem fiú, sem gyerek, sem felnőtt. Valami köztes létben lebeg, és amikor egy újabb ablak előtt elhalad, mindig kihúzza a hátát. Figyeli a saját viselkedését, ahogy másokat is szokott a büfében és a menzán. Hogyan nevetnek, mit esznek, mit csinálnak, hogyan érnek egymáshoz, és vajon honnan és hogyan tudják, kik ők.

Egyedül megy az underground buliba, az este tíz előtt érkező lányoknak nincs belépődíj. Ismeretlenekkel van már tele az alagsori hely, a sötét falak előtt álldogálnak páran, és hátul a boxokban felismerhetetlenek az arcok. Zita sehol nem látja Lackót. Mélyen beszívja a levegőt, micsoda változatosság ez a keresztmama régi gyertyái és a szárított levendula után. Az esőben a szemhéján elkenődött a smink, csak a bárpult mögötti tükörben látja meg az arcán lehúzódó sötét csíkot. A mosdót keresi, nem hallják meg a kérdését, ütemesen dübög a dallam nélküli zene, fémhangok és felvillanó fények.

Kezében szorongatja a kapuban kapott ingyenes welcome drinket, egy vidám hang rákérdez: „Ez még mindig a belépő italod?” Nincs is ideje felelni, Zita két magas alak közé kerül. Kínálják, „Próbáld ki ezt!”, beszélnek hozzá folyamatosan, és a lány kérdés nélkül kóstolja. „Ez megmutatja, ki vagy valójában.” Nem gondolkodik, lenyeli. Szédülni kezd. Furcsa látomásai támadnak – más testben látja magát, testkontúrja férfivá torzulnak a bárpult mögötti tükörfalban. Meglepő megtapasztalás, belül valahogy otthonos érzés.

Lebeg, izgalmas és könnyű, éjszaka van, és mégis éber. Lehet, hogy nem is az ital hatott, hanem előtte az ígéret. Hogy lehet valami más. Valaki más. Hogy lehet valahová tartozni, ha csak egy pillanatra is. Korábban már akart fiús lenni, hogy Lackóval többet beszélgesen. Lehet, hogy nem ez a szer változtatja őt fiúvá – csak lerántja róla a saját bizonytalanságának leplét. Azt, amit egész életében hordott, mint egy túlméretezett kabátot, amit senki nem választott neki, csak ráadták, mert „lány”. Egy időben férfikalapot is hordott, meg egy másodkézből vásárolt nyakkendőt.

A klub sötétségében világosan lát. Nem azért, mert fiú akarna lenni, hanem mert a világ talán akkor végre megértené. Esetleg akkor ez lenne az igazi szerepe. Zita imbolyog, mások ugrálását akarja utánozni, a fények egyre sűrűbben villognak a szeme előtt. Rettentő szomjúságot érez, mintha azonnal meghalna egy korty nélkül. A bárpult felé igyekszik, a távolság több kilométernek tűnik, de végül pár lépést sem halad. A gyomrában figyelmeztetés nélkül tör fel a hányinger,

és feladja szándékát: csak a szája száraz, de úgysem tudna inni egy cseppet sem. Minden elsötétül.

A rendőrök hajnalban találják meg az utcán, a járda szélén ülve. „Még egy befordult lány”, jegyzi meg az egyik. Az egyik, a fiatalabb hazakíséri, „Van, aki vállalja, hogy vigyáz rád?” Bemutatkozik a keresztmamának, ő Kovács Márk. Szeme gyorsan végigfut Zitán, a régi lakásberendezésen, sokáig időzik a lány lehányt pólóján a melle körül, aztán a keresztmama felé fordul. „Tud rá vigyázni, mama?”, kérdezi keresztmamát, aki fagyosan felel: „Magának Erzsébet néni”.

A rendőr jegyzetfüzetet vesz elő, szigorúan összegzi: „Tudjuk, mit vett be. Az anyag új. Nemváltoztató hormonkoktél, kísérleti pszichotróp anyag, szennyezett, nincs tapasztalat a hatásáról.” Zita hallgat, keresztmama meredten figyel. Megfagyott a levegő, a lány nagyon rosszul van. A rendőr sorolja, szerinte mi kerül a jelentésbe. Együtt kell működni, lehetőség van azonnali rendezésre, fel kell sorolni, amire emlékszik a lány. Most, vagy majd a rendőrörsön később, a személyes adatok már megvannak.

„Tessék csak maradni, majd a lány kikísér”, mondja Márk a keresztmamának, és indul kifelé. A bejárati ajtónál lassít, közelebb lép a lányhoz. Megfeszül az arca, a férfi suttogni kezd. „Segíthetek eltüntetni az ügyet. Keress meg. Jövő héten ugyanakkor ugyanott leszek. Beszéljük meg. Személyesen.” Csípőre teszi a kezét, füstszagú ruhája alatt látszódik a pisztolytáska tartószíja. A levegő megfagy. Zita visszakullog a nagyszobába. Lassan visszatér a valóságba, nem tudja, mi történt, rosszul van. És a hétfői kollokviumra még nem tanult.

Erzsébet a szobájában ül, előtte a kristálygömbje. Keze remeg, most cigarettára gyújt, bizonytalanul tartja a borostyánkeretes cigarettatárcát. Két gyertyát is gyújtott, a remegő lángok megvilágítják a fél arcát, és a korábbi viaszfoltokat a lila plüss asztalterítőn. A cigaretta az arca sötétebb oldalán parázslik fel, a füst megmozdul a gömbben – mintha valaki belülről próbálna kitörni. A gömbben egy alak válik láthatóvá. Fiú. Zita arca, de másként. Erősebben, keményebb kontúrokkal. Idegenként néz ki belülről.

Keresztmama egy következő cigarettát vesz elő, gyufával gyújtja meg, szereti a kén szagát. Zita a szoba ajtajában áll, kérdően néz rá, de nem szól. Keresztmama feltekint, és a lánynak halk hangon sorolja. „Egy fiút láttam, aki a te testedből próbál kiszabadulni. Azok, akik zsarolnak, nem kérnek, csak elvesznek. Titkos kísérlet folyik. A test nem cél, csak eszköz. A befolyásolható fiatalokból adatot nyernek. Identitást cserélnek, mintha ruhát váltanának. A gömb igazat mond, de nem tud megmenteni.”

Zita nem válaszol, csak visszamegy a könyvvvel telepakolt asztalhoz. Leül, és bámul maga elé. A világ megint túl sok, ő meg megint túl kevés, semmit nem ért. Előveszi a telefonját, majd leteszi. Nincs kinek írni. Lackó a fiúkkal van. Mindig a fiúkkal. És ő? Ő belement valamibe, amiről semmit sem tudott, csak hogy egy pillanatra úgy érezze, közelebb kerülhet hozzá. Megadóan veszi sorra a jegyzetkupacokat, rágja, mint a fűrészpport.

Még az este előtt Erzsébet újra lehajol a gömb fölé. A füst most kavarog, benne képek villannak: kórterem, csövek, infúzió. Fiatalok, akik már nem tudják bediktálni az adataikat, mi a nevük. Az egyik szempár ismerős. Zita látszódik. A gömb megszólal: „NextHorm”. Keresztmama berekeszti a kristálygömbvizsgálatot. Kihúzza magát, és szétnyitja a szobát állandó homályban tartó sodrott bojtos függönyt. A vezetékes telefonhoz megy, és a saját kezébe veszi a dolgokat. Egy régi barátnőjét hívja, rajta keresztül kapcsolatba lép azzal az okkult renddel, akik a kristálygömb képességeit nála is jobban ismerik.

Vasárnap kora reggel Zita még javában alszik, amikor keresztmama munkához lát. A szer nem csak testi átalakulást indít el, hanem mentális befolyást is gyakorol, hát ezzel állunk szemben, akkor ezen keresztül kezeljük. Keresztmama a gömböt az ablakba teszi, hogy elérje azt a felkelő napfény sugara. Közben áll előtte, és elképzeli, megidézi a lány képét. Suttogja: „Aki nincs megtanítva élni, mindig keres valakit, aki majd megmondja, hogy kicsoda. Itt leszek. Nem kellenek a gyógyszercégek kísérletei. Nem kell a rendőrség. Itt vagyok.”

A rendőrséghez sem Erzsébet, sem Zita nem megy be egész héten. Viszont eltelik egy egész hét, és ideje felkeresni a fröccspincét, ahol Márk majd várja. „Menjek veled?” kérdezi keresztmama. Zita lassan rendbe jött egy hét alatt, és a vizsga hármásával is tökéletesen elégedett – ennyi tanulóval ez teljesen korrekt. Már nem akarja Lackót. Nem akar senkit, csak önmagát. Egyedül indul. Elér a klubhoz, és megdöbben. Fekete falak, füstszag, üres lépcsőlejáró fogadja. A szomszéd kapualjban állóktól megtudja, a hely *véletlen baleset* folytán leégett. Valami öngyulladás volt. Márk nem jelent meg, Zita nagy levegőket vesz, hazasétál. Egy névtelen papírszelet van a postaládában: „Nem láttál semmit. Maradj a gömbödnél.” Üresnek érzi a lelkét. Mint egy ígéret, amit soha nem is akartak betartani.

Kerti csillagnézés Liebenwaldében

ahogy a locsolásból felnéztem, szinte rámsuhant az éjszakai ég
csak tartottam a csövet valamerre, a víz meg folyt és folyt
ó a fent!!
teli, tiszta, porzik

„ideális éjszaka hullócsillagokat nézni” mondták ma a rádióban
mert a valami eléri a valamit
zúg, ömlik a fény
a Tejút karnyújtásnyira
szerencsére itt alig vannak lámpák, Liebenwaldénak még vonatállomása sincs
csak az égi fénybolt
ott az Öv, az Orion, a Nagymedve, az Észak Koronája
vajon a Kismedve hol van, azt sose találom
a Cassiopeia elnyújtott W-jét olvasom
egy nagyon régi fiú tanította egy nagyon régi lánynak
és ott van, lehullik egy
ott meg elhúz egy másik, félig érzéki csalódás

a szembeszomszéd annyira hangosan hallgatja a tévét, hogy én is hallom a
kertben,
pedig köztünk van az utca
sorozatot néz
az én filmvásznom kicsit nagyobb, mint az övé

hogyan is van ez, hogy itt van egy ilyen, mint a Tejút,
és akkor egyszer csak beleszületek és benne vagyok, vele vagyok
én
aki örületes időig nem voltam
és örületes időig nem leszek
most egy kis időre közte látom ezt
és miközben hullok,
látom, hogy hullik az ég
amott megint egy, milyen nagy volt!

augusztusban hallani a csillagokat
még utána is hallom pár másodpercig, hogy eltűnt
olyan ez, mint a virágszedés
ott műhold úszik, amott meg repülő megy el
néha hullócsillagnak hiszek egy túl gyors éjszakai lepkét

közben bemegyek, kihozom a kaját
a szomszédnál a filmnek, hála isten, vége
mintha hirtelen élesednék a látásom, vagy csavarnának a képélességen
pedig ez csak a csönd
lefekszem, a lábamat kinyújtom, bele az égbe
fehér, furcsa forma a mély sötétben
a szomszéd horkol
mintha szívószállal szörcsölnének ki egy vödröt
úrsten, de jó, hogy nem én élek ezzel a faszival
esti tévé, horkolás,
ő már megnézte a magáét, tehát mindegy, hogy zavarja az én esti mozimat,
hullócsillag-számolásomat
tizennyolcnál tartok, és ebből legalább öt NAGYON fényes volt, sistergős

hullok lefelé, és a lenti égre közben felfűződik az aranyszínű hold
hátrabilenő könnyű kifli, telt negyed
barátságos, sárga mesehold

négysoros

a kifújt pára alakja és terjedése!
terjedési sebessége. sűrűsége. eltűnése.
ez voltam én.
itt álltam a zebra szélén, és szétfújtam magamat minden irányba.

mosás

ez jó módszer
bekapcsolom a mosógépet, az mosni kezd, és máris előáll az érzés, hogy dolgozom
ma egész nap dolgoztam
a szárító azonnal tele is lett
jöttek a csövek, az ajtók, a zuhanyfülke oldala, a székek,
a fűtőtestek, a tükrök, a két nagy szekrény, aztán a nádfotel meg a műbőr-,
sőt a könyvespolcok is
akármerre megyek, mindenhol lóg valami
sőt némely bútor is le van takarva
mosás? költözés? színház?
szellemlakásban élek, leplek lebbennek minden mozdulatra
bujkálók, eltűnők
félíg-ittlét
az ágyhuzatok, pólók, terítők és konyharuhák aiosz jó szeleire várnak
távolságvágy, leplek a lakásban!
itthonvitorlák! fel, fel! kavarodjatok!

előtte-utána (volt egy ilyen)

a zaklatott két hét itthon a szobában
egész nap szoba, kimenni semmi kedv, egész nap négy óra van
elég kinézni a soha tavaszodni nem akaró égre
masszív, mozdíthatatlan, szigorú hideg
kérdések minden sarokban, körül se nézek inkább
ilyen körülmények közt nem jó olvasmány Dosztojevszkij
intenzív álmok, begubózás, tompa, félhomályos szoba
fejesugrás a munkába, az jó?
a látástólvakulásig, az valami?
kint minden egyre durvább, hóvihar a színes kert fölött
a hóviharban aranyesők fölött tollászkodó szajkó
a nyakam villámlik, aludni nem bírok, és nemhogy elmúlna, de terjed
gyökerét lefúrja a gerincem mellé, a lapocka alá a hátizomba, arra a bizonyos
elérhetetlen helyre a hát nagy tundráján
görcsös fájdalom több napon át
a pályázatok elküldése után furcsa kettős érzés

valahol nyitva felejtettek ajtót, ablakot, és a városban most csapkod a hideg
egyforma ég-víz, erőlködni kell, hogy lássam, melyik melyik

és akkor egyszer csak idezuhansz, és együtt töltünk egy fél napot
a lábszárig érő medvehagymaszőnyegben hatalmas letört ágak,
mint őszállatok csontvázai

felmászunk rájuk, és onnan nézzük a süllyedő napot

Tarkovszkij-érzés, két ember tágas tájban

közletről halljuk, de messziről látjuk őket

ez volt

a búcsú az egyetlen érintés

de az is úgy, hogy már bent állt az s-bahn

fűhullámok, két másodperc és szia

és a vonat

és akkor hirtelen minden teljesen nyugodt lett

rég aludtam olyan jól, mint aznap

elmúltak a hátamba fúródott kérdések

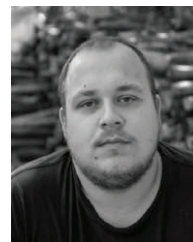
és másnap csönd volt

és én ezt a csöndet hallgattam

egész nap

Orosz István: Kaukázusi krétakör

És a házam se a házam

Szörnyű hideg tél volt. A szél éjszakánként csapdosta a nyári konyha ajtaját, alig lehetett aludni. Esténként a sötétben ültünk, mert kimenni nem lehetett, anyuka és apuka meséltek a gyerekkorukról, aztán az enyémről. A pincében megfagyott a krumpli meg a cékla, ökölrel kellett szétverni a földet és elgémberedett ujjakkal kikaparni a zöldséget. Ebben anyuka volt a legügyesebb, de mindig engem küldtek le. A gyertyát a befőttek közé raktam, tetszett, ahogy furcsa árnyékokat vet a telezsúfolt polcról a láng.

Tízezer koronát adtunk a partizánnak, aki három nappal azelőtt járta a falut. Csak én tudtam vele beszélni a családból, azt mondta, hogy nem kell félnünk, mindent elintéz, ő ismerik, ő mentette meg a járási tanácselnök életét még a háborúban. Kifizettük. Addigra házról házra jártak a katonák, és egy-két órát adtak, hogy az ember mindent összeszedjen. A partizánnak fegyvere is volt, lövöldözött a levegőbe, mikor valaki nem akart fizetni. Papírt nem adott, elismervényt sem, elment a pénzzel elintézni, hogy ne vigyenek el bennünket. Két nappal később, kora reggel, mikor anyuka épp csak megjött a boltból, hozott tejet meg Pravdát, megállt a platós autó a ház előtt. Anyuka kezéből kiesett a tejesüveg, apuka pedig ordított, egy ökröt vehettünk volna belőle, üvöltötte a sarok felé fordulva, nehogy meghallják a katonák. Kiküldtek, hogy kérdezzem meg, mit akarnak. Először megörültek, végre valaki tud csehül, van kivel beszélgetni. Aztán mikor szóba hoztam a partizánt meg a pénzt, mindjárt elkomorodtak. Ütöttek, puskatussal. Azt üvöltötték, hogy fél óránk van, meg takarodjunk innen. Bent anyuka kötést rakott a fejemre. Csak nézte a sebem, apuka idegesen mászkált körbe a szobában. Mama a kemence sarkán ült. Élvezte a meleget.

Leültünk megbeszélni, hogy mi legyen. Anyuka leszedette apámmal a szekrény tetejéről a nagy utazóbőröndöt, amit sosem használtak, tartogatták. A hálószobába mentek, hogy meleg ruhát csomagoljanak, engem a pincébe küldtek, hogy szedjem össze a vetőmagnak valót, meg valami befőttet is hozzak fel, ami nem penészes. Találomra markoltam a magokból, és egy vászonzsákba pakoltam. Mikor tele lett, szedtem a tetejébe pár vetőkrumplit, a kezembe vettem két üveg savanyú uborkát. A korlát mellé raktam az üvegeket, és a vászonzsákkal a kezemben előre indultam a katonákhoz. Ahogy megláttak, fegyvert szegeztek rám. Megálltam, széttártam a karomat. A nagyobbak cigaretta lógott a szájából, vállára csapta a puskát, és megindult felém. Állon ütött, arccal fordultam a hóba.

Felráncigált, és a hajamnál fogva próbált elhúzni az ajtóig. Nem sikerült. Talpra állított, elvitt a küszöbüg, majd egy hatalmasat taszajtott rajtam. Térdre estem, hátba rúgott, anyuka azonnal odarohant. A cseh üvölteni kezdett, majd fogta a vászonzsákokat és földhöz vágta. Magok és vetőkrumpli gurult mindenfelé. Anyuka és apuka csak álltak, a katonának kiesett a szájából a cigaretta. Eltaposta, sarkon fordult, és kiment, az ajtót is nyitva hagyta. Mi baja volt, kérdezte anyuka. Azt hitte, pénz, mondtam.

A tisztaszoba felől csörömpölést hallottunk. Mama állt bent, és egyesével ejtette el a lánya után hozományba adott kristálypoharakat. Aztán tányérok következtek. Apámnak felcsillant a szeme, a tálalóból szedte elő a porcelán étkészletet, egyesével vagdosta falhoz a tányérok. Míg anyuka kabátokat gyömöszölt az utazóbőröndbe, addig apukával és mamával összetörtük a tálalóból az összes poharat, csészét, kistányért. A villákat, kanalakat az asztal lapján hajlítgattam el. Odakint a fészerben kezdtük, kihúztuk a boronát, apuka egy kalapáccsal kezdte ütni. Bal-tával mentem vissza a házba, lecsaptam a ládáról a vasalásokat és a mintákat. Az asztal négy lábát az ablakon hajítottam ki. Felborítottuk a ruhásszekrényt, leszaggattuk a fogasokat, a tárolórudat és a tékát is. Az ágyban a bélést, a párnákat és a takarókat késsel cincáltuk szét. A konyha romjaira borsot és mindenféle fűszereket szórtunk, amit csak találtunk.

Kintről lövés hallatszott. A katonák megelégték a pusztítást, akkor lőttek a levegőbe, amikor apuka megpróbálta meggyújtani a górért. Hátba vágta a tusával, engem homlokra csapott a nagyobbik. Kihozatták az utazóbőröndöt a házból, és mellé állítottak, fegyvert fogtak ránk. Csak a mamát nem bántották. Nézték, ahogy könnyeden lépdelve sőt szór szét a kertben. Mikor végzett, kinyitotta a libaólat. Egyesével tűntek elő az állatok a hóban, sorban gyűltek a mama elé. Megsimogatta az elől állót, egészen sokáig simogatta, aztán kitekerte a nyakát. Az élettelen testeket egymásra halmozta. Aztán a nyári konyhába ment, és kezében a vörös kandúrunkkal tért vissza. A mellkasán tartotta, és elindult a ház felé. A macska dorombolt. Mama átnyújt a feje fölött, megragadta a grabancánál fogva, és átlódította a kerítésen a szomszédba.

Csendben pakoltuk fel a platóra az utazóbőröndöt. Apuka és anyuka bebugyolálták magukat, egyedül a mama ült nyakócon. A ház felé nézett. Nem sokkal később felbőgött a motor, és elindult a zöld Tatra. Ahogy távolodtunk, egy vörös cicafej bukkant fel a szomszéd kapujában, de nem jött ki az útra. Mama azt mondta, majd a Szabóék gondját viselik.

túlélő

a száraz fahasábok mosolyra
gyúltak a kandallóban
s a fények testeden játszottak

nem tudtam ki vagy
csak hasonlítottál valakire

az éjszaka forró volt és mohó
a szomszédban kutyák marakodtak
aztán hideg lett hirtelen
érthetetlenül hideg

magányra ébredtem s a fájdalomra
hogy ismét csak egy túlélő vagyok

sorsunk

ami kezdődik: véget ér

nincs kinek hazudni
és nincs miért

* * *

markunkban vagyunk
– sorsunk mégsem miénk...
maradunk hát
önmagunk paródiája

utunkat hétszer hét
csapás mutatja

valaha volt csodaszarvas-vágta
és Ikarosz tengerbe hulló
lemetszett szárnya

* * *

...lehangolódott
a csönd hegedúje
mióta a magunk harminc
ezüstjéért eladtuk
az üresen kongó éjszakákat

műtét után

körül csupasz hangulattalan falak
vibráló neonba sűrített mérgek
gyógyszer-áztatta éjféli lidércek
szítják mélyről jött rossz ízű álmomat

ágyban reked a szó – a vágy szendereg
rólam tudomást se véve – mint a vak –
lábam közt fásult arcú nővér matat
– fürge ujjai közt katéter remeg

zsiborog tompán a szem a szív az agy
véres kötés szédeleg a térd alatt
az idő – e semmi – kétfelé szakad

s míg túl az ablakon birkózik a fagy
az elfolyó gyönyör sápadt hűgyszaga
úgy árad szét mint az élet illata

szemtanú

folyondárként
kapaszkodik beléd a múlt
mint amikor sarkáig kitaposott
cipődben futottál
s aztán egy elhagyott utcavégen
a véres zászlóselyembe
burkolt halottak láttán
dermedten félreálltál
s engedelmesen félreállsz azóta is...
elnémultak a templomi orgonák
mindennek vége
Isten piros lapot kapott
és magányosan gubbaszt a cserepadon

Orosz István: Paradoxonomia 2

Mobiltelefon

Jenő szeli a kilométereket hazafelé. Azon mélázik, hogy már nem szeret úgy vezetni, mint régebben. És főleg este esik nehezeére. De mit tehet? Ha egyszer belevágott, már nem léphet vissza. A felezővonalat figyelve folyton az a helyes, tizenöt éves formájú kislány jár a fejében. Bogi. Így hívják. Nem tud szabadulni attól, amit mondott: hogy ő nem ruhákat, hanem mobiltelefont szeretne. Hogy ruhafélét rendszeresen kap a szomszédoktól, rokonoktól, ismerősöktől. Meg játékokat. Pedig azok már igazán nem kellene neki. Ruhát sem tud annyit viselni, amennyivel ellátják. Nem akarja megsérteni az adományozókat, így aztán mindent elfogad, de már nem tud mit kezdeni a rengeteg ruhaneművel. Arról nem is beszélve – ezt Jenő gondolja hozzá Bogi szavaihoz –, hogy az emberek szeretik összeszedni otthonukban az elnyűtt göncöket (tisztelet a kivételnek – ezt is hozzá kell tennie), amelyeket megmagyarázhatatlan okok miatt sajnálnak kidobni, és leadják adományként. Ő ezt jól tudja, már öt éve, amióta nyugdíjasok lettek, szervezik a gyűjtést lakhelyükön feleségével, Vikivel együtt. Szorgalmasan írják a felhívásokat, kiakasztják a lakóházak bejáratánál, a templomokban, üzletekben, de még a parkban is felszögezik a fák törzsére. Jönnek is a csomagok szép számmal. Igaz, javarészt kinyúlt, viseltes cuccokkal. Sokszor kopott, szétgyúrt lábbeli, kéz vagy láb nélküli babák, majdnem teljesen elhasznált vízfesték... Bár néha azért szép, értékes holmit is hoznak. Azokból Viki külön rakja a legjobb minőségűeket, és a rokonainak kínálgatja. De valahogy senki sem kíváncsi az ajándékaira, mind elutasítják a nagylelkűségét, amivel elárasztani próbálja őket. Ezen Viki mindig felháborodott. Férje pedig vele együtt. Hálátlanoknak tartották az unokahúgaikat, unokaöccseiket. Pedig ők jó szívvel adták, és csak segíteni akartak nekik. Egy kis rokoni támogatás. Azok meg fitymálva tolták arrébb a szép pulóvereket, nadrágokat. De most mindent megértett. Mostantól másképpen látja az adományozást. A hűhót a gyűjtés körül, a felesége ujjongását a sok holmi láttán, a helyszínen a kirakodást, kínálgatást. És az időnként megjelenő sajtó embereinek behízselő kérdéseit. Eddig azt hitte, mindez nagy megtiszteltetés. Most már inkább szégyenkezik.

Az a kislány egész délután szinte mozdulatlanul ült a kultúrház fala mentén körberakot székek egyikén. Mások kíváncsian turkáltak az újonnan hozott szállítmányban. Voltak, akik találtak is maguknak valót, de igazából nem kapkodták szét a portékát. Jenő nehezményezte is: az ember igyekszik, nem sajnálja rá az idejét, ezek meg itt finnyáskodnak. A telefonhívásait és az útiköltségét senki sem

téríti meg. Igazából nem ezzel van gondja. Viki megmagyarázta neki, hogy ezt amolyan felajánlásként kell venniük. Hogy részükről ez áldozat, segítségnyújtás embertársaiknak. Mert úgy érzik, ez az ő küldetésük, elhivatásuk. Ő pedig – mint mindig –, most is elfogadta az asszony érvelését.

Bogi a sarokban gubbasztott, egy könyvet olvasott. Jenő odament hozzá, szólt neki, válasszon magának valamit. De a kislány kitért a javaslat elől. Azt felelte, nincs szüksége újabb ruhákra, hiszen legutóbb vitt magának eleget. Igen, igen – gondolta Jenő –, ezért annyira ismerős a leány, mert már máskor is el szokott jönni, ha meghirdettük az ingyenes börszót.

– Azért csak nézd meg, hátha találsz valami szépet – próbálkozott még egyszer, de Bogi nem mozdult. Lesütötte a szemét, és hallgatott.

– Talán valami másra lenne szükséged? – kérdezte a férfi. Erre a lány kicsit felbátorodott, de azért érezni lehetett hangjában a félénkséget, amikor felelt:

– Igen, egy mobiltelefont szeretnék.

– Mobiltelefont? – kérdezett vissza Jenő zavartan. Meglepődött a kérésen, nem tudta, mit mondjon. Leült Bogi mellé, és beszélgetni kezdtek. Most pedig nem tud megnyugodni. Mélyen felkavarta őt ez a beszélgetés. És ráébresztette valamire. Az a csitri kinyitotta a szemét.

Végre feltűntek szülővárosa fényei, mindjárt otthon lesz.

– Na, épp ideje! – mordult rá a neje, amikor nyílt az ajtó, és meglátta őt.

– Már azt hittem, sohasem érsz haza.

– Neked is szép jó estét kívánok, kedves feleségem!

– Na, még gúnyolódj is!

– Ha hagynád, hogy felhívjalak, amikor elindulok, vagy az út bármelyik pontjáról, akkor tudnád, hol vagyok éppen. De nem, nem pazaroljuk a pénzt felesleges telefonálásokra!

– Jól tudod: ha nem szoktattalak volna takarékosagra, akkor semmire se jutottunk volna. A tanítói fizetésünkből nem nagyon ugrálhattunk. De nekem hála, sok mindent elértünk. Mindent nekem köszönhetsz: a házat, az autót, a nyaralót, mindent!

Jenőnek nem volt kedve vitatkozni. Amúgy is kopogott a szeme az éhségtől, inkább nekiült vacsorázni. Vikinek feltűnt, hogy szokatlanul szótlan. Rosszat sejtett.

– Csak nem karamboloztál?

– Nem.

– Nem is horzsolta le az autót?

– Nem.

– Akkor mi bajod van?

Nem tudta eldönteni, elmondja-e a délutáni eseményeket. De biztos lehetett benne, hogy Viki előbb-utóbb úgyis kiszedné belőle, hát elárulta, mi aggasztja: a kislány, aki ruhák helyett mobiltelefont szeretne.

– Micsoda? – kiáltott fel Viki. – Méghogy mobiltelefont! Hol él ez a gyerek? Mit képzelsz magáról? Örüljön, hogy ruhákat kap, nemhogy telefont! Azt vegyenek neki a szülei!

– Nem élnek a szülei, meghaltak autóbalesetben. A nagymama neveli őt.

– Akkor vegyen a nagymama! Mit képzelnék? Az ország legszegényebb vidékén élnek, akkor meg ne akarjanak nagyzolni!

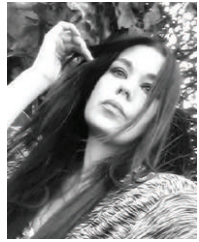
– Hogy mondhatod ilyet? Ez nem nagyzolás. A lányka szeptembertől gimnazista lesz. Nagy szüksége lenne a telefonra!

– Akkor a szünidőben vállaljon munkát, és megveheti a telefont. De úgy látom, bármit szólok, te az ő oldalán állsz.

– Igen, mert bármit mondasz, mindenre van magyarázatom. Az utóbbi néhány évben minden szünidőt végigdolgozott, most is ez vár rá. De a telefont nem tudja megvenni.

– Márpedig az nem az én bajom!

Jenő megint kitért a további vita elől, inkább zuhanyozni ment. Sokáig elhúzta az esti toalettet. Oda se figyelt, csak a fejében keringő gondolatokat hallgatta. Még meg is borotválkozott – ezen maga is elcsodálkozott, hiszen mindig csak reggel szokott borotválkozni. Mire lefeküdt, felesége már édesdeden aludt. Neki viszont sehogy sem jött álom a szemére. Csak forgolódott az ágyban, hajnalig kavarogtak benne az átélt érzések és a veszekedés Vikivel. Aztán elszenderedett, reggel felé talán két órát sikerült aludnia. De amint felébredt, megint feltűnt emlékezetében az árva leányzó a nem teljesülő vágyával. Felkelt, sebtében megreggelizett, és kiment a parkba. Letépte a fákról az újabb hirdetőket, amelyeket a napokban rakott ki, majd az üzletek felé vette útját. – Ez lenne az első lépés – mormolta magában, közben a szemébe dobta a papírlapokat. – Holnap visszamegyek abba a gömöri faluba, felkeresem Bogit, beviszem a városba, hadd válassza ki ő maga, milyen mobilt szeretne.

ablak

énekelj még valamit ahogy
a tél zeng fáradt opusokat
a hó olvadásával lassan te is
elveszíted a fókuszpontokat

belőlem ne nézz ki én is csak
tapogatózom a fogarasi havasok
csúcsán megroppant jég az ablakom
és leheletpárát úsztatom rajta arcod

vagy áthajolok törékeny körvonaladon
elveszett súlyod alatt roppan meg s szakad be
a vékonyodó emlékpáncél vagy te vágdál léket
és könyörögsz helyettem a megváltásért.

zsákutca

eszméleteddel tömőd ki az ébredés zsácutcáját
zsiros kapukat döngetsz amik a sehová nyílnak
leszakadó esőcseppek hiányzó hőség rekviemjévé
merevednek hóesésből csapódik földhöz a szár
nélküli dó recitativo míg nem várt olvadásból
meg nem születesz a száj a szemüreg s kitöltenek
reszketeg kiáltásaim egész megtestesedve
lassú hőlégballonszerű emelkedésbe
kezdész mintha hátadon a világegyetemet
hamvadó griffmadár szárnyad porába
csúszik testünk olvadó pelyhek golyózaporában
szeretkezünk.

vérmező

bokáig
érő vízben locsolom rád a messzeséget
míg én kicsurgok belőled mint
fákból a fájdalom borostyánja
csak nézem a tüzet amiben a naplemente
fürdet még sosem éreztem ennyire forrónak
talpam alatt a fáradt földcsomókat és a kezed
amikor végleg elenged a falevél-csigolyák
gerincoszloppá rendeződnek mintha egy második törzset
a fákon repedt nagykabát
fagy tizedeli a kérget az ágak
szabad idegvégződés
téged a láng öltöztet
mint amikor az ínyembe harapok
és az ősz
vörösre festi a fogak közötti vérmezőt.

mérleg

Erőtlen süt be törött lándzsákkal
ez már egy másik nap
a késő nyári megsemmisülésben
lassan mindent átítat
belőle isznak falak a bőröd
bár a kézfejedre nem emlékszem
mintha súlyom lennél a mágikus
többlét de lebomlasz a fénytelen
előtérben a mérleg nyelve
komótosan a nulla felé billen el
mielőtt tétován kileng
a vége stabilan kilenc

ha kávé melegítek a pohár falán
még látom elveszett ujjaid mintázatát
és elképzelhetetlen hogy marad szilárd

amivé összetapad több száz üvegszilánk.

végzet

ahogy a kígyóbőr a nyakra simul
hűvös tapintása akár a hideg fémnek
és belakott millimétereken csókká hígul
nyálkás teste amit a halál kibérelt

látom a kerék cibálta sálat
gyilkos vadállat újabb kört
írnak homokba a mozgás átragad
a gumikra és forgatja az alélt táncosnőt

az időt amit megsokszorozott
mozgás apróz föl a homok szúpercegését
hallom a végtelen üvöltését hogy a lét
törékeny és a sál vége is összekoszolódott

fulladásos halál a kígyó meg a sál
Kleopátra Isadora Duncan
a nizzai tengerpart és a fonott kosár
vészfógló sziszegései lassan elhalkulnak

gyűjtöm az analógiákat és hasonlítottak
Marcus Antonius és Jeszenyin is
a fortyogó kályhacső és a kéz
mint nyakra fonódó törhetetlen bilincs

majd kétezer év amit az elmúlás átugrott
hogy ismét beteljen a sors mint fölaprózott
piramis a markomban szorongatott
homok teljesen átforrósodott.

Ahogy rád emlékezünk

„Egy nagyszerű férfit temettünk ma. Egy olyan férfit, aki rengeteget tett a közért. Mindenki szerette, és hát ő mindenkihez jó volt. Kiváló családapa, jó férj. Ezt az embert temetjük mi ma el. Lelke legyen könnyű, s legyen neki könnyű e föld, ahová került. Kedves testvéreim, most búcsút veszünk Száni Krisztián földi testétől, de emléke örökkön örökké élni fog szíveinkben. Imádkozzunk hát ezekkel a szívekkel, itt – mutat mellkasára, majd körbe, óvatosan, hogy ne legyen oly’ heves, mint Elon –, hogy Isten fogadja őt be a mennyország kapuján át a mennyországba, és örök életre ítélje ott, fön. Vigasztaljon hát minket Isten, töltsen ki tátongó lyukainkat, s áldjon meg békében mindnyájunkat, kik hiszünk. Ámen.”

A fiatal pap leugrált a verandáról, a temetés véget ért. A volt családapa volt családja borozik otthon a konyhában. Exneje, Erika, hátrahagyott, immáron felnőtt gyermekei, Ferenc és Mariett. Azt azért még tegyük hozzá, hogy Krisztián igen tisztességes kort élt meg, nyolcvanhat évesen távozott el közülünk, volt felesége, gyermekei anyja, pedig tíz évvel és nyolc hónappal volt fiatalabb nála, mentális képességei pedig még nem kezdtek el hanyatlani. Frissen tartja magát, korához mértén aktív életet él. Azért síelni, szörfözni és motorozni már sajnos nem tud – igaz, nem is tudott soha, de az utazgatás repülővel még belefér neki egy-egy szép üdülőparadicsomba, például a Bahamákra. Beszélgetésünket tehát ő nyitja:

– Azért, azt el kell ismernem, hogy nem a legjobb temetési beszédet hallottuk ma.

– Borzalmas volt, anya – helyeselt Mariett. – De legalább tisztességes temetést kapott, mint amilyen ő volt.

Anyja szomorúan lesütötte a szemét, elmosolyodott, majd kiitta a maradék bort, és újratöltött magának a harmadik megkezdett palackból.

– Azért én örültem volna, ha egy kicsit több időt tölt velem, nem mindig az irodájában gubbaszt – húzta meg a száját Ferenc.

– Azért annak örültél, amikor a négy hetes nászutadat fizette Hawaiiira, majd onnan Mexikóba – élcelődött a testvére.

– Maradj már, te meg egy új béemvét kaptál, mikor még meg sem volt a jogsid, csak hogy hagyd abba a bögést végre, mert meghalt Marci.

– Ferenc! Ne bánts a testvéredet a saját testvéred halálával! Az egész család szenvedett. Mindenki szenvedett! Az ég szerelmére, ne marakodjatok már. Miért kell mindig ezt? Jól tudjátok, hogy apátok képtelen volt kimutatni a szeretetét

felétek. Ez az egyetlen mód, amit ismert. Jól tudjátok, hogy hányszor vezérelte az efféle büntudat őt, és ti ezt jól ki is használtátok, maradjunk annyiban – csattant fel Erika, majd egy kis szünet után folytatta. – Ne haragudjatok, csak nem szeretem, ha veszekedtek. Remélem, megértitek, drágáim.

– Persze – bólogatott lesütött fejjel a két negyven körüli gyermek. Majd, hogy Mariett jobb kedvre derítse az anyját, igyekezte terelni a témát, szokásához híven azzal, hogy másokról kezd el beszélni negatív hangvételben. – Láttátok, hogy sírt Irén? Viccet csinált magából. Mióta akaszkodott rá apánkra? Tíz éve csupán? Mit tudhat ez erről. Legalább már nem fog lila monoklikkal somfordálni a boltba, ha elfelejtett valamit rendelni apánk pénzéből.

– Mariett, lányom, kérlek. Erre nincs semmi szükség. Tíz év az tíz év, ne legyél gonosz, hányszor kértem már, hány éve próbálom a fejedbe verni, hogy ez nem vezet semmi jóra – sóhajtott az anya. Majd, miután a negyedik palack végére értek, felsóhajtott. – Apátok különben engem is vert – a két gyermekben megfagyott valami.

– De hogy, mikor, mi miért nem? – erőltette ki a szavakat magából pár perc csend után Ferenc.

– Kicsik voltatok még. Nem akartam, hogy lássátok, hogy tudjátok róla. És azt sem, hogy emiatt megutáljátok. Az apátok. A válásunkra, Marci halála előtt, főleg ez adott okot. Nem bírtam tovább a folyamatos abuzálást, kritikát, félelmet, rettegést. Kötöttem magammal egy paktumot, mivel nem engedett elmenni. Ha Marci tizenöt lesz, addigra összespórolok annyi pénzt, hogy tudjak venni egy lakást. Addigra ő is eléggé felnőtt ahhoz, hogy elfogadjon egy ilyen döntést. Ki akartam húzni minél tovább, hogy úgy érezze, teljes családja van. De aztán. Aztán kiderült a leukémia. A papírok után.

Mindhárman üveges szemmel itták a bort.

– Nagyon sajnálom, anya. Én nem tudtam – próbált szabadkozni Ferenc.

– Eszedbe ne jusson, fiam, neked se! – nézett a másokra. – Oka volt, hogy nem tudtátok. Minden ütés fájt, és fájt, amikor apátok mástól jött haza, és nehéz volt beismerni, hogy vége a házasságunknak, a családnak. De a legfontosabb az volt, hogy ti egészségesen, egybe nőjete fel. Teljes családban. És nem így lett? Elmentünk Kanadába is együtt, az Antillákra, Ausztráliába, Japánba. Bárhova akartatok menni, bármit szerettetek volna, apátok odaadta, megteremtette. A lakásokat, nyaralót, kocsit, örökséget. Mindenetek megvolt, amit csak kiejtettetek a szátokon. Én ezt soha nem akartam elvenni tőletek, mert tudom, milyen felnőttül úgy, hogy napokig nincs étel az asztalon.

Erika úgy érezte, a mellkasa szabadabbá válik, a levegő könnyen áramlik tüdejébe, a két gyermeket pedig valami húzni kezdte lefelé. Mint nehéz anyagból szőtt durva lepedő, rájuk terült. Az ő anyjuk, az ő anyjuk szegény volt. Ők ezt nem tudták. Hogy nem tudták? És a veréseket, a könnyeket meg a szeretőket. Miért nem osztotta meg velük, miért szenvedett csendben, amikor ők két kézzel habzsolták

az életet. És még ha el is vesztették öccsüket, mely trauma örökké ott tátong a testben, nem hitték, hogy ezen kívül bármi így hathat rájuk.

– Tudjátok – folytatta az anya –, habár örülök, hogy mindenetek megvan, azt sajnálom, hogy apátok ilyen keveset volt veletek. Remélem, nem hibáztam nagyot, nem gyűlöltök, hogy ezt választottam nektek.

Erikából kifogyott a szó. Megbocsátást kért, mert tudta, mit tett. Tudta, hogy mindkét gyermeke boldogtalan házasságban él. Lánya a másodikban, fia a harmadikban. Tudta, hogy oka van, amiért nincs unokája és amiért nem látja a gyermekeit. És azt is értette, hogy miért nincsen már egyiknek sem olyan ember az életében, aki a hátát tartaná értük. Tisztában volt vele, hogy két gyereke mindenkét elüldözött maga mellől az évek során.

De hogy konkrétan milyen emberekké váltak ebben a világban? Csak nézzünk néha körbe egy pillanatra. Hallgassuk, ahogyan cselekszenek, ahogyan másokról beszélnek.

Ezek a fránya határok

Természetes és normális, ha traumák hatására másként kezdünk viselkedni, mint ami eddig megszokott, elvárt volt tőlünk társadalmilag, morálisan. Aktuális közeinkben mindig lesznek megértő és kevésbé megértő személyek is. Szerintem pedig mindent meg lehet érteni, lásd a más életében történt töréseket, traumákat elfogadni, a fájdalomra empátiával tekinteni, de jó magyar emberhez hűen, ha fogalmazhatok így – márpedig igen –, azért a lófasznak is van vége.

Mert attól, hogy ver minket a jóisten mindkét kezével, úgy, hogy az egyikben egy csokor csalán, a másikban pedig egy hatalmas ásó van, még nem jogosít fel minket arra, hogy rosszindulatú, gonosz férgek legyünk másokkal szemben, hogy finoman írjam le ezt a jelenséget. Persze, verhetjük a fájdalom-trauma farkunkat az asztalon, ordítózva, a miénk nagyobb, súlyosabb, feketébb. Komikus kép, nem igaz? Lekicsinyelhetjük mások problémáit a miénkhez képest, de hangosan kimondva ez általában olybá tűnik, mintha levágták volna valakinek mind a két karját, majd mi megtaláljuk őket az utcán, és egy savval átítatott villát szúrunk az egyik szemébe. Egyrészt, így már nem hiszem, hogy a mi fájdalmunkat is képes lenne befogadni, másrészt meg lehet, hogy csak felületesen osztotta meg veled az életét, te balfasz, aztán csodálkozol, miért áll ki a saját villád a nyaki ütőeredből, miután a rossz embereket bökdösted – pusztán szórakozás (?) végett.

Tehát, meg lehet érteni a gyászból, istenverésekből táplálkozó haragot is, csak nem feltétlen emberi dolog ezt másokra zúdítani, mint trágyát a földre – igen, hosszútávon ez is hozhat termést, ez igaz – felelőtlenül, meggondolatlanul és

ész nélkül. És habár sajnós a mai oktatási rendszerünk (sem) nem segít az értelmes, komplex gondolkodásmód elsajátításában – csak megsúgom: az osztrák sem, nem előnyös mindig másokra mutogatni szaros ujjal, mert a végén még netalántán valaki észreveszi, és reagál rá, ahogyan jónak látja. Tehát ugyanolyan sajnálatos, ha képtelenek vagyunk a beleérzésre, vagy elszalad előlünk jellemünk, és gyűjtogatni, gyilkolni kezd, mint egy érzelem nélküli pszichopata, akinek valamilyen oknál fogva a prefrontális kérge hibásan, az amigdalája pedig alulműködik. Még sincsen mindenre mentség, nem igaz?

Vannak határok, határaink, amiket szabtuk magunknak, szabtak nekünk, a betolakodókat pedig nem tűrjük meg. A tetteknek konzekvenciái vannak, így hát ne csodálkozzunk rá egy-egy szarlavinára, mert néha, ha eljutunk a vizsgálásáig, rájövünk, mindennek értelme volt. Csak sajnós nem minden szervezet tud megemészteni ennyi szart, aztán mikor elkezdené, már késő, mert megfulladt benne, innen pedig elköszönt.

A tehetségről

Sok dologban elengedhetetlen egy bizonyos ismétlésszám, akár több száz, ezer, hogy elsajátítsuk, képesek legyünk egy mozdulatsor végrehajtására. Majd valami csodálatos módon, a neuronhálózatok úgy működjenek, hogy a palettánkból, legyen mondjuk az mindössze nyolcféle technika, és hatféle irány, az agyunk a pillanat tört része alatt megválassza, és tudattalanul kivitelezze a megfelelő kombinációt, sikeres eredménnyel ötvözve, természetesen.

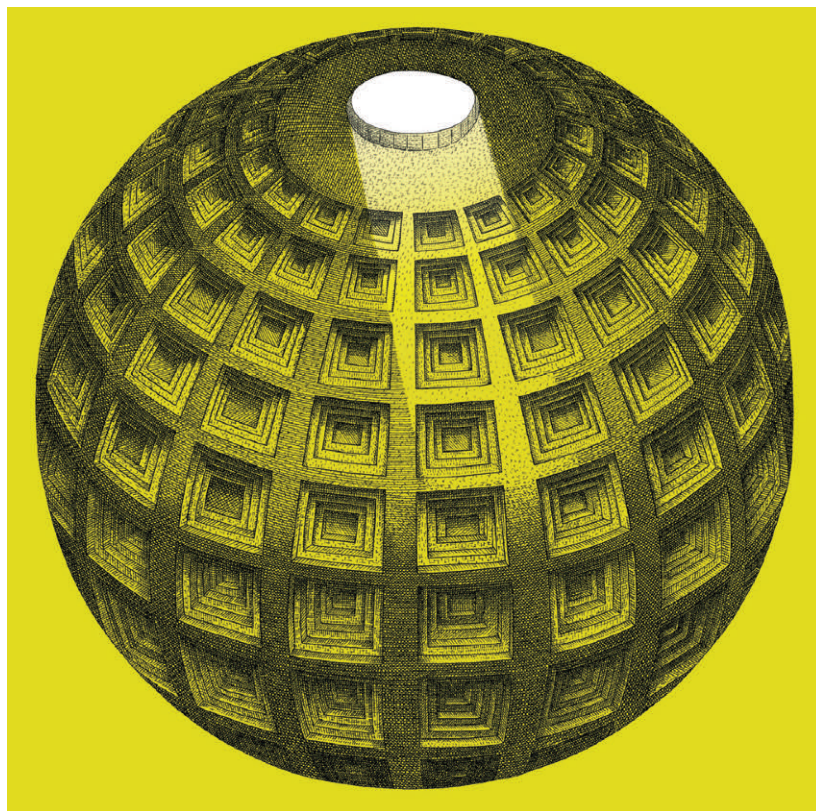
Milyen gyönyörűséges is tud lenni, ez a flow, a pillanat, a tudat, a tanulás és a neuro-muscularis hálózat elegyének effajta összhangja. Pont, mint a tehetség. A különbség csupán az igazságtalanság, ha úgy vesszük. Mivel rengeteg ismétlésszámot ki lehet kerülni, meg lehet úszni, mindössze egy „szerencsés véletlennek” köszönhetően. Gyönyörű és undorító is ez egyben, főleg, ha olyan dologban látjuk ezt megtestesülni, ami nekünk is számított volna, mégsem számunkra adatott meg. Az egész pedig meg tudja fejteni a tény, ha ezt egy számunkra eléggé kellemetlen személynél figyelhetjük meg, hogy finoman fogalmazzak.

Vajon le tudjuk-e vetkőzni ezt az undorunkat, amit az irigységünk táplál? És ha igen, akkor le tudjuk-e egyáltalán úgy istenigazából vetkőzni ezt, vagy mindig ott marad, ahogyan egy komolyabb törés forradásai a csontokon, ami halál után is látható marad. És ha önmagunknak hazudunk ezzel kapcsolatban, tudjuk-e addig színlelni, amíg igazzá nem válik. Hallottuk már, fake it 'till make it. De nem csak a gondolatainkban, hanem ténylegesen, az elménkben úrrá lehetünk-e ezen.

Mégis, ha arról van szó, képesek vagyunk-e felismerni magát a tehetséget önmagunkban, életünk valamely aspektusában. És ha egyáltalán sikerül ezt realizálnunk, meg tudjuk-e élni – jól.

Az biztos, a felismerés kezeléséhez kell egy alapvető intelligencia, de mint láthatjuk, ez sokunkból sajnos hiányzik. Mert amikortól ezt nem helyesen kezeli az ember, könnyedén át tud csapni könnyelműségbe, beleszárásba, meg persze a szeretett nagyképűségbe, ahonnan a presztízis hanyatlik, mint a forint értéke napjainkban.

Tehát, sok esetben ki lehet mondani, amíg nem vagyunk el saját magunkkal, amíg nem vagyunk Dumbledore-ok a Mirror of Erised (visszafele: deseire, vágy) előtt – „mert azt mutatja, amit az emberi szív a legjobban kíván”, és látjuk magunkat teljes valónkban, csak úgy, ahogy’ éppen, vagy egy pár meleg zoknival kezünkben. Amíg ez nem történik meg, addig gondolható, rengeteg gyűlölet fog még szülni ez a megannyi entitás. Hiszen amilyen gyönyörű maga a tehetség, egyben olyannyira undorító is tud lenni. Mint a hatalom. Ha nem a mi kezünkben van, akkor sokszor már nem is annyira tetszetős a dolog. Amikor nem vagyunk képesek saját magunkon felülemelkedni, minden téren, addig hosszú még az út, és nem biztos, hogy ez baj. A művészetben is sok mindent teremtett már a gyűlölet, ami hasznosnak bizonyult a későbbiek folyamán. A művész lelki egészsége ez esetekben már megkérdőjelezhető.

Orosz István: Pantheon

Vers

(1)

SZŰZ 'kit mély álmában ...
nem ANGYAL *lepett* meg - :
k é n y e s - / - szép öléből
... p o k o l r a - menesztett

kihányó - / - kegyes sors ...
erőim' ... serkentsd fel - :
ISTENRE bízd - *döntsön* -
... épp' - / - mikor' veszejt el

szoktatom ... *m a g a m a t* ...
minden ... *t ú l i* - csendhez - :
amíg még nem késő - (!) -
... , *KENYÉR* - (*ré*) , ... lehessenek

Vers (2)

... *'rothadott* ... avarból ...
-- : fölsejlik ... *volt* – arcom
... kásás – sós – havakból ...
-- : nincs ... 'mit jósolthatnom

[– ... *beforgatom* ... *porhüvelyem'* ...
-- : *sarlós* – *HOLD* – ... – *ölébe*
... *túlétető* – *lélegzetem'* ...
-- : *fénypermet* – ... – *fölébe* –]

... hite's – sorsom ... fáklya ...
-- : menekítem ... vég're
... gyötretésem – lángja ...
-- : rálobban ... zord égre

Vers

(3)

... maradtál - / - itt vagy ...
, *vigasztalan* - *sorsra* ' ... ----
... magam meg ... MAGYARNAK ...
---- : ... - *foglyoknak* - *foglya*

... hiába szé - dül - tünk ... versbe ...
ó - ... - *b o r o k b a* ... ----
... ---- : ír - tünk ... csak ... vizekre
... raj - zol - tünk ... homokra ...

m a r é k - f ö l d n y i - h a z á n k
- ... - / - ----- :
... *annyi* / *sem* / (t) - (?) -

[1 francia barátomnak]

Membrán

Szürke péntek reggel kezdődött. Felkelt a telefon ébresztőjére, elkészítette a kávéét, felöltözött, összeszedte a dolgait, sminkelt, kabátot vett, és elindult. Az első megbeszélésre a kocsiból jelentkezett be. A kihangosító zajsűrője nem működött rendesen, a mikrofont megszokásból automatikusan kikapcsolta. Az egyik lámpánál bevágtak elé, a fékre taposott, káromkodott. A kijelzőre nézett, az felismerve a hangját, üzenetet küldött, hogy néma a mikrofonja, kívánja-e bekapcsolni. Hagyta eltűnni az értesítést. A munkahelyére belépve bólintott köszönésképpen, és felment az irodájába. Becsukta az ajtót, kinyitotta a laptopot, dolgozni kezdett. A gyakornok fél óra múlva lépett be hozzá, egy jegyzőkönyvet hozott. Letette az asztalára, ő nem nézett fel, biccentett, és tovább gépelt. A kolléga pár percig álldogált az asztala előtt, aztán motyogott valamit, hogy majd visszajön, meg fontos lenne, és kihátrált a szobából.

A következő megbeszélésre is bejelentkezett, írt egy üzenetet, hogy nem működik a gépe rendesen, csak hallgatni tud. Egy ponton beleszólt volna, kinyitotta a száját, de be is csukta, anélkül, hogy mondott volna valamit. Megköszörülte a torkát, ivott egy korty vizet, és szórakozottan figyelte tovább a többiek beszélgetését. Nem jött ki hang a torkán. Este a takarító még az asztalnál találta. A telefon megcsörrent néha, ránézett, aztán megnyomta az automatikus üzenet gombját. Sajnálom, most nem tudok beszélni. A Hold már apró, elmosódott foltként világitott, amikor felállt, nyújtózott, és hazaindult.

Az első huszonnégy óra így telt el. Nem tűnt fel még neki sem, hogy elvesztette. Elvesztette a képességét a beszédre. Az ajkai bezáródtak, és mintha többé nem akartak volna szóra nyílani. Az idegek és izmok megfeszültek a szája körül, aztán elernyedtek, ez lett a természetes állapotuk, mint amikor hosszú ideig behajlítva tartja az ember a könyökét, és egy idő után már nem is tudja máshogy tartani. Idegennek érezte, képtelen dolognak, hogy beszéljen. Nem azért, mintha nem lett volna mit mondania. Éppen ellenkezőleg. Annyi mindent mondott volna.

Másnap otthon maradt. A szomszédban a gyerekekkel veszekedtek, a rádióból zene szólt, messziről mentő szirénája vijjogott, kávéscsészék csörögtek és száraz falevelek törtek szilánkokra a cipőtalpak alatt. Az érzékei kiéleződtek, egy hét múlva már az emeleti macska lépteit is meghallotta. Hamarosan úgy érezte, a világ minden zaját hallja, hogy harangként borul rá az összes zöreje, szó, nevetés, fűnyírás és fékcsikorgás. Ő pedig ott áll közepén, minden közepén, és kinyílik,

antennák és csápok lepik el, és begyűjti a világ minden hangját. Kellemesnek találta ezt az állapotot, ha érdekes hangot hallott, próbálta kitalálni, mi lehet az. A hangok értelmet nyertek, kapcsolódtak, történetekké álltak össze, belátott általuk távoli konyhákba, ahol épp forni kezdett a víz a tésztához, kicsusszant a kész mártás az üvegből, vagy betakartak egy lázas gyereket. Még a lázat is hallani vélte.

A körülötte lévők nem értették. A házban lassan elterjedt, hogy beképzelt, nem köszön senkinek. Eleinte kerülte, hogy találkoznia kelljen másokkal, mert nem magyarázhatta el, hogy nem tud válaszolni. A szemetet éjjel vitte le, és a postát is olyankor ürítette ki. Bevásárolni olyan boltba ment, ahol önkiszolgáló kasszánál tudott fizetni, pultban nem kért semmit. Ha szóltak hozzá, figyelmesen nézett a beszélőre, hagyta, hadd mondja el, amit szeretne. Kifejlesztett egy technikát, ha kérdezték, bólogatott, vagy kételkedve rázta a fejét, esetleg lemondóan intett. Ezért sokáig nem fedezte fel senki, hogy nem beszél. A munkahelyén otthoni munkavégzést kért, és rájött, hogy mindent meg tud oldani a leveleken és az üzeneteken keresztül. Néha felhívták, olyankor hümmögött, vagy bontotta a vonalat.

Az emberek élvezték a társaságát. Folyton megálltak mellette, vagy leültek mellé a villamoson és a szomszédos parkban. Beszéltek hozzá. Ő pedig figyelt. Mosolygott, csendben bólogatott, vagy csak a Nap felé fordította az arcát, és hagyta, hadd beszéljenek. Ismeretlenek bízták rá titkaikat, mérgelődtek, panaszkodtak, örültek, vagy éppen csak meséltek, meséltek, néha órákon át. Öregek és fiatalok, jól szituáltak és hajléktalanok telepedtek mellé, keresték egy idő után, merre van, hogy mondhassák.

Csak a sírással nem tudott mit kezdeni. Olyankor feszengett, a mosolya kínossá vált, az órájára nézett, és elsietett.

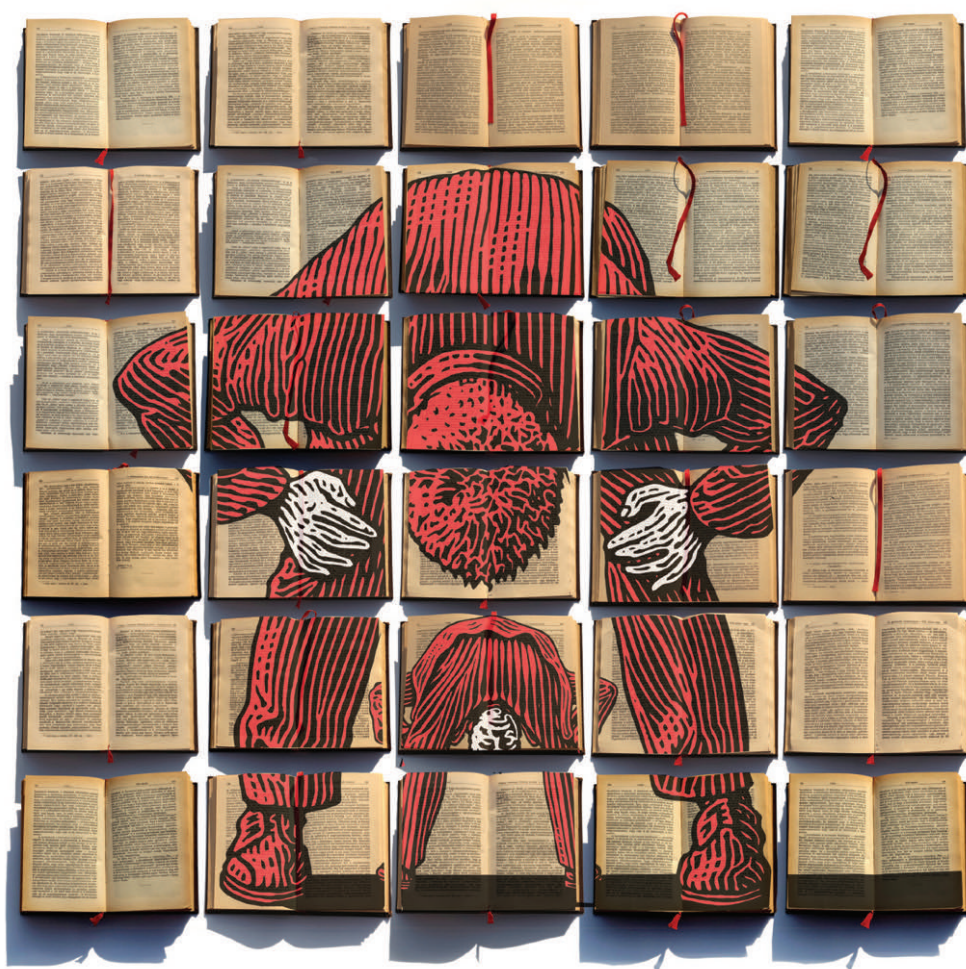
Nővére a némasága második hetén hívta először. Eleinte nem akarta felvenni, de neki a szokásos üzenetet nem küldhette el, mert ő nem tudta az üzeneteket kezelni. Így kénytelen volt felvenni a telefont. A vonal másik végén ömlöttek a szavak, a kérdésekre nem kellett válaszolni, elég volt a hümmögés. Negyedóra múlva a nővére megjegyezte, hogy milyen jót beszélgettek, és letette a telefont. A következő héten ugyanez történt, aztán a rákövetkezően és utána is. Egy ideig figyelt, de aztán csak a beszéd dallamát hallotta, a szavakat nem fogta fel.

Lassan véget ért az ősz, az időjárás hidegre fordult, és puhán hullani kezdett a hó. A pelyhek finoman ültek egymásra az ablakpárkányon, és neki ez lett a kedvenc hangja. Órákon át figyelte, ahogy kint fehérbe fordul az utca.

A bejárati ajtónál csengetés tépte fel a csendet. A nővére állt az ajtóban, nem volt menekülés, kinyitotta. A csontjai roppantak az ölelésre, majd a friss hó illata lebbent az orra alá. Az ebédlőben a nővére kihúzta a széket, leült, reccsent a vékony szerkezet. Ezt neked hoztam, és egy papírtáskát nyújtott felé. Na, hogy vagy, a kérdés a levegőben állt, válaszolni kellett. Felhúzta a vállait, zavartan elmosolyodott, és körbemutatott. Porszemek táncoltak a levegőben. Mondjad már, mi van veled! No mi lesz, szólalj már meg! Nővére hangja követelőző lett. Ő megfordult, elment kávéfőzni. Na jól van, és a háta mögött folyt tovább a

szó, sütésről, családról, betegségről, munkáról, tervekről, elfeledett eseményekről. Közé lopózott a mondat, mostanában mindenki megfázott, a te torkod is fáj, szóval ezért nem beszélsz, na nem baj, van abban a zacskóban konyakmeggy is, tudom, hogy azt szeretted, az majd a torkodnak is jót tesz. Mondhattad volna, hogy mi van veled. Másfél óra múlva nővére felállt, és elköszönt. Híre ment, a családi körbelátogatások hintették, hogy beteg, fáj a torka, nem beszél. Az utolsó unokatestvér azt is biztosan tudta, hogy többé nem is fog megszólalni, jobb is, úgyse mondott soha semmi fontosat.

A szavak, a szavai a gépen gyűltek. Este és reggel nyitva volt a laptop, a fehér lapok a monitoron gyűjtötték a sorokat, a szavakból indák, virágok, történetek, sorsok születtek. A gépet idővel leváltotta a papír, a keze betűket kívánt, rajzolt és formált, írt. Írta a hangokat, a konyhákat, az embereket, a madarak hangját és a bogarak motoszkálását, a tulipán szirmának kibomlását és a nyár zümmögését. Beleolvadt a szavakba, amelyek lassan maguk alá gyűrték, ellepték. Némasága falait egymásra torlódó mondatok építették. A tinta szelíden feloldotta a bőrét, és ahogy a füzetek teltek, ő lassan elhalványult. Áttetszővé vált, membránná, amely csak szűrte a rajta átfolyó mondatokat.

Orosz István: Tükröződések

Határokon túl

(Beszélgetés Tózsér Árpáddal)

Tózsér Árpád, a Nemzet Művésze címmel kitüntetett, Kossuth- és József Attila-díjas költő, író, szerkesztő és irodalomtörténész, gazdag és sokrétű életművével a közép-európai irodalom kiemelkedő alakja. Pályafutása során nemcsak saját verseivel, hanem műfordításaival és szerkesztői munkájával is jelentős hatást gyakorolt a magyar irodalomra.

– *Mikor kerültél kapcsolatba először a szlovákiai magyar irodalommal és alkotóikkal?*

– Mikor 1954-ben, érettségi után felkerültem Komáromból Pozsonyba, már ismertem néhány szlovákiai magyar íróat. Egri Viktor, Bábi Tibor, Gyurcsó István a gimnáziumi éveim alatt többször is megfordult Komáromban, irodalmi esteken, Veres Jánost meg még otthonról, Rimaszombatból, barátomként ismertem. Az ún. Szekció (a Szlovák Írószövetség Magyar Tagozata) akkor már működött (máig nem tudom, mikor, s milyen előzmények után alakult meg), s üléseikre néha minket, kezdő költőket, írókat is meghívtak. De alkotó kapcsolataink igazából a különböző lapokkal és szerkesztőikkel voltak. Az akkor induló fiatalokkal (azaz velünk) leginkább az Új Ifjúság, azaz Szőke József és Török Elemér foglalkozott (nem voltak a legjobb mesterek, sajnos!), de jelentek meg verseink az Új Szóban és a Hét c. képes hetilapban is. Nekem az első valamirevaló versem, amelyet később már köteteimbe is felvettem, szintén az Új Szóban jelent meg, 1954 novemberében, *Tárogató szól a legelőn át* címmel. Emlékszem, Egri Viktor, aki prózaírónak erősen közepes tehetség volt, de a versekhez azért értett valamicskét, lelkendező levélben válaszolt a beküldött írásomra.

– *Idén ünnepel a Szlovákiai Magyar Írók Társasága, 35 éves lett. Milyen kihívásokkal néztél szembe elnökeként 1998–1999 között, és milyen célokat tűztél ki magad elé?*

– Azt kell mondanom, hogy én akkor tulajdonképpen csak olyan „botcsinálta” elnöke voltam a Szlovákiai Magyar Írók Társaságának. Egyáltalán nem éreztem magamban (s ma sem érzek) vezetői szervező képességeket, de az akkori elnökválasztó közgyűlésünkön én kaptam a legtöbb szavazatot, s a barátaim meggyőztek, hogy vállalnom kell a tisztséget, mert koromnál és tekintélyemnél fogva csak én tudom egyben tartani a már akkor is nagyon kétfelé húzó tagságot. Végül is

olyan feltétellel vállaltam a feladatot, hogy én csak afféle tiszteletbeli elnök leszek, s mellettem Hodossy Gyula mint ügyvezető elnök fogja vezetni, irányítani, szervezni az SZMÍT működését. Az én „célom”, feladatom elnökként tehát a szervezett összefogása és együtt tartása volt.

– *Alkalmaztál stratégiákat például a szlovákiai magyar irodalom és a szlovák irodalom közti párbeszéd előmozdítására?*

– Abban az időben az SZMÍT még Pozsonyban működött, az ún. Szlovákiai Írószervezetek Hálózatának tagszervezeteként az Írók Házában (Dom spisovateľov) volt a székhelyünk, a Frideczky-házban pedig a vezetőségnek külön helyisége volt. Ráadásul tagjaink nagy része valamelyik szlovák írószervezetnek is tagja volt, következésképpen ki sem kerülhettük volna a szlovák kollégáinkkal való találkozást, beszélgetéseket. Külön „stratégiánk a párbeszéd előmozdítására” nem volt, de az ötlet kitűnő, és most volna igazán aktuális ilyen működési terv kidolgozása, mikor a szlovák íróknak a szlovákiai magyar írókkal már alig van több kapcsolatuk, mint a magyarországi kollégáikkal.

– *A szlovákiai magyar irodalmi önállóság kialakításában kulcsszerepet vállaltál, mind gyakorlati mind elméleti szinten.*

– A szlovákiai magyar irodalom „önállósága” bonyolult és az alkotóinkat régóta foglalkoztató kérdés. Ha jól emlékszem, valamikor 1979 táján vita is folyt erről a *Hétben* (Balla Kálmán kezdeményezte). Legutoljára pedig Németh Zoltán foglalkozott a problémával a *Litera* nevű irodalmi portálon, s írásának (vagy interjújának?) egyenesen az volt a címe, hogy *Az irodalom, amely kétségbe vonja önmagát*. Már Balla is (akár most Németh) csak egyetemes magyar irodalomban tudott gondolkodni. Az általa kezdeményezett vitában én is részt vettem, s az akkori álláspontomra valahogy így emlékszem vissza: Ha a szlovákiai magyar irodalom egyfajta kisebbségi létbe és tudatba zártságot jelent, akkor nincs és ne is legyen szlovákiai magyar irodalom. De jelenthet a „szlovákiai magyar irodalom”, tettem még hozzá, olyan teljes, határokon túli nyitottságot és részvételt is a világirodalomban, amely Budapest szemléleti-formai bábáskodását éppen úgy nem tűri, mint ahogy Pozsony nézőpontjait is lerázza – kutya a vizet – magáról. S véleményem a kérdésről a mai napig sem igen változott: a Szlovákiában (az egykori Felvidéken) művelt magyar irodalom nyelvében egyetemesen magyar, esztétikai tájékozottsága világirodalmi kell legyen, anyagi támogatottsága, intézményei (kiadói, lapjai, iskolái stb.) viszont akár tetszik, akár nem, nagyban szlovákiaiak. Az „egyetemes magyar irodalom” fogalma ilyen szempontból azért tűnik használhatatlannak, mert egyrészt egy újabb fajta bezártsághoz is vezethet (ezúttal az „egyetemes magyar irodalomba”), másrészt a helyi irodalmi intézményeink elvesztésével járhat. (Mint ahogy a szlovákiai kiadók és lapok, úgy tűnik, sorra meg is szűnnek.) Nyelvünknel fogva úgy is részesei vagyunk annak a bizonyos egyetemes magyar irodalomnak, helyzetünknel és nyitottságunknál fogva azonban akár határoktól

független, sajátos, az „egyetemes magyar irodalomtól” is radikálisan különböző formaiskolákat is teremthetnénk és működtethetnénk a „szlovákiai magyar irodalom” határon túli égise alatt is. (Rokonszenves és irányadó volt ilyen vonatkozásban Csehy Zoltán nemrégii nyilatkozata, szintén a Literában. Valahogy így hangzott: *Minden-határon-túli vagyok.*)

– *Hogyan látod a saját verseidhez való viszonyodat az idő múlásával?*

– Jobban szeretem azt hallani vagy olvasni, hogy hogyan látja a verseimet az időben másvalaki, mondjuk az olvasó, vagy a kritikusok. Én az „inas éveimet” (hozzávetőlegesen az első két kötetemet) leszámítva változatlanul ahhoz az Eliot-i paradigmához tartom magamat, amely szerint „*Európa egész irodalma Homérosztól... szimultán létezik*”, s afféle „lélekvándorként” (nem véletlenül ez a címe a 2019-ben megjelent verskötetemnek) ezt a „szimultán létező Európa-irodalmat” próbálom bekalandozni, élő, lélegző, egységes szervezetté emlékezni. Ragozhatnám tovább is a magam nyelvén ezt a „lírai metempsichózt”, de minék, mikor Angyalosi Gergely annak idején ezt sokkal szabatosabban és szellemesebben megtette, mint ahogy én megtenném. „*Ha (...) meg kellene határoznom, hogy mi is történik a mítoszokkal és a mítoszok szerepkörébe utalt történetekkel Tózsér Árpád költészetében, (...) azt mondanám: lírai metempsichózis, lélekvándorlás zajlik itt. De semmiesetre sem a boldog lelkeké. A költő nem idealizálja a mitikus figurákat: megmutatja, hogy éppen azért képesek átlépni a mi időnkbe, mert szenvedésük és nyomorúságuk minden különbözőségük ellenére örök rokonainkká teszi őket*”, írja a jeles irodalomtörténész és kritikus 2007-ben *A mítosz mint a líra alapanyaga* c. tanulmányában.

Összefoglalva: nem tartottam magamat soha formateremtő alkotónak (avantgárdnak aztán már végképp nem), inkább szintetizáló, mintsem kísérletező alkat vagyok, de a szimultán Európa-irodalomhoz a „lírai lélekvándorlásommal” talán sikerült adekvát formát találnom.

– *Milyen tanácsot adnál, vagy adnál-e egyáltalán a mai fiatal költőknek például a tradíció és a modernitás egyensúlyának megtalálásához?*

– Nagyon fontos a problémafelvetés. A mai, fiatalabb nemzedékek ugyanis mintha valamiféle neomarxizmuson nevelkedtek volna: alkotói gyakorlatukból az következik, hogy szintén el akarják törölni a múltat, mint rossz emlékü elődeik: alig vagy végképp nem emlegetik a múlt idők kultúráját, irodalmát, történelmét – mindenki a kezdet akar lenni. Nemrégien jelent meg egy új könyvem, *Európé földje* címmel. Ez tulajdonképpen egy verses Európa-történelem a fiataloknak ajánlva, a céloom pedig vele éppen a fiataljaink figyelmének a felkeltése volt a történelmi, filozófiai és irodalmi hagyományaink, múltunk iránt. Rövidebben tanácsolni pedig csak az tudom nekik, hogy próbálják ők is Európa egész irodalmát Homérosztól szimultán létezőnek felfogni, s ehhez a szimultán létezőhöz újabb fejezeteket írni.

Tapolcai levél Somlyó Györgyről a Bogláriaknak

Igen, köszöntlek Benneteket innen Tapolcáról – ott Bogláron, már készülök az idei Költészet Napjára Hozzátok. De hogy addig összekössem a tó két partját, hadd küldjek egy irodalomtörténeti dolgozatba hajló episztolát, hamarabb jön meg talán a tavasz is, ha már írtam *Tó-tavasztó* verset is még a múlt évezredben a Gömbkilátó alatt ott, szemben az itteni oldalon kéklő Fülöp-heggyel.

Ha Boglár, akkor líra, és az ott született Somlyó György bölcsőhelye. Édesapja, Somlyó Zoltán kötetében azt olvastam, hogy a budai Kruspér utcában született a fia. Az nem lehet, gondoltam, hiszen Somlyó György anyakönyvi kivonata szerint is boglári. (Édesanyja, Boglár Margit és nagyapja, Boglár Ignác vízvezetékszerelő nevében is ott van a település neve.) S maga Somlyó György írta az *Ahol van* című kötetében:

*Nem volt folyóvíz a falusi házban.
(Később nagypapa fogja bevezetni.)
Lavórban fürdették az újszülöttet.
Apa nem volt jelen a fürdetésnél.
(Fővárosi szűk zugában szorongott.)*

Somlyó Zoltán Kruspér utcai emléktáblája előtt gyakorta haladtam el a Ménesi úti kollégiumból a műegyetemistákhoz menve, ahol barátom lakott. De most vissza Boglára! Még visszább az itteni partra. Tapolcáról 1997 augusztusának végén utaztam Boglára, hogy néhány esztendő ott taníthassak, ott járhassam a fasorokat, onnan kerékpározhassak át erre Lellére, arra Fonyódra mólókra, könyvtárakba, minden időben, szabad strandokra nyaranta. Féltve őrzöm azt a file-t laptopomban, amibe a boglári céduláimat begépeltem, ama naplóból kihullt lapokat.

Az egyiken a Somlyó Györggyel való első találkozásom hiteles története: 1979 szeptemberében hallgattuk Somlyó György verselemzését Balázs Anikóval a budapesti Bölcsészkar harmadik emeletén. Arany János kozmopolita költeményét boncolta. Másnap Balázs Anikó megkérdezte tőlem, hogy megfigyeltem-e a költő jobb kezén azt a nagy, talán családi gyűrűt. Mivel szerinte abban romantikus hősként gyorsan ölő mérget tartogat magának. Ilyen regénybeli alaknak látták a

lányok Somlyót. A másik cetli 1994 nyarat idézi föl. A szigligeti alkotóház teraszán ülök Parancs Jánossal. Halkan beszélgetünk. Somlyó tőlünk pár méterre napozik, felkőnyökölve egy francia folyóiratot lapozgat. Mándy Iván érkezik. A tűző nap ellen fehér vászonsipka a fején. Megáll. Akár egy sivatagi utazó. Viccelődünk azon, hogy *Locsolókocsim* példánya – természetesen másnak – dedikáltan egy antikváriumból került hozzám. Somlyó György alatt ekkor szétesik az összecsucskható nyugágy. Nem tudom, hogy fogok-e még ennyire tiszta szívből az írók között nevetni. Reménykedem. Jegyeztem meg akkor. A harmadikon egy harminc évvel ezelőtti leltár: Ha össze kellene számolnom, hogy hány verseskönyv volt rám hatással kölyökkoromban, akkor a *Versben bujdosó*, a *Jönnek a harangok értem*, a *Kráter*, a *Szegény Yorick*, az *N. N. bolyongásai*, *A versírás természetrajza*, *A lovak és az angyalok*, az *Ahogy a köteltáncosok*, a *Dunántúli hexaméterek*, a *Különös testamentum*, az *Áthalások* gerincei között ott egyenesedik az *ÉPP EZ* karcsú korpusza is. A közelmúltban egy görög bélyegre találtam. A grafikus a kerosi hárfajátékos reprodukcióját helyezte a bélyeg képes felületére. (A szobor születése még az időszámításunk előtti 2400–2200-as esztendőik közé tehető.) A hárfán természetesen nem látat az ókori képzőművész húrokat, mivel értett az absztrakt nyelven e klasszikus szobrász, s ezt a modernségét Somlyó György újra fölfedezte:

*Egyemből és egymásba nő a szék a comb a hárfá a kar
A letört kar amely úgy sajog vissza a kőben
Mint a csontban az amputált tag
Mint hárfában a húrok hiánya*

Ha van szerelmes földrajz és szerelmes filológia, lám, van szerelmes filatéliai is. A negyedik megmenekült lapon egy későbbi találkozás emléke: 1996 koraősze. Elköszönök a Balatontól a szigligeti strandon. Kempingbiciklimmel körözgetek az elnéptelenedett parton. A homokban hűlő lábnyomok. Váratlanul Somlyó György bukkan fel. Ráköszönök.

Én ezen a parton születtem.

Ő a másikon.

Az én szülőhelyem közel a hegy mögött.

Az övé messzebb. Boglár hegyei derengenek a bágyadt-arany délutánban.

1997 szeptemberében boglári sétáimat meg-megszakítottam, elállingáltam kicsit a lányka-szobor előtt, ami ma már a strandbejárat közelében található. Meglepetten olvastam Somlyó György Rodin-szonettjét, mert mintha behozta volna a vers a Parti sétány 2-be az alkotást. Mosoly ikont ide. (*Ami élni segít* című kötetben jelent meg a szonett, mely olyan könnyeden, finoman ábrázolja a lánykát, mintha csak az a boglári vízrelépő szoborlány volna s egyben Rodin-másolat.) A boglári találkozásunkat majd még megírom külön is, de hadd térjek rá a legújabb truvájom ismertetésére. A boglári ősök után Somlyó György most általam

is megtalált verse az utódokról szól: már az ő fiáról, s a költő unokájáról. Boglár és Tapolca között Szigligeten vagyunk 2000 nyarán, az Alkotóházban. Teltházat képzelek, a hangosan csattogó írógépeket a halkabb PC-k váltják fel, de a nyaraló hozzátartozók gyerekzsivaja korántsem szordínós. A költőnek eszébe jut az unokája, s belényilall, bárcsak itt lenne a gyermek a többi közt. Ráférne az a koszt is, aminek föltalalását gongütés jelzi a házban. Szigligeten mindig kitettek magukért a konyhások... Hiányzik az unoka. Somlyó György mit tehet? Ír neki. Tamásnak hívják a trónörökös, kinek nevével máris játékba kezd. Nem a hitetlen, a kettős, a Dydimus jut eszébe az emmauszi vendégházból, hanem Tomiról Tomi. A földrajzi hely. Oda számúzték Ovidius-t, az is víznek partján található. A szójátékot, nyilván, Somlyó fiának kell majd megmagyaráznia az unoka számára:

TOMINAK – TOMIBÓL

NAGYAPA CITERÁJÁN

9.

Újabb levlap Tominak – Tomiból*

*(*Papa-mama majd megmagyarázza)*

*Jó lenne ha itt volnál
Úsznál futnál tombolnál
Bezzeg rád is férne most
Egy kis szigligeti koszt
Elmehetnének Tapolcára
Barlangtavon csónakázva
Bámulva a nagy Kereket
Mely zuhatagot ereget
Nézi-nézi sereg gyerek
Van itt Marci van itt Marcsi
Van itt Ancsi van itt Kancsi
Van itt egy copfos van itt loncsos
Van nagyon jó és nagyon rossz
De jól egymásra találhatnak
A nagymamák rohangálnak
Mert sosem találják őket
Hisz parkszerte kergetőznek
Az egész Ház folyton játszik
csak a Tomika hiányzik*

*Öleli (messziről) így is
Nagypapa a kócos igris*

Szigliget, 2000. június 11.

Citerájukat egy másik víznél a foglyok pengették, majd a fűzekre akasztották. Az a hely Babilon volt. Szigligeten is voltak és vannak fűzek. Somlyó György a költői elhallgatása ellen is dolgozott, hiszen verses, sőt játékos, rímes versbe fogott unokájának. Levlapokra másolta üzeneteit:

*Somlyó Tomikának
és Szilvi Mamának
Budapest
Füge u. 3.
1022*

A szigligeti citeraszóért nem kell a babilóniai fogság komor képéig visszamenni az időben, elég volt Somlyó Györgynek a barát Kormos István ottani emlékét, versét idézni. Az Alkotóházban Kormos István gyönyörű verset írt:

*Gulácsra, Badacsonyra hull az éjszaka,
Csobánc besüpped, elmosódik Tátika,
a víz lélegzik, ragyog fehérén maga,
fölötte száll a hold, az arany vadkacsa.*

*Néma hegyek sziklái közt bukdácsoló citeraszó,
hang tévedez, falnak ütődik, megpendül egy szőlőkaró,
a rétre kibukfencezik egy félre csúszott cé s leül,
Királynészoknyája alatt árván elaluszik.*

*Két asszony ujjai alatt pönög a citera,
ismerem őket: kenyerem, szalonnám hozzák Tördemicről...*

Kormos István az északi part hegyeit nevezte sorra, amikre Boglár felől Somlyó is egész életében láthatott:

*...bizonyos hogy nincs
olyan leonardói vonalvezetés amely teljesen
betölthetné azt a belém kódolt esztétikai (vagy
milyen?) igényt amelyet a túlparti bazalttu-
fa-írónok rajzoltak elem valaha a láthatáron*

S hogy miből gondolom, hogy Kormos István versei is eszébe jutottak az unokájára egymagában gondoló Somlyó Györgynek? Hát – ízlelgetve a 'loncsos' jelzőt, azt bizony alaposan hozzátapasztotta Kormos a *piszén-pisze kölyökmackójához*, Vackorhoz. S abban a mesében tartott Kormos István seregszemlét így a gyerekhadon.

A Szigligethez közeli Tapolca, amely légvonalban sincsen messzebb tizenegynehány kilométernél Boglárnál, eleven vedutáját festette le Somlyó György. A tapolcai Tavasbarlang és a Malom-tó a maga játszóterével, villanymotorral forgatott malomkerekekével valóban mediterrán hangulatú szögeltet még ebben a zajos világban. E sorok írója, ha hagyományos postai levelet kap, elolvasni egy malom-tavi padra vonul el a fűzfák alá. Innen megy télvíz idején is e kissé irodalmias levél, Drága Boglári Barátaim! Úgy fejezem be most a soraimat, hogy nem azt a hajóutat írom le, ami a Boglártól való egykori elköszönésemet, de nem búcsúzásomat jelentette, hanem az 1999-est. Napfogyatkozás napján tettem föl a Badacsonyba induló motorosra a biciklimet, s a boglári bazárban vásárolt, korrozott üveghez hasonló pápaszemmel próbálgattam a fénybe nézni. Somlyó György verséből tudom, hogy 1999. augusztus 11. volt. A teljes napfogyatkozás sávja átszelte a Balatont, s a Somlyó-vers percre pontosan adta meg az idejét:

augusztus 11. 11:26–11:13.

S idézem az aznapi pillanatot, ahogyan Somlyó György látta s meg is írta:

*És újra kivilágosodott és újra besötétedett
És mintha semmi se történt volna*

*senki se ő se fogja látni amit csak ő látott
senki más és soha soha többé*

Kelt Tapolcán, 2025. április 11. előtt

1. A világfelfordulás perspektívái Krasznahorkai László epikájában

(*Sátántangó*)

Krasznahorkai László a kortárs magyar irodalom egyik kiemelkedő alakja, Kosuth- és József Attila-díjas író, aki 1954-ben született Gyulán, 2004-től pedig a *Digitális Irodalmi Akadémia* tagjává vált. Első publikációjára 1977-ben került sor, amikor megjelent a *Tebenned hittem* című elbeszélése a *Mozgó Világ* című folyóirat hasábjain. Egy annyira új stílusú író született meg személyében, hogy több irodalomtörténész is jogosan tette fel a kérdést, hogy akkor most milyen stílusirányzatot képvisel eme nagy író. „Generáción kívül jelentkezett, váratlanul, ártatlan természetességgel, ahogy igazából illik egy írónak (mint annak idején Esterházy), tehát aligha állnak olvasói rendelkezésére a megszokott, generáló és orientáló korosztályi sajátosságok. Művészetét az irodalom egészéhez kell mérnünk, oda kell betagozódnia. Sokkal inkább Kafka, Bulgakov, Kosztolányi (a *Pacsirta* és az *Édes Anna* írója), García Marquez, Pilinszky és Hajnóczy, mintsem azon kevés számú honi pályatársai közé, akikhez születési dátuma alapján (1954) közel állónak vélhetnénk.” (Alexa 2002: 60) Első regénye, a *Sátántangó*, egy kicsivel később, 1985ben jelent meg, egy olyan irodalmi alkotás, amelyben a tragédia, a sorstalanság és a pusztulás képei dominálnak. Krasznahorkait joggal nevezi a magyar irodalomkritika az apokalipszis kortárs mesterének, mivelhogya egy olyan kiemelkedő tehetségű íróról beszélünk, aki a második világháborút követő szegénységben és nyomorban nőtt fel, amely nagy mértékben befolyásolta a világszemléletét, és hatással volt írásaira is. A *Sátántangó* is ennek a nyomornak a produktuma, amelyben az örökösen szitáló eső, a sáros utcák és a lepusztult épületek a nemlétebe vesző hősök reménytelenségét fejezik ki. Műfaját tekintve a regény az irodalmi fikció, a történelmi regény és az életrajzi regény határán helyezkedik el. Irodalmi fikció, mivelhogya a regény szereplői valószínűleg kitalált alakok, akik az író kreativitásának és leleményességének produktumai, de történelmi regényként is tekinthetünk a műre, mivel egy olyan korszakot jelenít meg, amelyet többnyire egy sötét és lepusztult világ jellemez. Az életrajzi elemek pedig azért fontosak, mert bár kitalált szereplőkről van szó, Krasznahorkai mégis egy olyan életformát ábrázol, amelyik reménytelen és a semmibe vezet.

A cselekmény egy világvégi, elhagyatott, halálra ítélt telepen játszódik, szereplői pedig szegénységben élnek, akik sokszor már azt sem tudják, hogy hol keressék a boldogságot, mert az annyira elérhetetlen számukra. A regény szereplői kiskorúságban tartottak, becsapottak és megfosztottak, de ez egy olyan létállapot, ami nem a szegényekkel való együttérzést fejezi ki, hanem a pusztulást és az ördögi körből való kiszabadulás lehetetlenségét. Egyedi és sajátos stílusa miatt nagyon nehéz a *Sátántangót* elhelyezni a magyar irodalomban, vagy bármilyen más művel rokonítani, egyedülálló, magányos írás. Több irodalomtörténész is megfogalmazta azt a kulcsfontosságú gondolatot, hogy a *Sátántangó* egy olyan regény, amelyiknek nincs egyértelmű magyar előképe, szerintük inkább a XX. századi világirodalmi prózához kötődik, mintsem a magyar irodalmi hagyományokhoz, vagyis ez egy olyan mű, amelyik „egy nyugtalanító, másik hangot képvisel” (Zsadányi 1999: 7). Világirodalmi szövegekkel viszont már sokkal könnyebb rokonítani a művet, mivelhogy olyan alkotásokkal áll szoros kapcsolatban, mint García Márquez *Száz év magány* vagy Bulgakov *Mester és Margarita*. „A világirodalom palettáján már lényegibb párhuzamokra rátapintva sikerült elhelyezni a regényt, amely az irodalomtörténészek kutatásai szerint többek közt Isaac Bashevis Singer *A sátán Gorajban* és Malcolm Lowry *Vulkán* című regényével, Witold Gombrowicz, Thomas Bernhard, illetve William Faulkner írásaival mutat analóg jegyeket. (Külön érdekes ebből a szempontból Zsadányi Edit kutatása, aki monográfiájában két, nem 20. századi szöveget, *Az ezeregyéjszaka legszebb meséit* és a *Biblia Jeremiás könyvét* is kapcsolatba hozza Krasznahorkai első regényével.) Nagyjából konszenzusos vélemény alakult ki azonbam arról, hogy a *Sátántangó* a felsoroltaknál is lényegesebb rokonságot, összetettebb viszonyt ápol Bulgakov *A Mester és Margarita*, García Márquez *Száz év magány*, valamint Kafka *A kastély* című regényével.” (Darvas 2006: 98) A *Sátántangó* lepusztult telepe ugyanolyan helyszíneként értelmezhető, mint a *Száz év magány* Macodonja. A lakók csak nagyon ritkán kerülnek kapcsolatba a külvilággal, s a külső elemek akkor is csak a bajt hozzák rájuk. García Márquez regényében öt évig esik az eső, a *Sátántangó*-ban pedig a könyv első soraiban ered el a nagy eső, hogy aztán el se álljon a könyv végéig. Balassa Péter szerint viszont a *Sátántangó* kapcsolódik irodalmi hagyományokhoz, mivelhogy egzisztenciális kérdéseket vizsgál, és ezt a szegénységet és elszigeteltséget a realitás kegyetlen valóságával ábrázolja: „Régi prózai hagyomány születik újjá, amelyről egy ideig talán joggal, de elhamarkodottan irodalmi közvéleményünk egy része (magam is) azt hitte, nem folytatható. Ez pedig egy adott világnak természetként való ábrázolása, illetve e világ történetként való megszólaltatása, olyan zártság- és teljességérzés fölkeltése, amely szigorúan a realitás keretei között maradva az emberi természet megoldhatatlan kérdéseivel szembesít, miközben a létezést újra történetivé is nyilvánítja.” (Balassa 1986) A regény címe egy argentin tánc neve, amelyet a szereplők a gonosz csapdájába esve és beleszorulva járnak minduntalan, egyfajta ördögi kör, amiből az ember nem tud kilépni, bármennyire is próbálkozna. Az utolsó fejezet címe *A kör bezá-*

rul a teljes mértékű reményvesztettség érzetét kelti az olvasókban, azt a tudatot, hogy ezen az ördögi körön még apró kis „repedések” sincsenek, ahol a regény szereplői ki tudnának szabadulni. A pusztulás és a rothadás már nem állítható meg, mivelhogy a kör bezárult, és a narrátor egy kicsi reménysugarat sem ad az olvasók számára.

Már a regény első sora is a lepusztultság képzetét tárja az olvasó elé, amit az író egy *in medias res* kezdéssel valósít meg: „Egy október végi nap reggelén, nem sokkal azelőtt, hogy az irgalmatlanul hosszú őszi esők első cseppjei lehullottak a szikes, repedezett földre a telep nyugati oldalán (hogy aztán a bűzlő sártenger egészen az első fagyokig járhatatlanná tegye a dűlőutakat, s megközelíthetlenné váljon a város is), Futaki arra ébredt, hogy harangszót hall. Legközelebb négy kilométerre délnyugatra, a régi Hochmeiss-dűlőben állt egy magányos kápolna, de ott nemhogy harang nem volt, még a torony is ledőlt a háború idején, a város még túl messze volt ahhoz, hogy onnan idáig bármi is elhallatsszon.” (Krasznahorkai 1985: 5) Stílusát tekintve a regény gazdag részletekbe menő leírásokban. Viszonylag kevés a cselekmény, kevés igei szerkezetet találunk a műben, sokkal inkább a nominális stílus jellemzi, vagyis a főnevek és a melléknevek dominanciája. Az író szívesen szán hosszabb részeket is a lepusztult, romos épületek és korhadozó belső terek leírására: „...sorra végignézett a sivár konyha még valamennyire használható tárgyain, a ráégett zsírtól és ételmaradéktól mocskos sparherten, az alája tolt szakadt fülű kaskán, a bicegő lábú asztalon, a falra akasztott poros szentképeken (...) látta Halicsék házának horpadt tetejét, a megdőlt kéményt...” (Krasznahorkai 1985: 12) Ez a kezdés, mintegy elfedi a szereplők múltját, nem tudjuk meg, hogy miként kerültek ebbe a környezetbe és hogy honnan ered az a nyomor, amivel nap mint nap szembe kell nézniük. Krasznahorkai László telepe ugyanolyan lepusztult és szereplői ugyanolyan reményvesztettek, mint Kosztolányi Dezső *Pacsirta* című regényében Sárszeg lakói vagy Ady Endre költeményében a magyar ugar. Ady ugyanolyan negatív képet fest a magyar ugarról és az akkori rothadt társadalmi viszonyokról, mint Krasznahorkai: „Elvadult tájon gázolok: / Ős, buja földön dudva, muhar. / Ezt a vad mezőt ismerem. Ez a magyar ugar. (...) Csönd van. A dudva, a muhar, / A gaz lehúzó, altat, befed.” Ezekben a környezetekben mintha csak megállt volna a fejlődés, és minden a pusztulás fele haladna. Kosztolányi Dezső regényében is a pusztulás képei dominálnak: a település neve, ahol maga a cselekmény kezdődik, Sárszeg jelképes, a sár a pusztulás, az akadály és a lehúzó erő jelképeként jelenik meg. Sárszeg lakosai ugyanolyan reményvesztettek és kiszolgáltatottak, mint Krasznahorkai figurái. Az egyedüli különbség a két regény között, hogy *Pacsirta* elutazik, még Estike öngyilkos lesz, de fontos megemlítenünk azt is, hogy Kosztolányi főszereplője egy kis távollét után ugyanazon lepusztult körülmények közé tér vissza, mint ahonnan elment. Fontos szempont viszont, hogy a telepieket az elvágyódás jellemzi, bár semmit sem tudnak tenni gyötrelmes és keserves sorsuk ellen, mégis szabadulni szeretnének abból a színtelemből, amelyikben élniük kell. A kollektív tétlenség alól

egyedül a történet gyermekszereplője, Estike az egyedüli kivétel, aki tesz mégis egy kitörési kísérletet: „Estike, amint többször is vissza-visszanézett, még látta, ahogy utolsó villan a kezében a cigaretta parazsa, s ez a villanás olyan volt, mint egy örökre eltávolodó csillag kihunyó fénye, az utolsó csillag az égen, melynek nyoma még hosszú percekig ott marad a sötét égbolton, hogy aztán hullámszerű vonalait is végképp feligya a súlyos éjszakai homály, mely most lecsapott rá, lába alól kioldotta az utat, s úgy érezte, tehetetlenül úszik benne, támasz nélkül, súlytalanul s magára hagyottan.” (Krasznahorkai 1985: 74) A Doktor is pozitív szereplőként értelmezhető a *Sátántangó*-ban, mivelhogy ha nem is tud sokat tenni a közösségért, legalább megpróbálja lassítani, egy kicsit feltartóztatni azt a romlást, ami már megállíthatatlanul halad előre, de gyorsaságát legalább még valamilyen mértékben lehet szabályozni. Szerkezetét tekintve a könyv két nagy egységből áll: az első részben a fejezetcímek egytől hatig követik egymást növekvő sorrendben, még a második nagy szerkezeti egységben a fejezetcímek hattól egyig követik egymást csökkenő sorrendben, ami utalhat arra az ördögi körre, amiben Krasznahorkai szereplői tengődnek, de utalhat arra is, hogy bármilyen irányba is indulunk el, mindig ugyanoda jutunk vissza, vagyis a nyomorba. Ez a szerkezeti felépítés rájátszik a tangó stílusára is, egy olyan tánc, amelyikben a résztvevők előre-hátra lépéseket tesznek, állandóan mozgásban vannak, de nem haladnak előre egy kicsit sem. Körülbelül ez történik Futaki, Kránerék, Halicsék, Schmidték, a doktor és az iskolaigazgató életével is, időnként történik valami, de nem mozdítja előrébb semmivel sem a sorsukat. Ebbe a lepusztult világba hoz egy reménysugarat a két férfi, Irimiás és Petrina, akiknek a neve párhuzamba állítható a bibliai szereplők nevével, mégpedig Jeremiással és Szent Péterrel. A helybéliek tőlük várják a megoldást az életük problémáira, s már úgy tekintenek rájuk mint valami messiásokra. A két csaló végül a városba vezeti a telep lakóit, ahol magukra hagyják a reménytelenül kiszolgáltatott embereket. Igaz, hogy Zsadányi Edit szerint Krasznahorkai regénye szoros kapcsolatban áll a bibliával, de emellett a kötelék mellett egy nagy ellentétet is felfedezhetünk a két szöveg között. A bibliában Jeremiás próféta egy pozitív szereplő, aki azért imádkozik, hogy az emberek hagyják el a bűnt és térjenek a jó útra, még Irimiás a csaló, a szemfényvesztő, de ennek ellenére mindenki bízik benne. „Krasznahorkai gyakran hoz oly módon létre rokonságot más művekkel, s azok szereplőivel, hogy a hasonlóságok mellett ellentétes vonásokat is elrejt a textusban. Ezt a jelenséget figyelhetjük meg Irimiás, illetve Jeremiás próféta viszonyában is.” (Darvas 2006: 99)

A narrátor nem része a történetnek, egy cselekményen kívüli személy, aki sokszor többet tud a szereplők gondolatairól és érzéseiről, mint a szereplők egymásról. A cselekmény egyáltalán nem összetett, sőt mi több a *Sátántangó* esetében egy nagyon egyszerű és letisztult eseménysor bontakozik ki az olvasók szeme előtt: a regény legnagyobb részében semmi sem történik, a narrátor a reménytelen emberek várakozását beszéli el. Az elbeszélő szinte művészi megoldások alkalmazásával mutatja be a lepusztult tájat az egyes szereplők mono-

lógjai vagy gondolatainak a bemutatása által: „Szomorúan nézte a baljós eget, a sáskajárásos nyár kiégett maradványait, és hirtelen ugyanazon az akácgallyon látta átvonulni a tavaszt, a nyarat, az őszt és a telet, mintha csak megérezte volna, hogy az örökkévalóság mozdulatlan gömbjében bohóckodik az idő egésze, a zűrzavar hepehupáin át ördögi egyenest csalva, és megteremtve a magasságot, a tébolyt szükségszerűséggé hamisítja...” (Krasznahorkai 1985: 56) Krasznahorkai szövegépítkezési eljárását a sejtetési technika jellemzi. A regény szövege gazdag előreutalásokban, az író mintegy előrevetíti a szereplők előtt álló sötét jövőt, amit maga a mű utolsó sorai sem oldanak fel: „Visszabújt a meleg paplan alá, karjára hajtotta a fejét, de szemét nem tudta lehunyni: megrémisztették ezek a kísérteties harangok, de még inkább ez a hirtelen csönd, ez a fenyegető némaság, mert úgy érezte, most aztán minden megtörténhet. De nem mozdult semmi, mint ahogy ő sem moccan meg az ágyban, egészen addig, míg a körülötte hallgató tárgyak között egyszer csak elkezdődött valami ideges párbeszéd...” (Krasznahorkai 1985: 308) Ugyanez az elbeszélési technika érvényesül az első kocsmajelenetben is, ahol Halics felkiált, hogy „Valaki meghalt”, ami már előrevetíti Estike öngyilkosságát. Ő az egyedüli szereplője az egész regénynek, akinek a története különálló, Estike vágyakozásai és öngyilkossága egyfajta kerettörténetként értelmezhető, ami elkülönül a *Sátántangó* eseményeitől, mégis egyfajta pozitív erőként tekint rá az olvasó.

A regényt Tarr Béla adaptálta film formájában, egy olyan remekművet alkotván, ami a zseniális magyar művészfilmek közé sorolható, mivelhogy élethűen ábrázolja azt a nyomasztó, reménytelen, sárral, köddel, kocsnával teli világot, amiről szól maga a regény is. A film igazán népszerű, sokan hallottak róla, de sajnos csak kevesen tekintették meg monumentális hossza miatt. A hét és fél órás film viszont egy nagyon izgalmas alkotás, amely bár egy sötét világot ábrázol, de mindenképp érdemes megnézni, mivelhogy sok esetben komikumot alkalmazva oldja fel ezt a kemény és melankólikus hangulatot. A regény teljes mértékében egy tragédia, de a film már tragikomédia, bár sötét az alaptémája, de a komikum feloldja a feszült légkört és mintegy távoli valóságba helyezi azt. A film alaptechnikája a repetitív humor, melynek lényege, hogy addig ismételtetik, ameddig az egy idő után már fárasztó, majd pedig vicces lesz.

Igaz, hogy Krasznahorkai László műve egy pusztulásra ítélt világot és társadalmat tár az olvasók szeme elé, mégis úgy gondolom, hogy a *Sátántangó* című regény egy vízvonalzó írásnak is tekinthető a magyar irodalomtörténetben, ugyanis az írónak ezáltal sikerült valami újat alkotnia, valami olyasmit, ami teljesen elszakad a már megszokott sémáktól, a hagyományoktól és teljesen új perspektívába helyezi a magyar prózát. Egyes irodalomkritikusok szerint Krasznahorkai műve beleilleszkedik a posztmodernnek nevezett stílusirányzatba, még mások úgy vélik, hogy a mű úgy stílusában, mint tematikájában annyira újszerű, hogy már teljes mértékben túlmutat ezen az irányzaton, és egy új perspektívába illeszthe-

tő bele. Az viszont biztos, hogy a *Sátántangó* egy igazi korszakújító regény volt a maga korában, és még sokáig az is marad.

Irodalom:

Alexa Károly: *The Waste Land – Magyarország, 1980-as évek*. Krasznahorkai László epikája = Krasznahorkai olvasókönyv. 2002.

Balassa Péter: A csapda koreográfiája. *Jelenkor*, 1986. 2. sz.

Darvasi Ferenc: Adalékok a *Sátántangó* világirodalmi szövegkörnyezetéhez. *Bárka*, 2006. 3. sz.

Krasznahorkai László: *Sátántangó*. Magvető kiadó, Budapest, 1985.

Zsadányi Edit: *Krasznahorkai László*. Kalligram. Pozsony. 1999.

2. Az erőszak történetei Mózes Attila elbeszéléseiben

Mózes Attila a romániai magyar irodalom egyik kiemelkedő személyisége, akinek a munkássága a XX. század második felében bontakozott ki. A határon túli magyar irodalom neves képviselője, aki viszonylag rövid pályafutása alatt nemcsak íróként, hanem irodalomkritikusként és szerkesztőként is tevékenykedett. Olyan íróról van szó, aki az első kötetének a megjelenése előtt tíz évvel publikálta első rövidprójáját, s ezt követően szerkesztőként és kritikusként kezdett el dolgozni a *Forrás*, az *Utunk*, a *Korunk* és az *Igaz Szó* folyóiratoknál. Annak ellenére, hogy egy igazán produktív íróról van szó, Magyarországon csak sokkal később fedezték fel, mint Erdélyben: „Mózes Attila mindent tud. Mindenekelőtt írni. A szó, a szókép, a jelző, a mondat, a párbeszéd, a leírás, a hangulatfestés, minden, ami egy szöveget fehérítésbe hoz, mintha öröktől fogva csak arra várt volna [...], hogy ő [...] leírja egy darab papírra.” Mindig is olyan témák foglalkoztatták, mint például a társadalom, az emberi viszonyok, a pszichológia vagy a természet és az ember kapcsolata. Számos témán keresztül tárja fel az emberi lélek mélységeit, a tudatalattiban rejtőzködő indulatokat és fékezhetetlen vágyakat vagy az állatvilág sokszor megérthetetlen furcsaságait és kettősségeit. Mózes Attila az az erdélyi magyar író, akitől távol áll a világ és az emberi társadalom idilli ábrázolása, sőt mi több, egyes novelláiban az agresszivitás és a durva erőszak dominál (*Üvegcsendélet*, *Történet falkányi kutyával* stb.).

Az *Üvegcsendélet* egy olyan novella, amelyiknek a címe egyáltalán vagy csak minimális mértékben váltja valóra az olvasói elvárásokat. A cím hallatán az olvasó egy csendet, nyugalmat és lelki békét árasztó festményt lát maga előtt, de a történet rácáfol erre, mivelhogy a feszült hangulat végigkíséri az eseménysort, hogy aztán a végén fizikai erőszakká nőjje ki magát. A címben megjelenő összetett szerkezet egyrészt a vágyak és féltve őrzött titkok mitikus jelképévé válik, másrészt ezeknek a törekenységét, ideig-óráig tartó rövid életét is kifejezheti. Már a novella első soraiban értesülünk arról, hogy a narrátor apacsnak tartotta magát, vagyis egy kalandokat és problémákat kereső embernek: „Apacsságom leginkább abban állt, hogy boldog-boldogtalanba belekötöttem, hanyagoltam a sulit, aminek az lett az eredménye, hogy évváraskor visszatapsoltak, bár nem mondani, hogy tanárain szerettek volna.” Ez a kötözködés és bajkeresés már a mű elején előre utal a nemsokára bekövetkező konfliktusra, agresszióra. A történet viszonylag kevés számú szereplőt vonultat fel, mindössze hármat: a narrátort, aki egyes szám első személyben beszél el a novella cselekményét, és ő maga is szereplőként jelenik meg a műben, Panni doktort, akinek a titkára még a mű záró soraiiban sem derül fény és a lányt. Igaz, hogy hárman vannak, és egyfajta hűtlenségről olvashatunk a műben, mégsem alakul ki szerelmi háromszög; Panni doktor csak nézegeti a lányt, mint valami ereklyét vagy trófeát, de hozzá se nyúl, s valójában nem derül ki, hogy szerelmes a lányba vagy sem. Ilyen szempontból nézve pedig a fiatal lány hűtlensége is vitatható, mivelhogy nem él szoros baráti kapcsolatban a doktorral.

A narrátor nagy figyelmet szentel az üvegek aprólékos leírására, sokszor megszakítja magát a történetet, hogy akár több soron keresztül is az üvegek rejtélyes világába kalauzolja az olvasót: „– Itt vannak – tolt be maga előtt egy hatalmas holdályba, ahol valóban polcok álltak a falak mentén, s a polcokon ismeretlen alakú üvegek díszes címkékkal. Az a kevés fény úgy remegett a lopakodó lépteink alatt is megrezdülő folyadékokon, ahogyan azt elképzeltem. Ám ez volt a legfurcsább: hogy bár időközben a pletyka legapróbb részleteiről, sőt képzelődéseimről is kiderült, hogy mindez valóság, mégis a lehető legvalószerűtlenebb volt itt minden. Olyan valószerűtlen, mint amikor a legendák valósággá elevenednek.” Panni doki inkább a gyenge minőségű italokat fogyasztotta az Orbán kocsmában, mint-hogy megigya a saját gyűjteményéből a drága és jó minőségűeket. Szerintem az italgyűjtemény a tudatalatti vágyak reprezentációjává válik az *Üvegcsendélet*ben, azokat a dolgokat jelképezvén, amire sok ember vágyik, de soha nem jut el odáig, hogy megkaparintsa. A leírásokból kiderül, hogy a narrátor ellenszenvet érez a doki iránt, egy nagy behemót medveként mutatja őt be, aki egyrészt felháborodást, másrészt pedig értetlenséget idéz elő: „...El sem tudtam képzelni, mit csinálhat az öreg buzeráns társaságában, akinek – ha közeledik hozzá – mázsás léptei alatt megreccsen a korhadt padló, aztán úgy öleli meg, mint valami medve... De minek ölelné meg, amikor a fiúkat szereti? Nem értettem semmit, nem értettem az életemet sem.” Ebben a részben a narrátor egy közvetett utalást tesz

arra, hogy Panni doki nem a nőkhöz vonzódott, ezért nem nyúlt még hozzá a lányhoz. A lány teste mindvégig érintetlen marad a doktor által, ugyanúgy mint az üveggyűjtemény, s mindkettő egyfajta szimbólummá válik, a rejtett kincs motívumává. Talán az egész novella kulcsmondatát, legfontosabb mozzanatát a fiatal lány szavai rögzítik: „– Jaj, a kulcs?! Az csak játék, mindenesti szórakozásunk. Nem is zár az, nem lehet használni. Itt minden látszat, ez a muris az egészben!” Tehát a lány megfogalmazza azt, hogy itt semmi sem az, aminek látszik, minden csak álca és képmutatás: az italgyűjtemény, kettejük kapcsolata, a zár a kapuban és tágabb értelemben véve pedig Panni doktor egész életvitele. Egy nagyon nagy különbség azért mégis van a lány teste és az italgyűjtemény között, amire igazából csak a novella vége, a záró mozzanat világít rá, amikor elszabadulnak az indulatok, és a doki agresszivitásban tör ki. A zárómozzanatban a doktor rajtakapja a fiatalokat, amint épp egymással enyelegnek, s ezt nem is próbálják titkolni, mégis úgy dönt, hogy lesüti a fejét, és semmit sem szól egészen addig, ameddig észre nem veszi azt is, hogy felbontották és megitták az italait. Ellentét feszül a két féltve őrzött kincs között, a lány és az italgyűjtemény között, ugyanis Panni doktor nem akkor lendül támadásba, amikor rájön a két fiatal kapcsolatára, hanem amikor világos lesz számára, hogy megfosztották drága és nemes italaitól: „Ültünk az ágy szélén, amúgy hanyagul felöltözve, mintha fitogtatni akartuk volna mindazt, ami kettőnk között történt. Akkor ránk meredt hatalmasra táguló vizenyős szemével, semmi fény nem csillant ebben a szempárban, aztán leszegte a fejét, s közben meglátta a felbontott üveget. Felhördült: – Az italgyűjteményem! Lopjátok az italaimat! – s úgy indult meg felém, olyan bizonyossággal, hogy éreztem: ha elkap, összelapít. ... Fürgén tértem ki előle, amikor ügyetlenül, de testsúlyát érvényesítve csápolni kezdett hosszú karjával.” A doktort igazából nem is a lány hűtlensége, hanem az italgyűjtemény megcsorbítása dühítette fel. A novella vége nyitott, az olvasó nem értesül sem a konfliktus megoldásáról, esetleges lezárásáról, sem a szereplők további sorsáról: „Akkor mintha finom italt ringató üvegek koccanását hallottam volna, meztelen talpak osonását a hátam mögött, s még a lendületben éreztem, hogy hatalmas ütést mérnek a tarkómra. Az elsötétülő szobában még hallottam hogy Eula, ez a névtelenség talányosságától megfosztott lény gügyögve mondja: – Na, mackóm, térj már magadhoz, ülj le már...” Mózes Attila tudatlanságban hagy minket abban a tekintetben, hogy mi lesz a tinédzser fiú sorsa, de arra sem kapunk választ, hogy a fiatal fiú elájulása után a doktor le tud-e ülni és megnyugodni, vagy valami szörnyűséges dolgot tesz vele. A mű végén található három pont egyrészt a jövőbe, másrészt az olvasó elméjébe vezet, aki saját fantáziájára hagyatkozva elképzel egy lehetséges befejezést, és lezárja a cselekményszálát.

A *Történet falkányi kutyával* egy másik csodálatos Mózes Attila-novella, amelyben a félelem és az erőszak domináns szerepet tölt be. A nagy különbség az *Üvegcsendélet* és a *Történet falkányi kutyával* című írások között az, hogy az elsőben az agresszivitás ember-ember közt jelenik meg, még az utóbbiban ember és állat között. Az *Üvegcsendélet*ben pontosan kiderül a konfliktus oka (a fiatalok megitták

Panni doktor féltelve őrzött italait), még a második történetben az olvasó nem kap konkrét választ a kutyafalka vadságának az okára sötétedés után. A *Történet falkányi kutyával* című elbeszélésben hangsúlyosan jelenik meg két motívum: egyén-közösség viszonya, illetve a rejtelem, a sejtelmesség, tágabb értelemben a transzcendenssel, a tapasztalaton túli világgal való kapcsolat. Homály fedi a pontos évszámot, amikor az események játszódnak, a falu nevét és az elbeszélő kilétét is. Nagyon sok az általánosítás, ami arra utal, hogy ez a történet bármikor, bárkivel megeshet. A kutyák kettős viselkedését valami megmagyarázhatatlan erő, jelen-ség irányítja, ami a novella központi elemévé fog válni. A bevezetőben a narrátor annak a településnek a világába kalauzol minket, ahol maga a cselekmény is játszódni fog, és ahol egy olyan zárt közösség él, amelyik senkit sem fogad el azok közül, akik kívülről érkeznek: „Zárt közösség volt ez a falu, szükségképpen, hisz félreeső helyen települt, az emberek magukra és egymásra voltak utalva, valószínűleg megvolt a véleményük a kívülről jövő segítségről. Egymásról mindent tudtak, de idegent nemigen tájékoztattak viszonyaik felől, még a haragosok is jobbnak látták, hogy ellenségük fojtsa meg őket, semhogy idegenek segítségét s főleg tanácsát kérve kiszolgáltassák magukat.” A művet olvasva arról értesülünk hogy a település kutyáiban felfedezhető egy nagyon nagy mértékű kettősség: „Nappal tökéletes háziállatoknak tetszettek.” – jegyzi meg a narrátor, de „Amint a szürkület sűrűsödni kezdett (...) ők is furcsán kezdtek viselkedni.” Mintha valami mitikus erő hatása alatt állnának ezek az állatok, amelyik befolyásolja a tudatukat, vaddá teszi őket alkonyat után. A narrátor mint megfigyelő követi nyomon a kutyafalka gyülekezését, de az egyik este túlságosan is elidőzött, és emiatt veszélybe került: először csak egy vörös szempár bukkant fel a sötétségben, de egy kis idő elteltével „egymás után bukkantak elő a kutyafejek, majd az állatok elfoglalták helyüket a már említett csatárláncban, lecövekelték magukat a hátam mögött.” A főszereplő épp bőrrrel ússza meg a történeteket, de megjegyzi, hogy ő maga is meglepődött a megmenekülésén. Másnap a falubeliek csodálkozva néznek a narrátorra, mintha ők maguk is meglepődtek volna azon, hogy ember ilyesmit sértetlenül megúszhat, egyedül csak egy öreg ember látja el őt jó tanácsokkal: „Csak az egyik öreg súgta oda egy óvatlan pillanatban: Jó lenne ha leszoknék az esti sétákról!” A narrátorban felmerül annak a gyanuja, hogy a helybeliek sokkal többet tudnak, mint amit elmondanak neki: „Akkor ütött szöveget a fejembe, hogy ebben a faluban még véletlenül sem mutatkozik senki az úton sötétedéskor. (...) (csak nem félnek a saját kutyáiktól!)”

A novella csúcspontja, mondhatni legfeszültebb pillanata a narrátor elutazása előtt pár nappal következik be, amikor egy éjszaka egy ember vagy egy állat a kutyafalka áldozatává válik. Ehhez hasonló motívum még az *Átmenetek* című elbeszélésben jelenik meg, ahol az elbeszélő magányával és a többi veszélyes elemmel kerül összetőzésbe. „Az állatok mindkét szövegben egyfajta közösségen belüli közösséget alkotnak. Az első szövegben a táj félelmetes idegenségének tárgyasulásaként is olvashatók, amennyiben a hideg, sötét téli éjszakában – a rém-

történetek archetipikus pontjain – minden közeledésre erőszakkal válaszolnak, nem különböztetik meg a fölöttük/köröttük élő emberi közösség tagjait – hiszen végül nem az idegent ölik meg, hanem egy falubelit.” (Antal Balázs) A félelem és a rejtélyesség végigvonul szinte az egész műn, néhol már a rémtörténetek műfajára emlékeztetvén az olvasót. Az elszigeteltség, a téli hideg, a köd, a hótakaró, amelyik még a lábnyomokat is eltünteti, mind baljós jelek, amelyek a tragikus esemény bekövetkezését vetítik előre. A helyszín, ahol a cselekmény játszódik, a világvégi, a társadalomtól elzárt állapotokat jeleníti meg, ami az irodalmi műveltséggel rendelkező olvasót Stephen King *Ragyogás* című horrorregényére emlékezteti. Mindkét műben az erőszak és az agresszivitás dominál, annyi különbséggel, hogy a kis D annynek van segítsége, pártfogója édesanyja személyében, még Mózes Attila főhőse egyedül kell szembenézzen azzal a kíméletlen és vad világgal, amibe épp belecsöppent. Mindkét irodalmi alkotás esetében az író végletekbe menően felfokozza a nyomasztó, szinte már pattanásig feszült hangulatot: az elszigeteltség és a téli hideg a mentális állapotok megbomlását idézi elő Kingnél, Mózes Attilánál pedig a megmagyarázhatatlan agressziót. Mindkét irodalmi alkotás esetében az elszigeteltség és a hó kegyetlensége zavartságot és vadságot idéz elő, az egyikben csak az embervilágra, még a másikban inkább az állatvilágra kiterjedvén. Mózes Attila novellájának a végén újra megjelenik az öreg, mint a jóakarát és bölcsesség jelképe, s arra tesz utalást a főszereplőnek, hogy ne is beszéljen senkinek sem a történetekről: „Elindultam a megálló felé, s egyszer csak az öreg hangját hallottam közvetlenül a fülem mellett: – Maga hallott valamit az öste? – Mikor? néztem rá álnokul. – Nem hallottam én semmit! – Akkor jó – dörmögte mintegy magának az öreg. – Jó annak, aki nem hall semmit.” A történet utolsó mondata arra utal, hogy a főhős csak akkor nyugszik meg, amikor már biztos benne, hogy ki tud szabadulni ebből a baljós és világtól elszigetelt környezetből: „Csak akkor könnyebbültem meg némileg, amikor a busz ajtaja becsapódott utánam.” Itt a busz ajtajának a becsapódása a biztonság zálogaként jelenik meg Mózes Attilánál, egy olyan elem, amely biztosítja az elszigetelést ettől a vészjós környezettől.

Mózes Attila szövegeiben a falu és a külváros a baljós események helyszínéül szokott szolgálni. Itt találkozunk a *Történet falkányi kutyával* főszereplője is a vad kutyafalkával, tehát a groteszk és abszurd elemekkel. Itt érvényesül a legjobban a transzcendencia hatása, a megmagyarázhatatlan, mitikus erő, amelyik befolyásolja a kutyák viselkedési formáit. Ezek a történetek egy olyan világot tárnak az olvasók elé, ahol „bármilyen megtörténhet” és a babonák, illetve megrögzöttségek uralják a helyi lakosok szokásait és tágabb értelemben véve az egész életvitelüket. Mózes szereplőire jellemző a saját világukból való kicsúszás és kiszakadás. Egy olyan idegen világ peremére sodródnak, amely nem akarja befogadni őket, de arra kényszeríti ezeket az embereket, hogy harcoljanak, ha életben akarnak maradni.

Jókai Mór a magyar Verne?

Százötven évvel ezelőtt, 1875-ben közölte az *Üstökös* c. lap Jókai Mór *Egész az északi pólusig! vagy: Regény egy a hajón hátramaradt matróz feljegyzései után* c. művét. A következő évben önálló kiadványként, két kötetben meg is jelent a regény. Az a regény, melyről az irodalomtörténészek egy része azt tartja, hogy „verneiáda” a javából, hiszen az *Üstökös*-ben ilyen alcímmel jelent meg: „Jules Verne oktatásai szerint írta Kakas Márton”. Azonban éppen ez az utalás az, ami miatt az irodalomtörténészek másik része nem hiszi, hogy e munkája alapján Jókai megérdemelné a „magyar Verne” címet.

Mert mi is volt az *Üstökös*? Az *Üstökös* című hetilapot 1858-ban Jókai Mór alapította, és még 1875-ben is ő volt laptulajdonos és a felelős szerkesztő. A lap cikkeinek nagyrészt ő volt a szerzője. Igaz, nem Jókai néven, hanem Kakas Márton néven. Nem véletlen ez az írói álnév, hiszen a szerkesztő sosem titkolta, hogy az *Üstökös* „humorisztikus hetilap”. S valóban, a lapban megjelent versek, prózák, rövid közlemények szinte mindig a humor, a tréfa, a satíra jegyében születtek. Ilyen tréfásak, kacagtatóak voltak az *Üstökös* illusztrációi is. Ezen illusztrációk „tervvázlatait” a jól rajzoló Jókai készítette – ezekből mutat be néhányat a *Pesti Napló* kiadásában megjelent *Jókai Album*.

Ezek után jogosan merül fel a kérdés: mit keres egy útleírás, egy „verneiáda” a satirikus hetilap hasábjain? Az osztrák-magyar kiegyezés után, az 1870-es évek elején az *Üstökös* „humorisztikus hetilapként”, politikai élclapként kifáradni látszott. Ezért kiadó-szerkesztője, Jókai, úgy dönt, hogy változtatni fog a lap irányvonalán. 1871-ben ezt írta az olvasóknak szánt előfizetési felhívásban: „Nem csak politikával él az ember... Az *Üstökös* jövőre a humoros szépirodalomnak fog nagyobb tért adni. Víg elbeszélések illusztrációkkal, foglalandják el a lap legelejét...” (idézi Egyed Ilona, az Unikornis Kiadó által megjelentetett regény utószavában, 193. o.).

Valószínűleg ez a változtatási szándék vezette Jókai tollát az *Egész az északi pólusig!* c. regénye írásakor. Ugyanakkor tudta, hogy annak, amit ír, ha politikailag nem is, de az olvasók érdeklődése miatt nagyon is aktuálisnak kell lennie. S mi volt 1870-es évek elején az emberek érdeklődésének egyik fő témája: az Osztrák-Magyar Északisarki Expedíció. A XIX. század közepétől felgyorsult az északi sarkvidék kutatása. Ehhez az igyekezethez kapcsolódott a Monarchia is, amely egy 230 tonnás, a vitorlázatán kívül gőzgéppel is ellátott hajót építtetett az ex-

pedíció számára. A hajót Wilhelm Tegetthoff-ról (1827–1871), a híres osztrák tengernagyról nevezték el. Az expedíció merész célja az volt, hogy a Novaja Zemlja sziget keleti oldalának érintésével a Jeges-tengeren át kíséreljék meg az eljutást a Bering-szorozshoz, azaz derítsék fel az Atlanti óceánból a Csendes-óceánba vezető ún. Északkeleti-átjárót. A legénységet dalmát tengerészekből válogatták, de a hajó orvosa a magyar Kepes Gyula (1847–1924) volt. Rövidre zárva: a grandiózus terv nem sikerült: a Tegetthoff jégtorlódásba került, és a jégtáblák közé fagyott (lásd a térképet a hajó útjáról, az 1993-ban kiadott *Magyar Utazók Lexikona* c. kötet 291. oldalán). Két teljes évig sodorta a tenger a jégbe fagyott hajót. 1874 májusában az expedíció tagjai kénytelenek elhagyni az oldalára dőlt „otthonukat”. 1874 augusztusban talált rájuk egy orosz bálnavadáshajó – a közben elhunyt hajógépészen kívül mindannyian hazatértek.

Valószínű, hogy az egy fővel megfogyatkozottan hazatért expedíció sugallta Jókainak az „ottfelejtett matróz” gondolatát. Jókai 1874 derekán kezdhette el az aktuális téma, az északi-sarki út maga módján való feldolgozását. Ez a regény is bizonyítja Jókainak az idegen tájak, tengerek iránt való vonzódását. S hogy merre járnak regényhősei, arról így vall ő maga:

„Észak- és Dél-Amerikában, a régi és új Egyiptomban, a caesarok Rómájában s a forradalmi Rómában, Párizsban, Londonban, Szentpétervárott és Lengyelországban; azután az orosz sivatagokon, Szibériában, Kamcsatkában. Törökország története, Kelet meséi, Sztambul, nagy tért foglalnak el regényeimben, hozzájárul a Krím, a Kaukázus, továbbá Perzsia, Palmyra, Afganisztán, China, az Amur vidék, Ázsia pompás városai, majd Syria, a régi Palesztina; visszatért Szicília, az egész olasz paradicsom, Ragusa, Bosznia; aztán Poroszország, megállapodva a régi Bécsben. Azonkívül eljut még szárnyára eresztve uratlan, léttelen régiókba; az elsüllyedt világrészbe, Oceániába, az eltemetett Leaotungba, a hozzájárulhatatlan északi polus alá, s a jövő század álmországaiba, sőt a pliocene özönvízelőtti világába” – idézi Jókait Egri Viktor *Jókai Mór a legnagyobb magyar mesemondó (1825–1904)* című írásában, amely a *Csemadok Fáklya* c. kultúrpolitikai folyóirat 5. számában jelent meg, 1954 májusában. (Hasonló lista lenne felsorolható Verne Gyula életművéből is).

Megvolt tehát a téma, amely ezúttal egy aktualitáshoz és Jókai szatirikus magatartásához kapcsolódott. Ám ez nem lett volna elegendő a regény megírásához – figyelmeztet a mű új kiadását (*Egy ember, aki mindent tud* c. kisregénnyel együtt) 1976-ban sajtó alá rendező Sándor István! Ehhez elengedhetetlen volt most is az a tény, hogy Jókai „képzeletének csapongásához mindig óriási mennyiségű és széles skálájú ismeretanyagra támaszkodott” (*Jókai: Egy ember, aki mindent tud*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1976, 530. o.). Ez esetben nemcsak természettudományos (növénytani, állattani, ásványtani, őslénytani, fejlődéstani) adatokat, hanem bibliai ismereteket is magába foglal Jókai ismeretanyaga. S ehhez jött még a Verne modorában való feldolgozás. Jókai ugyanis buzgó olvasója volt Verne regényeinek. Jókai, aki jól tudott franciául, valószínűleg olvashatta azt a három Ver-

ne-regényt, amely még 1875 előtt megjelent: *Utazás a Föld középpontja felé* (1864), *Hatteras kapitány kalandjai* (1866) és a *Bundák hazája* (1873). Egyébként az *Utazás a Föld középpontja felé* már 1865-ben, a *Hatteras kapitány kalandjai* 1875-ben magyarul is olvasható volt.

A „Verne modorában” szókapcsolathoz azonban tegyük hozzá a *Verne Kislexikon* 1997-ben közreadó dr. Berencz János véleményét Jókairól: „Vernét szokták hozzá hasonlítani – a képzeletiség és a romantika síkján... Noha az említett vonatkozásban Jókai Mór egybevethető Vernével, a jellemzés sokoldalúsága és alaposága, a stílus, az írói kvalitások tekintetében Jókai Mór messze felülmúlja Vernét” (Berencz János: *Verne Kislexikon*, Budapest, 1997, 93. o.). Verne művei tehát hatottak Jókai képzeletére, ám ez a hatás nem tudatos és nem közvetlen, hanem a motívumok mint olvasói emlékek bukkannak fel, tán akaratlanul, egy-egy művének megírása közben” (*Egy ember, aki mindent tud*, i.m., 526. o.).

Orvostörténészként természetesen a regény orvostörténeti vonatkozásai érdekelnek. Mindjárt *Az otffeledett matróz* c. első fejezetben felbukkan a kloroform, az a szer, „amivel a doktorok szokták a kínos operációk alatt a páciens elaltatni.” Mikor tehát egy jegesmedve bújik be a jégbe fagyott hajó ágyúablakán, Galiba Peti, az otffeledett matróz, odacsapja a medve pofájához a kloroformmal teli szivacsot. „A jegesmedve abban a percben elbódult, s ott maradt az ajtónyílásban kétrét hajolva. Feje és első lábai benn voltak a szobában. Tökéletesen elaludt.” Jókai még tovább bővíti olvasói ismeretét a kloroformról, mert ezt írja: „A híres lószelídítő Rareynek volt egy titka, amely most már nem titok. A legvadabb lovat tíz perc alatt engedelmes, szelíd báránnyá alakította át, s az egész mestersége abból állt, hogy kloroformot szívattott fel vele. Ettől az állat elbódult, s mire felocsúdott, egészen át volt változva, s azontúl, amint megszelídítője ruháin vagy kezén megérezte a hangyhalvag szagát, hagyott magával mindent tenni” (i.m. 111. o.) (Csupán a teljesség kedvéért: John Solomon Rarey nevezetes műve *A lószelídítés legújabb módja* 1858-ban magyarul is megjelent. A hangyhalvag pedig nem a kloroformnak, hanem a hangyasavnak a korabeli neve).

Jókai regényében hasonló történik a jegesmedvével is: „Amint a kloroformozott jegesmedve kábultábul felocsúdott, nem volt az a fenevad többé, aki az elébb. Elkezdett gyöngéden nyihogni, mint az ajtón bekérezkedő kutya, s mikor közel mentem hozzá, szépen megnyalta a kezemet.” Matrózunk elnevezi a megszelídített medvét Bábinak, s ez a Babi lesz kísérője, segítője az egész történet során. Ám, hogy nehogy újra megvaduljon „felvettem egy fehér medvebundát, azt befecskendeztem körös-körül kloroformmal. Amellett orromat, számat átkötöttem ecetbe mártott kendővel, nehogy a kloroformtól magam is megszelídüljek” (113. o.).

Nincs terünk idézgetni a regény természettudományi adathalmazából. Akit ez érdekel, számos példát talál Veress Zoltán *Jókai természettudománya* (Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1976) című könyvében. Mi most csak a cetológia köréből

idézünk Jókai szövegéből, olyan részt, amelynek orvostudományi vonatkozása is volt. A Tegetthoff ottfelejtett matróza meglát valamit a vízben:

„...az önvilágította víz közepett feküdt egy idomtalan nagy test. Egy cethal. Negyven méter volt a hosszúsága a fejétől a farkáig, akkora, mint egy dunai gőzhajó; a feje félig künn volt a vízből, s a hullám ki- s bejárt irtóztató száján, melyben roppant szalonnás nyelve kényelmesen hevert halcsont-adó fogsövénye alatt.” Jókai azonban nem elégszik meg a ma sziláscetnek ill. kék bálnának nevezett fogatlan, „cethal” bemutatásával, hanem rögtön mellé vezérli az „irtóztató fogsorral” bíró ámbracetet (*Physeter macrocephalus*) is. Ezt a cetfajtát ma inkább ámbráscetnek nevezzük. Nos, éppen ez a második, „fogas” cethal érdekes az orvostörténész számára is. Jókai ezt írja: „Ez a csodaszörny, melytől az ámbraszármazik, hol annak a beleiben félmázsás darabokig tömörül is össze.” (i.m., 178. o.) S hogy mi az ámbrás? Erre már korábban megadja a választ, amikor matrózunk csigák után keresve, a part szikláin nagy darab zöldes tömegeket talál „mikben a nagybecsű ámbrát ismertem fel: azt a drága illat- és gyógyszert, ami csak a cethalak gyomrában terem. Nem merül el a vízben soha, mindig a felszínen úszik (i.m., 171. o.). Az ámbrát évszázadok óta ismerték. Magyar László András a nemrégiben elhunyt kiváló magyar orvostörténész idézi a IV. században élt szent Jeromos egyháztanítót:

„Isten nem minden állatot adott táplálékként nekünk. A vipera, a cet, a hiéna, medve, róka, kuvik ugyanis nem evésre szolgál, hanem húsup, spermájuk, zsíruk és hasonló részeik »orvosságnak való«” (Magyar László András: *Különös gyógymódok kislexikona*, Dictum Kiadó, Budapest, 2004, 244. o.). Az ámbrás említése „ámbrás” néven megtalálható az 1815-ben Pethe Ferenc által írt *Természethistória és mesterségtudomány* című grandiózus munka I. kötetében is:

„Ennek a Kasló-tzetnek a bélleben találják azt a betses és jószagú híres fakó Ambrát is; mely a vastag bélhurkájában megkeményedett gané volna...” (Pethe, i.m., 490. o.). Látható tehát, hogy a cethalat az elsők közt említik az ún. zooterápia, azaz az állati eredetű gyógyszerek között. Sándor Istvántól azt is tudjuk, legfőképpen honnan szerezte Jókai természettudományi ismereteit. Lorenz Oken 1839 és 1843 között 14 kötetben jelentette meg az *Allgemeine Naturgeschichte für alle Stände* c. művét. Nos ennek a „természethistóriának” köteteit forgathatta szorgalmasan regénye írásakor Jókai és használta fel az azokban található adatokat.

Jókai alaposságára és felkészültségére jellemző, hogy nemcsak a jól ismert ámbrát szerepelteti regényében, hanem megismerteti az olvasót egy másik fontos „cet-termékkel”. Amikor ugyanis az anyacetet megtámadó ámbráscetre Bábi medve ráveti magát és átharapja annak nyakát „a felszakított bőr alul egyszerre omlani kezdett ki az a drága olaj, mely az ámbráscet értékét képezi, s aludt állapotban spermaceti név alatt ismeretes” (i.m., 181. o.). Matrózunk nekifog a húszméteres ámbráscet feldarabolásához: „A feje a legbecsesebb része, abban van a csont és bőr közötti sajátságos üregekben a spermaceti... s tölthetem meg az ámbráscet beleiből készült tömlőimet a koponyájában eltört csontüregek olajával, mely üre-

gek kiapadhatatlanoknak látszottak lenni. Ha egyszer kiürítettem őket, hat óra múlva megint megteltek, ami akként történhetik, hogy az ámbráscet fejéből egy hosszú tömlő alakú ideg fut végig a farkáig, mely oldalágaival minden egyéb részébe lenyúlik, s a spermaceti minden izmában terem. E tömlőn át a távolabb eső sejtekből szívódik fel a kiürült koponyaüregbe” (i.m., 187-8. o.). A már említett Pethe Ferenc 1815-ben a spermaceti „cetir”-nek nevezi és azt írja róla, hogy híres orvosság – „kendőzöt, hajkenőt ebből készítenek” – és „szagositanak, füstölnek véle. Gyertyának, faggyú helyett, legjobb, de drága” (Pethe, i.m., 490. o.). Az 1897-ben kiadott Pallas Nagy Lexikona még mindig orvossággként tartja számon a „spermacet”-et: „különösen tejmulasztóként használják” (XV. kötet, 157. o.).

Csak bámuljuk Jókai ismereteit a cetológiában, annak is zooterápiás részében, és ismételten egyetérthetünk a *Verne Kislexikon* állításával: „sokoldalúsága és alaposága” felülmúlja Vernét. S ha nem is neveznénk Jókait „magyar Vernének”, az *Egész az északi pólusig!* nyugodtan ajánlható a Verne-rajongók figyelmébe.

Felhasznált irodalom

Jókai Mór: *Egész az északi pólusig! vagy: Mi lett tovább a Tegetthoffal? Regény egy a hajón hátramaradt matróz feljegyzései után* (1876). In: Jókai Mór összes Művei Kisregények 2. Akadémiai Kiadó, Bp., 1976, 103-266. old., Sándor István jegyzetei, utószava 515-585.

Jókai Mór: *Egész az északi pólusig*. Unikornis Kiadó, Budapest, é.n., Sajtó alá rendezte és az utószót írta: Egyed Ilona.

Egri Viktor: *Jókai Mór a legnagyobb magyar mesemondó*. Fáklya (Bratislava), 1954, IV. évf., 5. szám, 3-12.

Berencz János: *Verne Kislexikon*. Kossuth Nyomda Rt. Pallas Stúdiója. Bp., 1997.

Veress Zoltán: *Jókai természettudománya*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1976.

Magyar László András: *Különös gyógymódok kislexikona*. Dictum Kiadó, Budapest, 2004.

Balázs Dénes (szerk.) *Magyar utazók lexikona*. Panoráma, Budapest, 1993.

Pethe Ferenc: *Természethistória és mesterségtudomány. Első rész – Az állatokról, I. kötet*, Nemzeti-Gazda-Hivatal, Bécs, 1815. (Reprint: Kossuth Kiadó, 2008).

Jókai Album. Képek, adatok, okmányok Jókai Mór életéből. A Pesti Napló előfizetőinek készült kiadás.

Kovács András: *Volt egyszer egy osztrák-magyar északi-sarki expedíció*. Prágai Tükör, 2022, 4. szám, 51-54.

A szerző további munkái Jókai Mórról

Kiss László: Jókai Mór betegségei, orvosai, halála (adalékok Jókai patográfiájához). In: *Opus*. 2024, 16. évf., 6. szám, 72–85.

Kiss László: *Az adriai (szlovén) tengerpart 19. századi rejtélyes betegsége, amely Jókai Mór Egy játékos, aki nyer c. regényének központi motívuma*. (Előadás a Magyar Egészségügyi Társaság VII. Határon túli tudományos konferenciáján, 2025. április 5-én, Lendva, Szlovénia.)

Kiss László: *A kolerától a vérátöntésig: orvostörténeti érdekességek Jókai Mór regényében*. (Előadás a Szlovákiai Magyar Egészségügyi Társaság tudományos konferenciáján, 2025. június 14-én, Komáromban)

Kiss László: Jókai Mór 1858-as mellkasi betegsége és „radikális kúrája” „az orvosi világirodalomban”. In: *Orvosi Hetilap*. Budapest, 2024, 165. évf., 46. szám, 1822–1824.

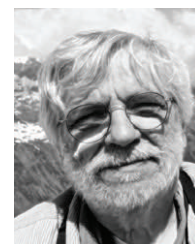
Kiss László: Betegség, be ne gyere, nem vagyok itthon! Adalék Jókai Mór patográfiájához. In: *Vámbéry Antológia 2001*. Lilium Aurum, Dunaszerdahely, 98–106.

Kiss László: A komáromi mesemondó betegségei – Jókai Mórról, orvostörténész szemmel. In: *Szabad Újság*, 2004. április 28.

Kiss László: Elfeledett földink: Laucsik Máté, a lélekidomár (adalék Jókai Mór: A lélekidomár c. regényéhez). In: *Honti Lapok*. Ipolyság, 2007. május, 17. o.

Kiss László: Luka Sándor. 200 éve született Hont megye Ridegváryja (adalék Jókai M. A kőszívű ember fiai c. regényéhez). In: *Honti Lapok*. Ipolyság, 2002. február, 10. o.

(Kiss László) Puskás Péter: Boronkay tésai vendégei: Petőfi és Jókai. In: Puskás Péter: *Boronkay Lajos Kossuth honti kormánybiztosa* (Sajtó alá rendezte és jegyzetekkel ellátta: dr. Kiss László a történettudományok kandidátusa). Kemence, 2001, 134-146. o.

„...hogy felszínen maradhasson a jövő...”

Hodossy Gyula újabb sorsközösség-szimfóniája

Szkennerrel vizsgáltak meg egy sértetlen múmiát a Field Museum kutatói, olvasom a napihírek között, s megakad a szemem az ehhez fűzött kommentáron: „Régészeti szempontból hihetetlenül ritka, hogy egyetlen egyén szemszögéből kutassuk vagy szemléljük a történelmet” – lelkesedik Stacy Drake, a múzeum emberimaradvány-gyűjteményének vezetője, s kifejti: – „Ez egy igazán nagyszerű módja annak, hogy megnézzük, kik voltak ezek az emberek – nemcsak az általuk készített holmikát és a róluk kitalált történeteket, hanem az abban az időben élő személyeket is megismerhetjük.” Nocsak, dűnnyögöm. Ha csak úgy nem...

Tulajdonképpen nincs bajom eme mondatokkal, legfeljebb annyi, hogy lám, ezért annyira lényeges a művelődéstörténészek munkája mellett a szépirodalom aktív részvétele a történelem, emberi sorsveszőfutások pontos megörökítése, ha úgy tetszik, följegyzése, továbbadása terén az utókor sokaságának. Akik ebből nemcsak azt érthetik meg, hogy honnan jöttek ők s milyen áron foganhattak meg, s maradhattak valahányan életben, hanem azzal is szembenézhetnek: milyen nehéz az az örökség, amit a kor élő emlékezete teherként köréjük sző, vállaikra helyez. Számomra ezért (is) megrázó olvasmány Hodossy Gyula legújabb verseskötete (*Takard be a múltamat*).

Prózaversek, versprózák; bizony, egy nagyon precíz alkotói módszerrel mintegy mellékesen a két forma közötti különbségre is rávezet a szerző; s a már megszokott szabadversballadák áradásából épül fel a költő magántörténelme, életrajzkísérlete, ami szép lassan átúszik egy nemzedék curriculum vitae-jébe. Egy olyan sorspannába, amihez foghatóval ritkán találkozunk, holott más eszközökkel gyakran kísérlik meg ezt az ábrázolást. Családragények, életrajzi narratívákból épülő novellafüzérek egymásra építése gyakran kísérli meg ezt, izgalmasan és értékesen, s találkozhatunk ugyanezen tartalom lírai ábrázolásával is, az egyetemes magyar költészet bővelkedik a szonettregények és egyéb versformákba öntött hasonló tartalmú vállalkozásokban, ám Hodossy – ez nagy erénye – különbözni tud ettől, képes egyedi hangon beszélni az olvasóhoz.

A módszere ehhez milyen egyszerűnek tűnik, épp annyira talányos. A megfejtés során válik érthetővé, miért éreztem igazán fontosnak, ide tartozónak (is) a bevezetőben említett múmiaszkennelést. Együtt az ahhoz fűzött kutatói lelkesedéssel. Mert abban mintha eme kötet „használati utasítása” jelenne meg; hiszen a szurokkal áztatott vászoncsíkba göngyölt – vagy kátránypapírral sebtében lefedett, arccal lefelé tömegsírba sodort – test nem hazudik; sem egy magyar forradalmat követő megtorlás után, sem Srebrenicán, vagy épp Bucsán; legfeljebb az követi ezt el, véltlenül vagy tudatosan, aki félresöpri a szkanner által megjelenített tényeket. Legyen ebben az esetben a szkanner maga az emberi tudat, az emlékezet, az agy, amely átvilágítja a kapott és tapasztalt emlékeket – s dönt, „súlyoz”, szubjektív ítéletei alapján azok egymásra hatásának erejéről, fontosságáról. Ez természetes folyamatként fogható fel; az alkotás minden esetben szűrlet, átpárlása az emlékezet örökölt és megtanult anyagának; s bizony, az emberi agy nem mindig képes önmaga szkannerén keresztül objektíven szemlélni az elébe táruló látványt.

Ez az objektív szemlélet jelenik meg, áthatóan, Hodossy kötetében. Ám bővítünk itt is ennek fogalmán: az, ami objektív, semmiképp sem lehet indulat- és érzelemmentes. Épp ellenkezőleg – s ezt sokan figyelmen kívül hagyják. Pedig amúgy a közmondásos utalások gyakorta érzékeltetik azt, hogy nincs objektív s egyetlenként fölfogható igazság; épp ezért az egyén átélt szenvedése, sorstörténete gyakorta épp az igazságtalan hatalmak, vagy vélt igazságok általi megtévesztések hozadéka – s minden szenvedéstörténet akkor válik sorstörténétté, ha képessé válunk eligazodni az igazodások labirintusában. Akkor, ha megértjük annak üzenetét: „S ha úgy érzed, nincs is szabadság, akkor is tűzd ki szíved fölé, minden évben, mert akkor majd lesz, mert csak akkor lesz igazi szabadság.” A kokárdáról írja ezt Hodossy, de a mondat igazi üzenete: teremts egyensúlyt a szíved s a jelképek között. A jelképek gyakorta súlytalanná válnak az ellenkező előjelű hatalmi történelemformálások sodrában, pulzálásában, ám a szív mindig segít kihallani a csöndből is azt, ami lényeges, akkor is, ha az apák, az apa „soha nem beszélt róla, / nálunk gyermekkoromban / nem volt múlt, a tegnap is csendre volt utasítva, / ha belegondolok a ma sem létezett, / csak a jobb jövő, / a hit, hogy holnap minden jobb lesz.”

Hodossy új könyve két meglepetéssel (ami azért annyira nem meglepetés) szolgál életműve egybefüggő olvasatában. Az egyik az, ahogyan immár egyértelműen átlépett abban egy újabb alkotói korszakba – szabadversei következetesen formálódnak ama ritmikus versképvilágban, amelyben minden metafora s minden hasonlat legfeljebb ha posztamensként szerepel a láthatatlan láttatásának talapzataként. Rajta a felirattal: „...ami emlékeztet a vágyódásra, / az egymás meghallgatásának Isten voltára.” A másik meglepetés, ha nevezhetjük annak, a korunkban egyre inkább eltűnni látszott irányok felé fordulása. Mert ha intertextuális kapcsolatokat keresünk, akkor kétségtelenül ezen új korszak kétségtelen jele a szakrális világ korábbinál hangsúlyosabb megjelenítése, befogadása, példázata-

tokká emelése. Ám ezen belül a szakralitás egyetemes megközelítése izgalmas; mert – számomra legalábbis – a Hodossy-versvilág ezen kötetbeni megjelenése Tagore misztikájától indul, ám annak szembesítése sem marad el (lásd egyebek mellett a *Gitanjali* 33. passzusát), s a prózaversek dór oszlopszerű megjelenésével Exupéry hangvételéig (gondolok itt a *Citadella* bekezdéseire) hajol át. Az egyetemes irodalomtörténetben egyik vállalás sem szokatlan, ám korunk lírai termésében nem igazán találunk erre példákat. Legfeljebb kivételként – de ennyire precízen s tudatosan (s leginkább bátran vegyítve a kettőt) nem sűrűn fordul elő.

Mit mondjunk summázatként? Tényként szögezhetjük le: a Hodossy-életmű utóbbi éveinek s köteteinek szürlete nemes lélekitalá érlelődik ama „hordóban”. Amit a *Veletek egyedülben* már megérezhettünk, az most, a *Takard be a múltamat*-ban szilárd szerkezetté vált. Immár bizonyossá vált a tíz évvel ezelőtt még csak óhajként írt kötet cím: *Ma elkezdődik bennünk a szeretet*. Ne kerteljünk – *elkezdődött*.

Orosz István: Sarokház

Egy verses önéletrajz újabb fejezetei

Tóth László: Rossz napok, Új versek és ráatalálások

Kevés kortárs költő mondhat magáénak olyan kötetet, mint Tóth László: *Átváltozás, avagy Az „itt” és az „ott”* című kötete, amely 2003-ban jelent meg a pozsonyi Kalligram Kiadó gondozásában. A majd 700 oldalas kötet a versek mellett négy ciklusban közli a kötetekről szóló írásokat: kritikákat, elemzéseket, vallomásokat. Már ez a szövegdömping is elbátortalanítja a kritikust, s ami még elgondolkodtatóbb: nem valami felületes szövegekről van szó, hanem a mesteriség törvényszerűségeit a legmagasabb szinten boncolgató megszólalásokról. Az életmű kisebb korpuszokkal is gazdagodott, de a 2003-as *Wittgenstein szóvivője* – amely egy testesebb alkotás – ismét jelentős állomása a mai szlovákiai magyar irodalomnak, mely 1918-ban jelent meg a Gondolat Kiadó palettáján, ismét új arcát mutatva a sokoldalú művészeknek.

Persze, ne gondoljunk valami fenomenális elfogadásról, de a fogadtatás mindenképpen figyelemre méltó. Még akkor is, ha a (jogos) kételyek is hangot kapnak a „visszhangokban”, amelyek az *Átváltozásban* jelentek meg. Az egyiket Pécsi Györgyi fogalmazta meg, a következőképpen: a Tóth László által képviselt költészeti modell elfogadottsága „ha nem is ismeretlen, de mindenképpen szervesítetlen, nincs meg a maga megfelelő befogadói, értelmezői nyelve, még kevésbé a maga költészeti iskolája... Valószínű ez az oka, hogy noha Tóth László költészetének irodalmi rangja, értéke elismert, valójában még mindig félig-meddig »idegen test« a kortárs költészetben.”

A 2018-ban megjelent Wittgenstein szóvivője (szerintem) nem növelte a szakmai elfogadottságot. Holott az előszóban megjelent igény nagy, de nem egyszerű: a szerző *A nyelv előtt* című „előhangjában” „láthatatlan, nyelv nélküli” – magára a címre utaltan – műveket kíván alkotni. Milyenek is lehetnek a „nyelv előtti szövegek”. Szövegek-e egyáltalán? Tóth itt sajátos elmefuttatásba kezd: „nyelv előtti, nyelv nélküli szöveg nincs”, de mű azonban van – szerinte. Igaz, érvel, irodalmi művekről lévén szó, ez nyelvi megfogalmazottságot jelent. Egyszermind nyelv általi beszűkítettséget is. Az alkotás a „körülhatárolt játéktéren belül

végtelen mozgásba hozása is egyúttal... Irodalmi mű létrehozásával a semmit kerítjük körül nyelvi eszközeinkkel”. „Hagyományosan azt gondoljuk” – írja a továbbiakban – ha valamit leírunk, az már bennünk készen van. Nos, ezt cáfolja. Érvelése szerint bennünk nincs semmi készen. Ezt persze lehet cáfolni, bennünk rengeteg minden van. (Akár készen is.) Azokat a posztmodern teóriákat nem kell elfogadni (Tóth Lászlótól sem), amely szerint a mű jelentése az egész közösség tudatában van, így korról korra változik. Ennek „a nyelv előtti” diskurzusnak jó áttekintését adja Szepes Erika *A mocskos mesterség* című kötet előszavában, a megfelelő cáfolatokkal együtt. A jelentésnek persze kétségtelen van némi relatív jellege, és ez realizálódhat az olvasói tudatokban, de totális relativizálása értelmetlen.

Én némileg kételkedve olvastam a bevezető azon részét, mely valami újdonságként kíván szólni a „nyelv előttiség” állapotáról. Kissé ravasznak tekinthető az a megállapítása is: „*A nyelv előtti* cím alatt tehát új verseim vannak. Nem rendeltem hozzájuk szavakat, formát, nyelvet – önmaguk szó, forma, nyelv előtti állapotát tükrözik.”

Ugyanitt írja: „Két kérdés azonban önkéntelenül adódik e helyt.”

Számomra nem kettő, nagyon sok kérdés adódik. A nyelv előtti „belső végtelen” ahogy körül keríti a „semmit”, a végeredményt tekintve ugyanolyan vers lesz belőle (lásd Wittgenstein szóvivője), mintha a nyelv utáni szövegeket olvasnánk. Akkor meg minek ez a körmönfont okoskodás? Az a bizonyos „játéktéren belüli végtelen” egy tudat állapot, amit (szerintem) megkerülni nem lehet és nem is érdemes.

A Wittgenstein szóvivője egy jó kötet, a tóth lászlói formai-tartalmi újításokkal együtt. Eszembe jut a wittgensteini filozófia egyik axiómája: „Amiről nem lehet beszélni, arról hallgatni kell.” Megfontolandó megállapítás, jelen esetben is.

Nos, ilyen előzmények után vettem kézbe a költő új kötetét, a *Rossz napokat*. Alcím: Új versek és ráतालások. Nyilván ez utóbbi a „nyelv előtti” kreációkra utal, hogy ezek is így születtek. A kötet a Gondolat Kiadó gondozásában jelent meg (ahogy a *Wittgenstein szóvivője* is). Talán a címdalton megjelenő dátum sem érdektelen: 2018–2023. A kis formátumú kötetben hat ciklus van, ami nem kevés. A címet az utolsó vers adta, a nem épp hízelgő hangulatú *Rossz napok*: a tél előtti idő, bár „fagy nincs, a lélek hideg”. Fölöttünk eltorzult hold, körünkben közérzeti tehetetlenség. Az ide érkezés és az eltávozás egyaránt értelmetlen. Tehetetlen várakozás, „Néma színen telik évadunk”. A belső üresség a kintet is megfertőzi. Bár a vers utolsó, hangulata visszasugárzik az előző szövegekre. Az első vers a *Bevezetés a kiűzetéshez*. A költő kedveli a kezdeteket, s ez a vers is egy nyitó állapot, az édenből kiűzetés szituációja, az emberré válás első stációi. A létezés „kegyetlen szürrealitása”, amivel szembe találja magát a *homunculus*, miközben az angyal már felkészül a végzetes pillanatra. Talán a szerző azt sugallja, hogy mindez az édenen kívüliség, bűnbeesés állapotának nyitánya, az összes következményekkel együtt. Az *Időző* ciklus kezdő verse az *Esszé* címet viseli. Azért is időzünk ennél, mert a szöveg Wittgenstein szóvivőjének gondolatmenetét folytatja, amikor a szerző ki-

jelenti: „Ha lehetne, én inkább *üres felületeket* írnék.” Nem látható betűket írna, nem érzékelhető formába és alakzatokba. S most jön az elképesztő álom (amennyiben nem viccnek szánták): „az ember egyszer megtanulja olvasni ezeket az üres felületeket”. Két, akár meghatónak nevezhető verssel megy tovább, mindkettő Hervay Gizella emlékét eleveníti fel. (Ez már bekerített semmiből való.) Őt idézi Tóth: „Betűk lepik el a verset.” Igen, ez metódus valahol hasonló a semmiből, az üres felületből alkotó programra. S ezen a nyomon meg tovább: „a csendet” – amely minden opust megelőz – „csakis zajongó szavainkkal tudjuk beleírni versünkbe”. Igen, Tóth azt keresi, amire a szó már nem elég... A ciklus elején több vers is az eltávozottakra emlékezik. „Gál Sándor nyitott sírgödörénél” az egek és poklok közé beszorított ember alakját szólítja elő, akit láthatatlan szárnyak emeltek, „küzdve korral, kórral... s önnön benső végtelenébe ér”. S a mélyben őrzí a „kintet”, miközben az „örök napfény esőzik” rá, megjárva a magasat és mélyet. A korán távozott Csajka Gábor elsiratása is mélyen megrázta a költőt; megidézve halottját, akinek meg kellett érnie az utolsó napot, hogy kijelentse: „innen már nem tartok sehova”. S mit sem ér a gyász, a mise, az ima, a sehova kegyetlenül végleges. Kissé vidámabb Villányi László búcsúzkodása a műhelyétől, nyugdíjba vonulása alkalmából. Mi az, amit elvisz, s mi az, ami marad utána? A kész mű – akár az életmű – helyett a részletek nem beszélnek (érvényesen). Vigasztalják a kései fényvillanások... Tóth is kedvvel merült el a baráti társaságokban, ahogy az *Időző a pécsi Hrabal-sörözőben* festi, ahol összekeverednek a szlovák és magyar emlékek, amelyek fölött Poe hollója károg... A Márai–búcsúztatás is ebbe a körbe tartozik. A *Márai Sándor lögyakorlatra indul* szembesít tragikus döntésével, ami a tudatosan végrehajtott öngyilkosság. „Az utolsó felvonás már elkezdődött”, halljuk végső monológját, s lesújtó ítélete szinte megható:

„Nyelvemben éltem mindig –
az egyetlen hazában...”

Halotti beszédet az emberi beszéd fölött kíván hallani, annyi vándorlás és a szülőföld elvesztése után. Tóth abszurd humora mutatkozik meg *A mennyei tizenegy* című költeményében, pályára állítja talán a legjobb írósapatot, de a végén Illyés, a csapatkapitány közli: a következő tétmérkőzésen a Kis Weörest egymagát küldi a pályájára, minden poszton. A költőt mindig érdekelték a poétikai kérdések. A rossz versekről írott lírai értekezése mélyen ironikus alkotás. Rossz versek léteznek, ezeket olvasni egy rendkívül nagy csapda. Egyben megállapodik: rossz verseket írni és olvasni rendkívül lesújtó dolog. S lehet, hogy a költőt rossz versei élik túl, ám a vigasz: „létük nélkül nem lenne teljes a világ”. Hasonlóan mulatságos a „miről is szól egy vers?” című pseudo-elemzése. Tóth megállapítja az esztétikai közhelyet: a versnek nincs tartalma, csak olvasata van. Az önmagunkra találás a fontos, a vers olvasása közben. A többi *blabla*.

Az *Időzés* a poétikai izmozás helyzeteit villantotta fel, a *Kánon* a mindennapok rejtelmeibe vezet. (Ne feledjük, ez már egy anti-éden, ahol vagyunk.) Tóth igazán bűvészként bánik a szavakkal, szólásokkal. A *Leghőbb vágyam: kijönni...* egy közhelyes megállapítást vesz szemügyre, s mint a macska az egeret, úgy forgatja erre-arra, áldozatának minél édesebb legyen a húsa. A „kijövések” pazar variációit állítja elénk, ami egyben mulatságos konklúzióhoz vezet: a kezdeti közhelyes mondathoz. S megjelenik a kiűzött Ádám is, ezúttal a pólai strandon, ahol társa, Éva, nem érzi túl jól magát. S nem éri be a mentséggel: „nyaralsz és kész”. Hogy mítoszról sem maradjunk le, Poszeidón lenézőn jegyzi meg:

„még ez a lagymatag népség nevezi magát civilizációnak...”

Innentől Tóth már „városi ecsettel” dolgozik, a kikötőben álmodik, a panelek sora láttán, Isten vakarja a fejét:

„biztos, hogy ezt is
ő teremtette?”

Egy kis szocióplazma tűnik elő a *Három nekirugaszkodásból*, gyerekkori emlékekkel megspékelve. Amiben a rágcsálásból rágcsálók lesznek, a szalonnából csábító szalon, a hitelezők a gumibotültetvényen kötnek ki, s ha megéheznek, cirkusz-bérletüket majszolgatják. Petri egyik verse rémlik fel előttem, amikor a budapesti *uccanő* intim vallomásokat tesz a kiszolgált pácienseknek (Szociográfia, 90'). Hérakleitosz horgászsként való megidézése kissé blaszfémikus, talán „az időtlen áramló idő” lök egyet szereplőin a magasabb dimenzió felé. A *pestis* újraolvasása némi tiszteletet facsar a patkányoknak, s az 1984 „újbeszéde” ironikusan idézi meg a szabadság torz értelmezését. „Hosszú idő után Európában is újból üzembe helyezték a háborút” – kezdődik a *Háború* című mű, s a megszemélyesített Történelemnek kell kezdenie valamit ezzel. Picasso békegalambja zavarodottan kóvályog a menetszlopok fölött, s Lucifer gúnyosan méregeti a Teremtőt, akinek megint sikerült túljárnia az eszén. A bibliai tematika ismét előjön, érdekes analógia: a szerző maga válik a teremtéssé, s csak a „kilöttyent sör szaga” emlékezet a földi valóra. Altamira már közelebb van hozzánk, a megzavarodott Én egyik keze a barlangok falán rajzolgat, a másikat az Androméda-köd habzsolása köti le. A *Se* igazolja a *Rossz napokat*, amikor azt olvassuk:

„Kint se hold, se nap,
Bent hízó penész.
Életünk üvegfalon
rianó repedés.”

A harang is kettős életű, a testet odanyomja a tér köveihez, ám a lelket kiemeli börtönéből a semmi végtelenébe. A Biblia ismét visszatér a *Csak az első* című versben, ami valóban nagyszerű tömörítés.

„Csak az első szög fájt
A több már annak aki beverte”

Az azonosulás kicsit zavaró, amint a költő idézi a megváltó perspektíváját, s a jelenet így válik irtóztató látvánnyá. Tamás apostol, a hitetlen, viszont „hisz a kérdésekben”. Szent Sebestyén – a költő szerint – „megalázható de elpusztíthatatlan”. Egy kis könyörgés az imáért, majd az *Önarckép, melyben a szerző versbéli énje maga elé tekint* című mű ad némi önigazolást. A „Karosszékben dermedt öreg” éli át – ezeket a ciklusokba rendezett dimenzióváltásokat. Arany János kései verseire emlékeztet az *Epilógus* című, melynek főhőse Ádám (a Bibliából) előregedett, orvosokhoz jár, és angyalára vár, aki kiűzi az édenből. A sírfelirat már Villon-é, aki a „lentben” éli a végső ítéletet, szemléli, amint egy „drága hölgy” selymes ölet zabálják fel a férgek. A Magritte-nek ajánlott vers akár búcsúzásnak is felfogható, amint a festő „ujjai a testmeleg semmit / markolásszák”. Az *Előtanulmányok egy lehetséges verses önéletrajzi szimfónia nyitányához* már egy másik világba vezet. A cikluscím után kapjuk a verset, ami egy valóságos „nyitány”. A születés körüli élethelyzetről jeleníti meg, a nyelv nélküli panaszkodást, ahogy „Egész lényeddel... szólígtattad az ismeretlent”. Aminek a vége az első légzés, a mellét megülő semmi. A felrémlő szabadság dereng elő: akartad-e ezt a különbségek közötti siklást... A kegyetlen vigasz is megérkezik: „vége lesz egyhamar”. S a mellből kiszorított levegő távozik a semmi törvénye szerint... A következő etap – hosszúvers – az eszmélkedés fokozatait írja le. Megjelenik az apa és az anya, a család, „űzöttek az űzött hazában”, akiktől múltat kapott, otthont, hazát. És nyelvet is tőlük. „Első szavuknak is te adtál hazát.” A szavak felfedezése következett, s hogy „egyszerre minden neked beszélt”. S körvonalazódott a megértett világ – a kapaszkodás az apába, az anyába, „még ha később szorított is e kötelék”. A tudat kialakult, a múlt, az „otthon, a nyelv, a haza”. S a kétely zárja a folyamatot: „Akartad hát? Nem akartad?”. Elfogadta a világot, „Mindegy már”. A komor televény fölött „felsebzett hold szivárog le rád a dísztelen fény”. A harmadik „előtanulmány” az utakról szól, melyeken a léptek elindultak, a fiú vitte magával a lábára kötött utakat, míg elért a hűtlen házakhoz, hazákhoz. Saruján a falu porával meg sem állt a tengerekig. Akkor pihent, ha meg sem állt, s a talpára kötött út fölött lépkedett. Ám a bizonytalanság itt is utoléri: „talán így akartad, talán másképp, de lehet, akarnod sem kellett...” Társul szegődött a távolság és az idő, az utak finom bőre megsebződött, melyek hol magasra, hol mélyre kanyarogtak. S a leglényegesebb vándorlása alatt: a nyelvvel „képes voltál megértetni magad minden időben, a legszélsőségesebb körülmények között is”. Kiderül: utolsó útja is az első lesz, s kilátás nyílik a „térseges terekre és az idő időtlen zugaira”. Személyes döntés nélkül is.

S lezárul a lázas múltidézés, mintha megnyugvás, beletörődés érződne az utolsó két ciklusban, *A lélek, ha...*-ban és *Szanálásban*. Legalábbis a *Kertemen túl* erről beszél, amikor így indítja a verset:

„Már nem lázadok,
talán ha magam ellen...”

Megérinti az elmúlás, készül a „duhaj fogadásra” odaát lévő barátaival, egy olyan alak, akit már nem hajt sem láz, sem lázadás. Az általánosság, mely a születés és eszmélkedés idézését jellemezte, itt már személyesbe fordul. *Régimódi történetről* beszél itteni versében, amikor egy rollerbaleset érte, és beteg apja és anyja megrémült a vérző kisfiútól. Apja orvoshoz vitte, kétségbeesetten, s megérve visszafeküdt az ágyába. Az újbóli találkozások halála miatt elmaradtak. Felrémlik gyerekkori hegedülése, a Homokos édene, ahol a kacsák, libák úszkáltak a kis tavacskában. Közli észrevételeit a szeretet útjairól, az Örökkévaló figyelméről, s választhat az ima és a nyálfreccsentő düh között... „A lelkünk egy sün.” – kezdi újabb versét, aki helyét keresi a szív „piros almája mellett”. *A Szanálás* is hasonló, végelszámolás-hangulatot sugall, mely a kerti tuják ápolásáról ad helyzetképet, meghallgatja a „zengő kertet”, s felfedezi a pöttöm bogarat, melynek „kitüremszik/benső végtelene”. A kertből merít a *Mást az ág...* című vers is, mely a gyökér, a törzs, az ág funkcióit vizsgálja, s megállapítja, a gyümölcs már idegen, a kert egészéhez képest. A végső *Szekvenciákban* olvashatjuk az optimizmust sugalló sorokat:

„Anyám mosolya odafentről
gyermekem nézése idelent
határozószók dadogása bennem
hány ige s igekötő még
nő ami fogy
Lassan elfogy belőlem
lassan el a szó...”

A lételméleti, ontológiai kalandozások után a költő megtér a semmiből indult teret és időt hódító útvonalról a hazai kis kertbe, s kanyargós útjai elcsitulnak az ott-honi meghittségben. Talán ismét kiderül, Tóth László az egyik legfilozofikusabb költőnk, aki képes különös teóriát képezni költeményeihez, amelyek (szerintem) akkor is jók, ha nem „nyelv előtt” születnek. Tudjuk, hogy a „leírt” szöveg „nincs kész”, s nem is kell, hogy kész, hanem poétikailag elfogadható legyen. És Tóthmester ebben a tekintetben kiválóan teljesít.

(Gondolat Kiadó, 2023)

Hármas szellemi mérőföldkő

(Füzi László *Fent s alant* című könyvéről)

A több évtizedes szerkesztőivel párhuzamosan felépített elemző-értelmezői életmű természetes dinamikája, az újabb kutatási eredmények közreadásának szándéka mellett a jeles irodalomtörténész születésének 70. és Németh László halálának 50. évfordulója is indokolta Füzi László *Fent s alant* című tanulmány- és esszékiötetének közelmúltbéli megjelenését. Az írói oeuvre teljesebb megismeretetésének nemes ügyét eddig is híven szolgáló és jelentős mértékben elősegítő Nap Kiadó gondozásában készült könyv fontosságát jelzi, hogy miközben jól illeszkedik a szerző recepciót gazdagító – mára megkerülhetetlen – munkáinak sorába, egyszersmind közel dekádnyi hiányosságot pótol, hiszen hasonló jellegű gyűjtemény (Monostori Imre: *Válogatott tanulmányok Németh Lászlóról*) legutóbb 2016-ban, ráadásul ugyancsak a *Magyar esszék* szériában, látott napvilágot. A korpuszt képező két egységbe rendezett nyolc írás szinte mindegyike – a közreadott formában vagy más változatban – helyet kapott már különböző folyóiratokban – a Forrás, az Alföld, a Tiszatáj, a Magyar Művészet és a Magyar Tudomány 2008 és 2024 közti folyamaiban (a tavalyi esztendő e tekintetben különösen termékenynek bizonyult) –, örömteli azonban, hogy így együtt, egymást erősítve is olvasásra kínálják magukat.

Kivételt az első rész címét is kölcsönző dolgozat jelent, amely egészen új elemként hangsúlyos pozícióba, a kötet élére került. Az „örültség” éveiben Németh László Sajkodig vezető útján kalauzol végig a szerző, rámutatva a vidéki „időszakok” pálya mintegy felét kitevő tartamára, az író állandó változásigényére, amelynek eredményeként szinte folyamatosan mozgásban volt, a vő, Lakatos István főorvos kronológiája nyomán számba véve a hosszabb-rövidebb ideig befogadó településeket, a hozzájuk kapcsolódó életeseményeket, saját műveket (külön említve a már sárospataki tartózkodás során tervezett, végül el nem készített *Jézus-regényt*) és fordításokat. A történeti viszonyokkal együtt módosult egzisztenciális helyzet és a családon belüli gyakori feszültségek éppúgy a „menekülés” fenntartása mellett hatottak, ugyanakkor – a vásárhelyi évek, szentesi, kecskeméti és más elképzelések bizonyítják – rendre felmerült a tartósabb megállapodás, a tovább-tovább űző „örültség” leküzdésének vágya is. Füzi László összegzése szerint:

„(...) lehet az is, hogy az állandó mozgás, helyváltoztatás, a legkülönbözőbb ütközések megélése kellett ahhoz, hogy a mondandóját és vélt igazát az életéhez kösse, s cipelje magával hosszú éveken keresztül. Maga a jelenség azonban arra késztet bennünket, hogy a sajkodi korszakról szólva figyeljünk majd a megállapodás mozzanataira is...”

Németh Ágnes férje, az említett szemész főorvos visszaemlékezésének idézése fontos elemként hozta be az író konstans szorongását, amely odáig fajult, hogy az '50-es években elhurcolástól való félelmében rendszeresen ciánkálit hordott magánál, hátha szükségessé válik a gyors halál. Ezt a szílat bontja ki teljesebben a szép gesztussal Domokos Mátyás tiszteletére ajánlott „*nála mindig volt mérég*” című tanulmányában a szerző. (A citátum Polcz Alaine-től származik, aki '56-tal kapcsolatban nemcsak ezt jegyezte meg Németh Lászlóról, hanem arra vonatkozó felvetését is, hogy a forradalom leverése ellen az írók öngyilkossággal tiltakozzanak.) A Démusz Ella miatti korai pisztolyos kísérlettől követi nyomon Thanatosz életösztönöket leépítő és az irodalmi alakok sorsának formálásában is megmutatkozó munkáját, az „alant” lélektani helyzetének momentumait. Ezt a pszichózist tények is táplálták, Illyéssel például akkor felezték el és rejtettek cipőjükbe zsilettpengét, amikor kiderült, hogy ők is szerepelnek a Gestapo letartóztatási listáján, és Felsőgödön, a szülők házában várták az értük érkező autót. A belső feszültség és vele az állandó készüllet minden, az írásokért, a vélemény vállalásáért lehetséges retorzióval fenyegető időszakban (így 1947-ben, a Magyar Közösség elleni koncepciók per idején vagy – miként Polcz Alaine említette – az '56-os forradalom és szabadságharc leverése után) fel-felerősödött, s egészen sohasem szűnt meg. Ám a hullámvölgyek tapasztalatai is kihasználhatók voltak arra, hogy birtokukban az alkotó újra felfelé, „az önépítkezés irányába indulhasson el”.

A kötet legterjedelmesebb, ugyancsak méltó módon a Németh László-kutatásban meghatározó jelentőségű eredményeket elért (ezekkel a saját közlést is megalapozó) Monostori Imre emlékének szentelt tanulmánya innen lép tovább, és az író pályájának 1956 utáni alakulását tekinti át. Pontosabban annak a sajkodi időszaknak a kezdetét, amelynek szövegei az elemző irodalomtörténészhez is bevallottan legközelebb állnak. Előzményeként röviden vázolja Németh forradalmi napok alatti tevékenységét, kitérve a megtorlástól való félelemmel vegyülő mámorára, „emelkedő nemzet”-be vetett hitére, reményére a „minőségssocializmus” irányába mozdulásra, érinti a szovjet csapatok bevonulását, a bukást követő vándorlás eseményeit (köztük *A magyar forradalomról* c. „emlékirat” születését, amelyet joggal nevez a „politikai helyzetelemzés mintadarabjára”-nak), visszatérését családjához, akiket – Magda lányáék mintájára – Nyugatra menekülésre akart rávenni, majd balatonfüredi szívkórházi kezelését, ahonnan 1957. március 4-én érkezett a fűtés nélküli, üres nyaralóba. Elvonulása, taktikai elhúzódása ellenére őt is elérte az új hatalom megnyerési kísérlete, amellyel szemben – ahogy korábban – passzív maradt, a megítélt Kossuth-díjat sem vette át személyesen, a vele járó összeget a hódmezővásárhelyi Bethlen Gábor Gimnáziumnak adományozta,

így rövidesen újra támadások keresztüzébe került. Noha az orosz irodalom fordítójaként delegációval utazhatott a Szovjetunióba, közben az Írószövetség újralakuló ülésén a választmányból is kihagyták, munkái kiemelt szerkesztői figyelmet „élveztek” és a hozzájuk kapcsolódó „elvi állásfoglalások” fogalmazói mindig ugrásra készen álltak. Füzi László a teljesség kedvéért ugyanakkor arra is rámutat, hogy a sajkodi évek, évtizedek termékenységet (egyúttal a betegség, a hipertónia terápiájaként) a balatoni táj szépsége, a nyugodt természeti környezet és a szellemi társak közelsége egyaránt elősegítette.

Az ottani időszak egyik legjelentősebb teljesítménye, az *Irgalom* értelmezéséhez kínál – szerényen – adatokat, összefüggéseket *Kilépés az irodalomból* című tanulmányában a szerző. Németh utolsó regénye kapcsán megemlíti annak távoli rokonságát a pályaindító *Emberi színjátékkal*, születésének elhúzódását (amiben az édesanya érzékenységének tiszteletben tartása is szerepet játszott, így a munkának csak az ő halála után kezdett neki), a hadifogságból hazatért apa történetének méltó ábrázolási szándékát, a közben Illés Endrével folytatott levelezés tanulságait, a tőle kapott szakmai-baráti ösztönzést és a különböző jellegű írásokból (így *A „vallásos nevelésről”* c. esszéből) kibontható eszmei hátteret, saját etikai rendszert. Nemcsak nyelvi tisztasága, világos gondolatvezetése, filológiai pontossága példaértékű, de az a fajta kollegiális odafordulás is, amellyel az irodalomtudós elismeri és kiemeli más kutatók eredményeit, új szempontokat érvényesítő, új ismereteket kínáló közléseiket. Ekként Bálint Ágnes pszichobiográfiáját (*Télemakhosz bolyongásai*), amely a szülői mellett Németh László nagyszülői örökségét is feltárja, élet és mű számos rejtett összefüggésére világítva rá, többek közt az *Irgalomban* is megjelenő „rossz vér” családi eredetét, a hűtlenség az apa távollétében anyai részről megtapasztalt, traumatizáló továbbélését illetően. Fontos Füzi László végkövetkeztetése is, miszerint az író a regény készültekor önmagával, önnön emberiszonyával küzdött meg, Kertész Ágnes fejlődéstörténetének felmutatásával pedig győztesen lépett ki a belső és külső harcok arénájából, zárt életműve nyitottá vált, Szabó Zoltán terminusait átvéve: a társadalom teremtette szerepből újra visszatért természetes ember voltához az alkotó. Műve, mint szellemi végrendelet, a jövőnek küldi a remény érvényes üzenetét.

Az ajánlásokhoz, figyelemfelhívásokhoz hasonlóan szép szerzői gesztus az első önálló kézikönyvet (*Németh László alkotásai és vallomásai tükrében*) jegyző Vekerdi László értelmezéseinek áttekintése („*Nem alkotok képeket*”). A több tudományágban is jeles, sokoldalú, eredetileg orvosi végzettségű történészt, könyvtárost egykori élő kapcsolatuknak köszönhető személyes érintettsége mellett a Goethe-féle kiismerhetetlen író iránti természetes érdeklődése szinte magától értetődően vitte az oeuvre közelébe. Úttörő munkáját reflexiók sorozatának nevezi az elemző, amely ugyanakkor csupán az önéletrajzi írásokra építve is minőségi életrajzi vázlattá állt össze. A vizsgálódást a további, egy-egy jelenséggel, művel foglalkozó szövegekre és előadásokra kiterjesztve, erényeiket számba véve pedig – a születés

százados évfordulója alkalmából még inkább – jogosan állapítja meg, hogy azok közös megjelentetése is szükséges és időszerű lenne.

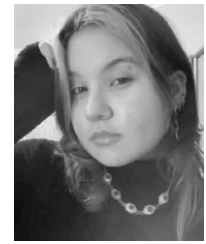
A könyv második, rövidebb egysége a kanonizáció újabb szakaszát, annak történéseit, eredményeit veszi górcső alá. A *Centenárium utánban* hat esztendő távolából összegzi a 2001-től megvalósult kiadói, szerzői vállalkozásokat az eszszéirő. Bemutatja Németh László hézagpótlásként megjelent munkáit (köztük az életrajzi műveket és naplókat) és a tematikus válogatásokat, külön elismerve Ekler Andrea a világirodalmi tanulmányok tárgyhoz kötődő időrend szerinti összeállításában kitűnő szerkesztői gondosságát, filológusi pontosságát. Ugyancsak kiemeli az életmű egyik legavatottabb kutatója, Monostori Imre a recepció történetét 1925-től a jelenkorig áttekintő, kismonográfia-értékű utószóval kísért nagy szöveggyűjteményét („*Én sosem kívántam más emlékművet...*”), az „*Európai látókörű magyar*” c. kiadványt, amelybe az emlékezések, személyes vallomások javát fogta egybe az irodalomtörténész pályatárs, valamint a gondolkodó megismerését segítő „motívum-tár”-át (*Németh László esszéírásának gondolati alaprétegei*). S utóbbi mellé a Németh László Társaság 2004-es tanácskozásának Tiszatájban publikált anyagát, *A prózairó Németh László* c. debreceni konferencia kötetét, az abban is közlő Bertha Zoltán *Világképteremtő enciklopédizmus*, illetve a helyi vonatkozásokról Bakó Endre *Debrecen, lelkem székvárosa* című könyveit, továbbá Kószegfalvi Ferenc 1987 és 2003 közötti bibliográfiáját állítja példaként. Ezzel együtt hiányérzetéről sem hallgat, ami akár – közel két évtizeddel később – a maiaknak is adresszálható: a hivatásos, értő olvasók távozásán túl a szellemi világunkat és társadalmi életünket uraló közönynek tulajdonítható a méltó visszhang, az újabb értelmezések elmaradása.

Nagyobb látószögű képet kínál a *Kánon, újraértelmezett múlt és történetiség* című írás, amelyben Füzi László elsőként az életmű megjelentetésével kapcsolatban addig egészben, részben teljesített, vagy még hátralévő feladatokat veszi számba, természetesen a leginkább szükséges, filológiai szempontokat is érvényesítő, hiteles és teljes kiadás igényét helyezve középpontba. Amíg ez az alap nincs meg, komplex felépítmény sem várható, „...amíg azokat (ti. a lehető leghitelesebb és -teljesebb szövegváltozatokat – SZP) nem ismerjük, nincs is miről beszélnünk” – vallja. Ennek megfelelően a recepcióból mindössze három szerző munkáit vizsgálja vázlatosan: Sándor Ivánét, Grezsa Ferencét és Vekerdi Lászlóét. Ám mellettük, legalább név szerint, felsorolja azokat a kutatókat, akik érdemben segítették a kanonizáció folyamatát, beleértve a már említett, többször hivatkozott Bálint Ágneszt vagy Monostori Imrét, és méltatja a családtagok, a „Németh-műhely” ügy iránti elkötelezettségét is. A folytatás lehetőségét reálisan a Grezsa Ferenc által megírt hármast kiteljesítő, két fennmaradó korszak-monográfia (az indulás és a sajkodi időszak) és a fehér foltokat eltüntető, hiányzó résztanulmányok elkészítésében látja, amit már – reményei szerint – életre és műre nagyobb történeti távolságból tekintő, az eddigi utóélethez is másként, csupán befogadóként viszonyuló fiatal irodalomtörténészek, történészek fognak megtenni.

Az *Ütközések, megbékélések*hez hasonlóan a záró, személyes emlékidézéssel szép búcsúesszévé emelt kritika (*Vonulatok egy képzeletbeli könyvből*) Monostori Imre alakja, életműve, annak kapcsolódó, impozánsan terjedelmes fejezete előtt tiszteleg. Az évtizeddel idősebb és ezért harmadikként évfordulós (hiszen idén lenne 80 esztendő) tudós kolléga, szerkesztő-pályatárs és barát még életében befejezett, de kézbe már nem vehetett kötete (*Németh László életművének fogadtatása 1925–2020*) felépítését, tartalmát – természetesen az előzmények tárgyalása után – így foglalja össze a recenzens: „A könyvben a szerző Németh pályájának alakulását, írásainak egymásra következő sorát követve csomópontokat alakít ki, s egységes rendszerbe foglalja a csomópontokhoz, írásokhoz kötődő, a recepció részét alkotó írásbeli megnyilvánulásokat, ahogy a könyv alcímében is áll, 1925-től 2020-ig, azaz mintegy száz év fogadtatástörténeti anyagát ismerteti.” Az egyes csomópontokra külön kitérve rámutat, hogy az elemzések egy monográfia alapvetéseit kínálják, együttesükből pedig a pálya teljessége mellett a jelzett évszázad magyar szellemi életének keresztmetszete is kibontakozik.

Füzi László *Fent s alant* című könyve – amint a fentiekből kitűnik – hármas mér-földkő: egyfelől a saját, érezhetően kedvvel járt értelmezői út jelentős, az utóbbi időszak teljesítményének (rendre szükségszerű) összegző értékelését elhozó állomása, másrészt méltó kettős, hármas évfordulós, sajnálatosan nemcsak sugaras ünnep, harmadsorban az újabb veszteség, s a még inkább eluralkodó általános közöny idején talán a Németh-recepciót nyugvópontjáról kimozdító, ösztönzőleg ható példafelmutatás. Hármas, háromszoros megbecsülésre érdemes.

(*Nap Kiadó Kft., Budapest, 2025*)

A zenélő fadoboz

Kopp, Kopp, Kopp, Kopp...

Szörnyen hideg volt aznap is. Már harmadnapja, ráadásul az a fajta, ami ellen az ember legmelegebb kabátja is kevés lenne, hogy melegen tartsa lassan fagyossá vált testét. Mi bent voltunk a kis házikóban, mint minden egyes délután, amikor az egyetlen foglalkozás az volt, hogy vártuk a másnapot. Én a kicsiny kanapén jól betakarózva is vacogtam, eközben próbáltam bármi másra gondolni, mintsem arra, hogy mennyire lennék inkább egy tengerparton, vagy például Marokkóban. Szemem folyton a kandalló melletti fákkal megrakott dobozra tévedt. *Nem tehetnék rá a tűzre, legalább kettőt?* – egyre csak erre gondoltam, de sikerült uralkodni magamon. *Majd, ha Ő fázni fog, rak rá.*

De alig látom őt. Folyton fent van az emeleten, naponta egyszer, pontban ebéd-időben fut le a földszintre. Fent nevet, táncikál és dalolászik, mintha az emelet egy teljesen másik hely lenne; egy hely, ahol nem kell attól félni, hogy mikor szakad be újra a tető, mikor fogy el a fa. Mintha ott meglenne neki mindene, holott sosem volt semmije. Csak ő és a zenélő – kissé megkopott – fadoboza, melyet minden délután és este alaposan felteker, hogy órákig táncoljon. Ha pedig éppen nem táncol, a benne lévő fából faragott fiút nézegeti, simogatja, puszilgatja.

Kopp, Kopp, Kopp...

A lépcsők felől apró dörgésekre lettem figyelmes, szemem pedig már tapadt is a falon lógó órára, ám legnagyobb meglepetésemre még messze álltak a mutatók déltől. Mikor meglátott, megtorpant, majd hatalmas, égszínkék szemeivel hosszasan rám mered. Édesapja kötött, barna pulcsiját viselte, ami egy kicsit viccesen állt rajta, tekintve, hogy ha lenne egy testvére, ketten is beleférnének.

– Lenne egy kérdésem, ha nem gond – mondta alig hallhatóan, kis kezével a fadobozt markolászva. Gyengéden rámosolyogtam (figyeltem arra is, hogy szemeim is mosolyogjanak az ajkaimmal együtt, mert az valamiért nagyobb biztatást ad a gyerekeknek), és bólintottam. Az ő szája is felgömbült egy hangyányit, majd közelebb jött, kinyitotta a fadobozt, és az arcomba nyomta. Nem nyúltam érte, hogy megérintsem, vagy a kezembe tarthassam. Az első alkalommal, amikor megpróbáltam, hangos sírásban tört ki, kiabált és toporzékolt, egész nap ki sem mozdult a szobájából.

– Miért van a fiú előtt még egy lótuszlevél, ha nem tud rálépni? – kérdezte. Szemei élesen figyelték minden reakcióm, kis ujjával pedig a fadoboz belsejébe

mutatott. Hosszasan nézegettem, hümmögtem párat, próbáltam úgy tenni, mint aki mélyen elgondolkozik ezen az érdekes kérdésen, holott az legelső pillanattól fogva tudtam a választ.

– Tudod, valamikor ott egy lány állt. Gyönyörű, sötétkék ruhája volt, hosszú szőke haja, kezét a fiúéba temetve forogtak együtt, akárhányszor valaki feltekerte a dobozt. Anyukád azonban egyszer leejtette, a lány pedig kiesett belőle, azóta nem találták meg – mondtam, miközben én is élesen figyeltem minden mozdulatát. Szemöldökét összehúzta, tekintete a dobozon ragadt, mintha így tisztábban hallaná, amit mondok. Egy ideig meg sem szólalt, csak találgatni tudtam, vajon mire gondolhat. Kíváncsiságom azonban nem tartott sokáig, ugyanis mikor hátránézett a farakásra, azonnal tudtam, mi lesz a következő lépése.

– Emlékszem, egyszer azt mondtad, hogy te bármire képes vagy. Csinálj nekem az egyikből egy olyan lányt! Pontosan ugyanolyan akarok, mint amilyenről beszéltél – parancsolt rám, a háta mögötti farakásra mutatva. Akaratlanul is kiszökött egy sóhaj az ajkaim közül. *Sok dolog van, amit már nem fog tudni megtanulni. Az egyik ilyen jól hallhatóan az illem.* Eszem ágában sem volt tiltakozni kérése ellen, így a kényelmes kanapét elhagyva nekiláttam a munkának. Seperc alatt meg is voltam, ő pedig csillogó szemekkel bámulta, ahogy ráillesztem a lányt a másik ló-tuszlevélre. Kuncogott, és már szaladt is fel az emeletre a fadobozzal. Rövidesen már a zenét is lehetett hallani, én pedig elképzeltem, ahogy ringatózik a szoba új, apró vendégével, vagy éppen azokkal a szépséges szempárokkal figyeli a két szerelmes táncát.

Másnap mintha kicserélték volna. Nem szólt egy szót sem, rám se nézett. A következő napokat dühös tekintetek, durcás morgások, összeszorított szájak követték. Fent egyre rövidebb ideig szólt a zene, de annál tovább tartottak a kiabálások, az elfojtott sírások és toporzékolások. Bár letről nem lehetett hallani, mit kiabál, vagy hogy pontosan kinek kiabál, de azt, ahogy dolgokat dobál a földre, illetve vág a falhoz, na, azt tökéletesen. *Egyáltalán nem érdeklő, hiszen nagyon jól tudja, hogy nem fogok felmenni. Az emberek azt hiszik, hogy a hozzám hasonlóknál nem léteznek korlátok, de valójában mindegyikünk keze meg van kötve, még ha nem is olyan szoros a csomó.*

Nem sokkal később kis termete lent termett, és a farakáshoz lépdelt. Egy párat elvett a helyéről, majd elhurcolta őket a kihült kandallóhoz, én pedig feljebb ültem a kanapén.

– Vidd azokat még vissza, csak holnapután tehetünk rá. Az idő kezd melegebb lenni, ha fázol, vedd fel a kabátod, és menj ki egy kis időre. Ha gondolod, ki megyek veled én is – mondtam, de úgy látszik, szavaim süket fülekre találtak. Egyszerűen bedobta őket a kandallóba, majd meggyújtotta. Frusztráltságomban visszadőltem, és hagytam, hadd csinálja azt, amit akar. *Kíváncsi vagy, mi lesz, ha megtöri a rendet?* Mosolyom azonban már nehezen tudtam elrejteni, mikor teljesen hátat fordított nekem, azt gondolva, hogy így talán nem látom, ahogy bedobja a nemrég készített falányt a fellobbanó lángok közé.

Kopp, Kopp...

A napok visszaálltak a régi kerékvágásba, mindennap ugyanúgy telt. Mióta a vártnál hamarabb melegítette be a kunyhót, vészesen csökkent az összegyűjtött fa mennyisége, ráadásul az időjárás sem nekünk látszott kedvezni a következő hetekben. Ma a délutáni órákban is volt szerencsém látni őt. Szemei puffadtak voltak a sírástól. Léptei szaporák voltak, ahogy közeledett felém a fadobozzal, mintha csak egy bántott lelkű kisgyermek szaladna édesanyja karjaiba.

– Segíts, segíts! – hajtogatja folyamatosan, a dobozt újból felém mutatva. Egyetlen pillantás elég, hogy megállapítsam, mi a probléma, mitől tört össze ennyire csöpp kis szíve.

– Nézd meg, letört a jobb keze. Én csak meg akartam simogatni, és a semmiből leesett. Segíts rajta – sírta tovább, a másik, ökölbe szorított kezét kinyitva, amiben ott lapult a letört kéz. Tehetetlenségét látva enyhén megráztam a fejem, ugyanakkor kérései számomra parancsok, úgyszólván cselekednem kellett. Elvettem kezéből a leesett testrészt, majd gondolkodás nélkül óvatosan a dobozt az ölembe helyeztem. Lassú pillantásokat vetettem felé, újabb kitörését vártam, csak hogy éppen az ellenkezője történt. Semmi. Közelebb jött, könnyekkel teli szemében ugyanazzal az aggodalommal figyelt. *Be kell valljam, bámulatosak olykor az emberek. Magatartásukat és önzőségüket egy pillanat alatt el tudják dobni, ha kétségbeesetten várják a segítséget.*

– Szerintem ez mind az ő hibája – motyogta halkán könnyeit törölgetve.

– Kié? – kérdeztem, ám pontosan tudtam a választ. Muszáj valamilyen módon elterelnem a figyelmét, csak egy szempillantásnyira, amíg ráillesztem a fafiú kezét a helyére.

– Azé a lányé. Elvette tőlem a fiúm. Csak azzal a lánnyal akart táncolni, velem pedig már nem – válaszolta szipogva egy idő után.

– Miért ilyen fontos neked ez a fiú? – tettem fel újabb kérdésem, és amíg gondolataiban merülve a választ kereste, elég időt kaptam ahhoz, hogy elvégezzem a kérését.

– Mert ő mindig itt volt nekem. Törődik velem, meghallgat, és annyiszor táncol velem, ahányszor csak akarom. Biztos vagyok benne, hogy nagyon szeret engem, és én is nagyon szeretem őt – válaszolt, s hangjában már egy csepp öröm is érződött, ahogy visszagondolt a közösen eltöltött emlékekre. Én erre csak figyelmesen bólogattam, mivel nem tudtam olyan válasszal szolgálni, ami az ő esetében hasznosítható lenne.

Normális, ha egy gyermek kötődik kedvenc játékához vagy plüssállatához, ám ez a kötelék általában fokozatosan megszűnik, ahogy a gyermek érzelmileg és szociálisan egyre érettebbé válik. Amikor kötődési problémák alakulnak ki bizonyos tárgyakkal kapcsolatban, az számos tényező eredménye lehet. Ez egyfajta érzelmi pótlékként működhet, amely megnyugtatót vagy biztonságot nyújt számukra. Ő pedig fiatal kora ellenére néhány tragédiát átélt már, még akkor is, ha erről kevés, vagy semmilyen emléke sincs. Meg ne tévesszelek titeket, én csak amolyan külső megfigyelő vagyok, nem a nevelője.

Egy kis ideig minden idilli volt, aztán jött egy újabb dühkitörés. A mostani alkalommal már hallhatóbbak voltak az ordítózásai. A fafű bal karjáról harsogott, feltételezem, ennyi időbe tellett, hogy az is letörjön. Nem hibáztatom, hiszen több száz évet megélt már. Felültem a kanapén, készenlétben, ha esetlegesen megint segítségért sietne. Csakhogy nem történt semmi. Hisztériája is a megszokottnál hamarabb abbamaradt, aztán csend.

Kopp...

Sok szempontból rendkívülinek tartom a gyermeki elmét, sőt egyenesen különlegesnek. Különleges a rugalmassága, tanulási sebessége, kreativitása és érzékelése miatt. Nyitottak mindenre, ami számukra új, és gyorsan alkalmazkodnak hozzá. Szeretnek a jelenben létezni, a múlt lényegtelen, a jövő egy ismeretlen kifejezés.

Újabb cudar idők köszöntöttek be. Csupán pár percet lehettem kint, de testem szinte azonnal átfagyott. Amint beléptem az ajtón, az órára nézve tudatosítottam, hogy már délt ütött az óra, ő azonban még sehol. Fent szólt az ismerős dallam, ám az nem igazán csengett úgy, ahogy azt minden nap hallom. A folyamatos szölongatásaimra sem jött visszajelzés, sejtettem, hogy valami nincs rendben. Összeszedtem magam, és körülnéztem. A kandallóban az utolsó fadarabok égtek. *Bocsáss meg!* Ez volt az utolsó, amit elmormogtam gondolatban, mielőtt felmerészkedtem az emeletre.

...

Felérve egyenesen az ajtóhoz léptem, majd kopogás és egyéb kérdezgetések nélkül benyitottam. Az előttem megnyíló kép pedig választ adott minden bennem felmerülő kérdésre. Szemben velem a kislány hevert, kihűlt teste ellenére is vigyorgott, mintha a világ legszebb álmát álmodná.

A nagy fa

Régen, mikor még az öcsémmel kicsik voltunk, elmentünk játszani a közeli erdőbe. Nagyon szerettünk ott. Ha bújócskázni akartunk, könnyűszerrel lehetett azt is. Bár a fák sűrűn nőttek, terebélyes lombkoronájuk bőven átengedett annyi napfényt, hogy ne legyen sötét, és a kistesóm ne féljen. Fogócskázni ugyanolyan jól lehetett, a fák között szlalomozva akár órákig rohangáltunk.

Ezen a reggelen is így történt. Felkeltünk az erdőszéli kis kunyhónkban, felkaptuk foltozott ruháinkat, és már rohantunk is a rengetegbe. A reggeli rutin már a játék része volt. Aki elsőnek jut ki az ajtón, az választ játékot. Az öcsémé lett az érdem. „Fogócska!” – kiáltotta gyermeki hangján, kezeit a levegőbe emelve. Mosolyogva bólintottam, majd felvettem a startpozíciót, és elkezdtem leszámolni az öt másodpercnyi előnyét. Futásnak eredt. Pici lábai port vertek a talajon. Az a töpörödött ördög alig ért a vállamig, de úgy kapkodta a lábait, hogy szinte egy élethosszig tartott elkapni. Ezért szeretem jobban a bújócskát. Ott mindig elárulta magát a rosszalkodó kuncogásával. Utána eredtem. Megkezdődött a harc. Fáradhatatlanul cikázott a vastag törzsek között, én meg botladoztam utána. Így ment ez talán egy, vagy két órán át. Amikor már szinte haldokoltam, s csak úgy kapkodtam a levegőt, számba vettem két ujjam, és füttyentettem egy nagyot. Az öcsém rögtön megtorpant, és kérdőn nézett vissza rám. Én válaszul csak lehuppantam a földre, és szétterültem a csiklandozó fűszálak közt. A fák lombjai közül gyönyörű alakokban törtek át a nap vakító sugarai. A harmat megnedvesítette már így is agyonizzadt hátamat. Lehunytam a szememet. De ez az idill nem tartott sokáig, ugyanis pár másodperccel később az öcsém idegesítő feje jelent meg felettem.

– Mi van? Kipurcantál? – Gyorsan utánakaptam a kezemmel, hogy jól fejbe kólintsam, ám ő gyorsabb volt, és elugrott az ütésem elől. Mellém vágódott a fűbe, és együtt néztük a lombokat.

– Mit játszunk? – kérdezte suttogva.

– Nem tudom – fordultam felé –, valami jót.

– Sétálunk? – kérdezte, majd talpra ugrott, és már nyújtotta is a kezét, meg sem várva a válaszomat. A kis nyamvadt pokolfajzatnak mindene volt a mozgás. Mint ha férgek nőttek volna a fenekében. Fáradtan megfogtam a kezét, és hagytam, hogy felsegítsen.

– De ha sietni mersz, én esküszöm, hogy sarkon fordulok, és itt hagylak a csudába egyedül! – Erre ő csak morcosan rám nézett, majd bólintott. Körbenéz-

tem. Réges-régen letértünk az útról. Nem tudtam, merre lehetünk, abban viszont szinte biztos voltam, hogy ezzel egyedül vagyok, így nem szóltam egy szót sem, mikor a testvérem a még sötétebb rengeteg felé vette az irányt. Már többször elvesztünk volna az erdőben, ha ő nem volna olyan jó a tájékozódásban. Bár gyorsan szaladt, mindig meg tudta mondani, hogyan tudunk leggyorsabban eljutni a hazavezető ösvényhez. Mindig azt mondta, hogy megjegyzi, merre szalad. Eleinte nem hittem neki, így mindenféle jelekkel jelöltem az utunk. Idővel viszont meguntam ezt, és inkább a fogócska kergetős részére koncentráltam, ami így sem ment fényesen.

Ahogy sétáltunk, hirtelen egy tisztásra keveredtünk. A nap már majdnem feltűnt járt. Nemsokára dél. Vissza kellett volna érnünk. Ám az öcsémet ez a legkevésbé sem tudta érdekelni, amikor meglátta, mi vár ránk a tisztás túloldalán. Egy óriási fa. De amikor azt mondom, óriási, úgy értem, hogy szó szerint óriási. Mint egy óriás! Olyan magas lehetett, mint egy kisebb hegy, és olyan széles, hogy ha a falunk összes lakója körbe próbálná ölelni, akkor sem sikerülne. De nem ez volt az, amin a legjobban megakadt a szemem. Hanem hogy ez a fa tökéletes volt a mászásra. Imádtam mászni. Főleg fára. Bújócskázáskor általában a fák ágai közt húztam meg magam. Sokszor fogócskánál is, ha éppen engem kergettek, és szükségem volt egy kis időre. Az öcsém rám nézett. Én meg őrá. S ezzel meg is egyeztünk abban, hogy ma nem megyünk vissza ebédre. Bármennyire gyerekes is, nekem meg *kellett* másznom azt a fát. Fizikai szükséglet. Akár a tiltott alma Évát, engem ez a fa csábított. Mintha el lenne varázsolva. Futásnak eredtem. Ne kiugrottam a törzsének, és máris a második ágnál tartottam. Az öcsém lassan, óvatosan mászott utánam. Időnként megálltam, hogy bevárjam őt, addig a tájban gyönyörködtem. A fa feléig mászhattam fel, amikor egy kis balkonszerűséget találtam. A placc félköríves volt, körülötte, mint a fonott kosár falai, úgy keretezték az ágak. Felmásztam rá, és körülnéztem. Ha ez a kis építményszerűség a természet szüleménye, akkor ez biztosan egy áldott hely. Ahogy ezen tűnődtem, és mosolyogva figyeltem az innen hangyának tűnő öcsémet, valami megmoccant mögöttem. Villámgyorsan megpördültem, mire egy – eddig általam észrevétlen – csapóajtón keresztül kimászott egy fiatal hölgy. Haja hosszú volt, és szőke, mint az enyéem. Arca szeplős, szeme kék, mint az öcsémnek. Csodálkozva néztem a tündéri szépséget. Ő pedig engem, megszeppenve.

– Ki vagy? – kérdezte.

– Megjöttem! – kiáltotta az öcsém, ahogy felbukkant az erkély peremén. A hölgy láttára viszont ő is lefagyott.

– Bocsánat... Kik vagytok? – helyesbített a lány.

– Mi... ööö... – hebegett a fivérem.

– Mi a faluból jöttünk. Testvérek vagyunk. Nem akartunk zavarni, bocsánat! – hebegtem zavartan, és már tuszkoltam is lefelé az öcsémet.

– Nem, ne menjete! – marasztalt a fiatal lány. – Csak nem gyakran látok erre felé más embereket. Én Júlia vagyok, de szólíthatok Juliskának – mosolyodott el

bájosan. Majd megkínált teával, és beinvitált bennünket a fa belsejébe. Az otthonába. Elmondta, hogy régen ennek a fának a helyén egy házikó állt. Azt is mondta, hogy a pletyka szerint a ház falai édességből voltak. Ezen mi csak kuncogtunk egyet. Egy ház édességből az erdő közepén? Ki hallott már ilyet? Azt is elmondta, hogy ez a fa, amiben lakik, egy varázsfá. Az öccsével növesztették. Azt mondta, hogy a cukorház tulajdonosára kellett itt vigyázniuk. Azt nem mondta meg, hogy miért, gondoltam, biztos öreg volt. Elvileg megegyeztek a fivérével, hogy félévente váltják egymást, hogy ki marad az erdőben, s ez eleinte működött is. Volt egy-két csere, és pont, amikor a lány negyedszerre volt soros, a fiú már nem jött vissza többé. Túl nagy kockázat lett volna itt hagyni a fát egyedül, így inkább beletörődött a sorsába, és azóta is egyedül volt. Szomorú.

– Remélem, legalább ő boldog. Hogy szerelem miatt hagyott magamra. Hogy van egy felesége, akit szeret, és gyerekei, akik gondot hoznak a fejére. – Már-már könnyes szemekkel hallgattuk a lány szavait.

– Juliska néni, nagyon sajnáljuk – mondta az öcsém. A hölgy letörölte a szemében gyöngyöző könnycseppet, majd barackot nyomott az öcsém fejére. Felpattant, és az ajtóhoz lépett. Kinyitotta, majd szippantott egyet a friss levegőből.

– Ideje indulnotok, ha még sötétedés előtt haza akartok érni. Higgyetek nekem, az erdő nem a legbarátságosabb hely, amikor leszáll az éj. – Gyorsan felszedelőzködtünk és az ajtóhoz léptünk. Elbúcsúztunk Juliskától és kiléptünk a rétre. Megkerülve a fát, megtaláltuk a cukorház maradványait. Gusztustalanul nézett ki. Elolvadt, ellepték a rovarok.

– Ilyenek az édességek. Először csábítóak és édesek, de aztán csak a bajt hozzák az emberre. Ha akkor nem megyünk ahhoz a házhoz... Akkor most nem lennék itt. De nem mehetek el, valakinek áldozatot kell hoznia – hallottuk Juliska hangját, mielőtt becsukta volna az ajtót.

Nem tudtuk, mit ért áldozat alatt, de ráhagytuk. Gyerekek voltunk. Inkább hazaindultunk. Végig azon gondolkodtunk, hogy Juliska néninek milyen rossz öccse lehetett, ha így cserben hagyta. Pont beértünk az utcánkba, mikor szakadni kezdett az eső. Rohantunk a verandára, majd mikor fedezékbe értünk, végigtekintettünk a zivataros erdőn. Mennydörgés. Újra. És megint. Három. De egy villámot sem láttunk. Pont szóvá akartam tenni, amikor egy óriási villám csapott valahova az erdő mélyébe. Titkon imádkoztam, hogy ne Juliska otthonába vágjon bele, de egy zsigeri érzés mást diktált. Az öcsém is ugyanígy érezhetett, mert elkezdett az erdő felé rohanni. Utána lódultam, ám mikor már az erdő határánál voltunk, egy újabb villám sújtott le. A mi házunkra, vagy ahogy a falusiak nevezték: Jancsi kovácsműhelyére. Apánkra és anyánkra.

Az SZMÍT és a szerkesztőség hírei

TEXT-TÚRA. A Szlovákiai Magyar Írók Társasága égisze alatt működő Grendel Lajos Mentorprogram szervezésében került sor egy újabb irodalmi műhelymunkára az izsai Iparművészeti Műhely termeiben májusban. A mentorok és a pályakezdők egy tartalmas hétvége alatt számos feladatot teljesítettek, és kiváló írások születtek.

ANTOLÓGIA. Május 28-án a Szlovákiai magyar szép irodalom 2025 című antológia bemutatójára került sor Dunaszerdahelyen. Ebben az évben 37 felvidéki író, költő műve jelent meg a kötetben, melynek összeállítója Morva Mátyás prózaíró.

ELISMERÉS. Hodossy Gyula, az SZMÍT elnöke 2025. május 28-án oklevelet adott át Miklós Dénesnek a magyar nyelvű mezőgazdasági irodalom terén elért egyedülálló tevékenységéért. Miklós Dénes több mint 35 éve publikál mezőgazdasággal kapcsolatos írásokat. Gratulálunk neki.

TISZTÚJÍTÁS. A Magyar PEN Club tisztújító közgyűlésén a tagok Turczi Istvánt választották meg öt évre az egyesület új elnökének. Az egyesület új alelnöke Király Farkas, főtítkára Zsille Gábor lett. Az elnökségben helyet kapott Balázs F. Attila, az SZMÍT választmányának tagja is.

SZÜLETÉSNAP. Dobrovics Mihály, a Vámbéry Polgári Társulás elnöke, Keller László, a Vámbéry Polgári Társulás titkára, Tüske László professzor, a Vámbéry Tudományos Kollégium elnöke és Hodossy Gyula, a Vámbéry Polgári Társulás igazgatója közösen köszöntötték Dr. Vásáry Istvánt, történész, turkológus, a Vámbéry Polgári Társulás tiszteletbeli elnökét, 80. születésnapja valamit a példaértékű munkájáért kiérdemelt Széchenyi-díj alkalmából.

BEMUTATÓ. Dunaszerdahelyen mutatták be Jezsó Ákos új könyvét júniusban. A szerzővel Nagy Attila helytörténész beszélgetett, részleteket Nagy Tibor olvasott fel. Az életjubileumát ünneplő szerzőt Hodossy Gyula, az SZMÍT elnöke köszöntötte.

MADÁCH-DÍJ. A pozsonyi Zichy-palotában adták át az idei Madách Imre-díjakat 2025. június 26-án. Eredeti irodalom kategóriában Száz Pál vehette át, míg műfordítás kategóriában Merva Attilát díjazták. Nívódíjban részesült eredeti irodalom kategóriában Tőzsér Árpád és Bartalos Tóth Iveta, műfordítás kategóriában pedig Péntes Tímea és Hizsniai Tóth Ildikó.

LAPSZÁMUNK SZERZŐI

Bálint Erika (Budapest, 1956). Prózaíró. Eddig négy regénye jelent meg, az utolsó a *Félszárnyú angyalok* (2024). Történetei fókuszában a hétköznapi élet, az emberi kapcsolatok törékenysége áll. Budapesten él és dolgozik.

Bíró József (Budapest, 1951). József Attila-díjas költő, performer. 1975 óta publikál rendszeresen. Eddig 40 kötete jelent meg. Budapesten él.

Bittera Sophie Iman (Dunaszerdahely, 2010). A budapesti Vörösmarty Mihály Gimnázium 10. osztályos tanulója dráma szakon. Pici kora óta alkot, rendszeresen publikál. Szabadidejében ír, olvas, filmeket néz, zenét hallgat, énekel.

Debreczeny György (Budapest, 1958). Könyvtáros, a Szépírók Társaságának tagja. Többkötetes szerző, legutóbbi kötet: *elhervadnak a versek is – kollázsok Thomas Bernhard verseiből* (Cédrus Művészeti Alapítvány, 2024), *félreolvasások 2.* (dunapArt Kortársak, 2025 – e-könyv).

Erni-Szakács Szilárd (Nagyvárad, 1999). Költő, író, esszéíró. 2020-ban kezdte el élete legnagyobb kutatását *Mitikus elemek a koronavírus-járvány Facebook-os megjelenítésében* címmel, amit 2021-ben sikeresen védett meg Nagyváradon a Partiumi Keresztény Egyetemen. Nagyváradon él.

Farkas Arnold Levente (Nagyvárad, 1979). Költő, író, drámaíró. Kötetei: *A másik Júdás*, *Anyám teste*. A Szentendrei-szigeten él családjával, tanít.

Fiala Ilona (Kalász, 1956). Író, újságíró. Pozsonyban él. Kétszer kapott védnöki díjat a Pegazus Alkotópályázaton, három egymást követő évben (2020-ban, 2021-ben és 2022-ben) elnyerte az Arany Opus Díjat. Legutóbbi novellaválogatása *Hipp-hopp az élet* címmel 2025-ben jelent meg.

Harmatos Mária (Zalaegerszeg, 1975). Pécssett végzett irodalmár-bölcsészként. Mérnök, irodalomterapeuta és képzett mediátor. Budapesten él, prózát és verseket ír, folyamatosan tanul. Publikációi folyóiratokban és online felületeken jelentek meg.

Imolai Judit (Miskolc, 1968). Francia–orosz szakos bölcész, író, rádió-televízió szakos újságíró, asztrológus, monodráma life-coach. Budapesten dolgozik, írásait magazinokban és online publikálja. Kötete: *Holdvirág* (2007, versciklusok). Saját írói oldala a *Nap-Pálya Online Magazin*.

Dr. Kiss László (Ipolyság, 1950). Orvos, Weszprémi-díjas orvostörténész. Elsősorban a Felvidék (Szlovákia) és Erdély orvostörténetét kutatja, de ír patográfiákat is. A budapesti *Orvosi Hetilap* főmunkatársa, lektora, orvostörténeti könyvek szerzője. Csilizradványban él.

Koczkás Kitty (Dunaszerdahely, 2007). A komáromi Selye János Gimnázium tanulója. Tanulmányai mellett a *Kaktusz* c. iskolaújság szerkesztője. Szabadidejében vers-, novella-, illetve esszéírással foglalkozik. Csallóközarányoson él.

Kugler Viktor (Budapest, 1993). Költő, pedagógus. 2024-ben Petri-díjra jelölték a *szorongástea* című kötettervéért. Eddigi szövegeit többek között a *Népszava*, a *Tiszatáj* és a *Látó* folyóiratok közölték.

Mester Györgyi (Budakeszi, 1954). Külkereskedelmi üzletkötő, több idegen nyelven is beszél. Írni nyugdíjba vonulását követően kezdett. Írásai rövidke és a témát tekintve nagyon változatosak.

Murányi Zita (Budapest, 1982). Bródy-díjas író, költő. A Szegei Tudományegyetem kommunikáció szakán végzett számos folyóiratban publikál. Utolsó megjelent regénye: *True Colors* (2025, I.A.T. Kiadó).

Németh István Péter (Tapolca, 1960). Magyar nyelv és irodalom szakos előadó, könyvtáros, irodalomtörténész. Több irodalmi személyiségről írt könyvet. Diákkora óta ír verseket. Válogatott verseinek könyve *Átkulcsolt térddel* címmel 2014-ben a Stádium Kiadónál jelent meg.

Iancu Laura (1978, Magyarfalva, Románia). Néprajzkutató, költő, a Néprajztudományi Intézet tudományos munkatársa, a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja.

Leczo Bence (Töketerebes, 1996). Jelenleg a Magyar Kultúra magazin újságírója, a Pécsi Tudományegyetem doktorandusza és a Magyar Művészeti Akadémia Művészeti Ösztöndíj-programjának ösztöndíjasa. Első kötete 2021-ben jelent meg *A falu összes férfia* címmel.

Nagy Erika (Nyárasd, 1961). Író, a Szlovákiai Magyar Írók Társaságának titkára. Íróként 2008-ban debütált a *Zsákutca* című tárcagyűjteményével, azóta további öt kötetet jelentkezett. Irodalomszervezői munkásságát 2023-ban a *Tegnap.ma* kulturális és irodalmi portál díjával ismerték el. Jelenleg egy interjúkötet megjelenésén dolgozik.

Obádovics Csilla (Hegykő, 1964). Tanár, novellákat ír. Falusi környezetben nevelkedett, ma is falun él. A nagyszülők története ihlették az írásait. (Író álneve: Sámán Kata)

Oláh András (Hajdúnánás, 1959). József Attila-díjas költő, író. Mátészalkán él. Legutóbbi kötete a *Távolságok* (próza, Orpheusz Kiadó, Bp., 2025).

Parragi Eszter (Berlin, 1974). Teaházi, kávéházi, kocsmái és éttermi felszolgáló, konyhai kisegítő, tanár, cipőbolti eladó, szüreti munkás, takarítónő, hegy- és sziklamászó, napközis tanító, fétisklub-táncosnő, profi autóstoppos, amatőr emigráns, üveggyűjtő, táncelmész és -gyakorlász, váratlanul felbukkanó utcai attrakció, buszmegállóí verekedések hőse és színházazegészvilág. Sokrétű eltévelyedései közben írta a *Mire gondol az ember hagyományágás közben* című összesművét.

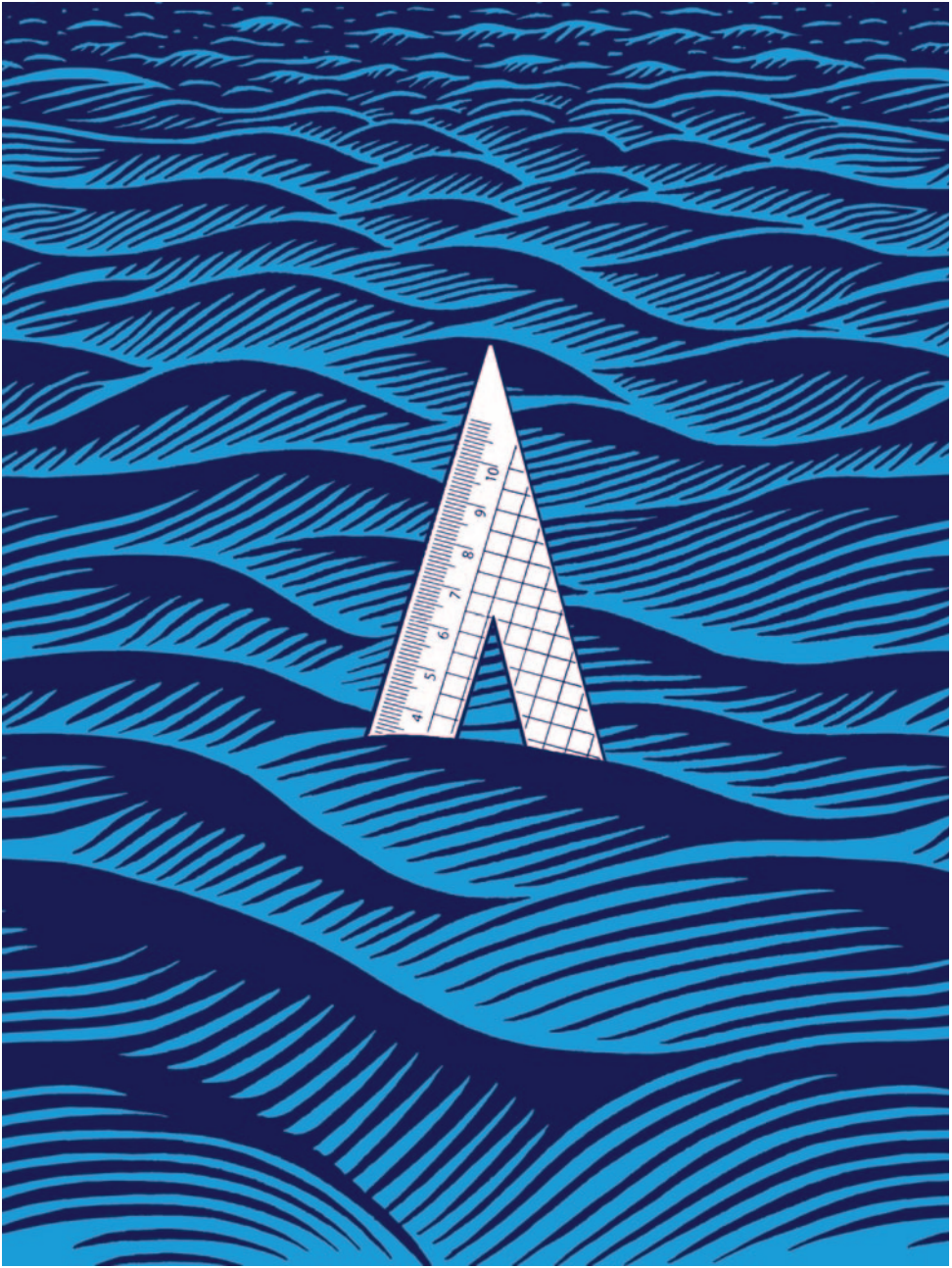
Péntek Imre (Lenti, 1942). Nyugdíjas szerkesztő. Szinte minden műfajban publikál. Drámakötete megjelenés előtt áll a veszprémi Vár Ucca Műhelynél.

Szárász Pál (Nagysurány 1954). Prózaíró, költő, Nagyfüdémesen él. Talamon Alfonz- és Vár-díjas, Nagyker díszpolgára. Legutóbbi kötete: *Egy ember új élete* (novellák, 2024) a Parnasszus kiadónál jelent meg.

Szedler Réka (1996, Budapest). Író, költő, műfordító. Legutóbbi kötete *Már ott kéne lennem* címmel 2024-ben jelent meg. Ausztriában él.

Szemes Péter (Zalaegerszeg, 1979) Irodalomtörténész, kritikus. Legutóbbi könyve: *Utak a szabadsághoz – Írások Csengey Dénes életművéről* (2024).

Tamási Orosz János (Budapest, 1953). Nyugalmazott szerkesztő és költő, az elmúlt század szülője. Posztpolgár. Legutóbbi kötet: *Fiatalkor, még itt vagytok?* (versek, Cédrus Alapítvány, 2024) és *Ide kell születnie* (versek, Liliium Aurum, 2024).

ISSN 1338 - 0265

9 771338 026000 >